

CERCETĂRI DE LOGICĂ JURIDICĂ

Revistă de cercetări, comentarii și eseuri

Editată de Asociația de Filosofie a Dreptului

Anul I, Nr. 1, 2018

Apare sub egida **Asociației de Filosofie a Dreptului**

Tel/Fax: 0368420033
avocat_ardeleanu@yahoo.com

Președinte de Onoare
Academician Alexandru Surdu

Director
Prof. Univ. Dr. Ioan Alexandru

Consiliul științific
Prof. Univ. Dr. Mihai Gheorghe; Prof. Univ. Dr. Sofia Popescu; Prof. Univ. Dr. Ion Craiovan;
Prof. Univ. Dr. Ion Huma; Av. Dr. Iosif Friedmann Nicolescu; Dr. Geo Stroe;

Redactor-șef
Av. Drd. Sorin Ardelean
Tel/Fax: 0368420033
avocat_ardeleanu@yahoo.com

Redactor-șef adjunct
Dr. Nicușor Dulgheru
Tel: 0745687597
denicusor@yahoo.com

Secretar general de redacție
Dr. Ing. Claudiu Oțeleanu
Tel: 0725454009
claudiuoteleanu@yahoo.com

CUPRINS

EDITORIAL: CERCETARE ȘI LOGICĂ.....	5
Av. drd. SORIN ARDELEAN	
CARENȚELE FILOSOFIEI DISCIPLINARE.....	7
Academician ALEXANDRU SURDU	
ISTORIA LOGICII JURIDICE ROMÂNEȘTI	11
Av. drd. SORIN ARDELEAN	
ARTA DE A COMUNICA	21
SONIA IOANA COMĂNESCU	
EDUCAȚIA TINERILOR ÎN CONCEPȚIA SF. VASILE CEL MARE	36
Preot Dr. LAURENȚIU NISTOR	
DREPTUL UNIUNII EUROPENE: TEME IDENTITARE ȘI EXISTENȚIALE.....	43
Dr. VALENTIN-STELIAN BĂDESCU	
PRINCIPIUL ABSTRACTIZĂRII	67
drd CRISTIAN KRUGER	
CONSIDERAȚII EUROPENE ALE DREPTURILOR PROFESIONIȘTILOR	78
ALINA MARIA DASCĂL	
MARI LEGIUITORI AI LUMII: ZEUTAS – PRECURSOR, ZAMOLSE – FONDATOR ȘI DECENEU – CONTINUATOR, ILUSTRE FIGURI ALE FILOSOFIEI DREPTULUI EUROPEAN ȘI FILOSOFIEI SOCIALE EUROPENE	83
dr. GEO STROE	

EDITORIAL

CERCETARE ȘI LOGICĂ

Trăim haotic, fără a avea un sens definit și scop. Se inventează tot felul de teorii în sfera logicii juridice, tratându-se problematica dreptului prin prisma unor interese.

Parcă ne-am rupt de trunchiul evoluției conceptelor și conceptualizării.

Conceptele nu le-am inventat noi, ele se regăsesc în evoluția umană, plecând de la niște norme/principii/ reguli, care s-au dezvoltat din anii de aur ai antichității și până în modernism sau postmodernism, numit uneori și actualitate.

Dar, teoriile fundamentale au rămas de bază... și atât.

Filosofia era numită cândva „regina științelor”. Actualmente, nimeni nu mai vorbește de ea. Cel mult, logica, ramură a filosofiei e amintită în diferite contexte, dar fără semnificația proprie a termenului.

Parcă am trăi într-o logică a ilogicii.

Paradoxul e întărit de controversele normelor de drept a căror configurare e supusă la nenumărate modificări și adăugiri. Această stare de incertitudine normativă creează efecte atât cu privire la relațiile sociale, cât și cu privire la psihicul uman, biciuit mereu de echivoc și necunoaștere.

Scopul acestei reviste, intitulată „Cercetări de logică juridică”, este de a analiza și comenta logica normelor, filosofia acestora, prin prisma cercetărilor efectuate de personalități din lumea filosofiei, dar și a dreptului. Astfel, consiliul științific al revistei, precum și conducerea onorifică va da girul articolelor științifice publicate în această revistă.

Vom încerca să acoperim o nișă în domeniul logicii normelor cu cercetări și studii pertinente.

Având în vedere că momentul lansării primului număr coincide cu aniversarea celor 100 de ani de la înființarea Statului Român, vom spune „La mulți ani!”, atât revistei, cât și momentului festiv pe care îl aniversăm anul acesta.

Av. drd. SORIN ARDELEAN

CARENȚELE FILOSOFIEI DISCIPLINARE

Academician ALEXANDRU SURDU

Filosofia pentadică este un sistem categorial filosofic de tip dialectico-speculativ, care se deosebește în multe privințe de celelalte sisteme filosofice și care necesită considerațiuni preliminare: generale, referitoare la sistemele filosofice, și speciale, cu privire la particularitățile acestui sistem.

Din punct de vedere istoric, filosofia disciplinară este un rezultat târziu, care se face vădit abia la Aristotel și care va deveni, până în zilele noastre, modalitatea tradițională de expunere a filosofiei.

Disciplinele aristotelice, dintre care unele s-au despărțit de filosofie, erau considerate deopotrivă științe: fizică și poetică, de exemplu. Această, datorită modalității în care erau edificate de către Aristotel. Instrumentul (numit ulterior *organon*) era teoria formelor raționale (*logos*): noțiunea, judecată și raționamentul și a operațiilor cu acestea: definiții, clasificări, diviziuni (pentru noțiune); enunțuri afirmative, negative, universale și particulare, adevărate sau false (pentru judecată); inferențe deductive sau inductive, argumentări, respingeri și demonstrații (pentru raționament). Construcția unei discipline aristotelice presupunea circumscrierea unui anumit domeniu (fizic, vegetal, animal, cosmic, meteorologic, etic, poetic ș.a.m.d.), găsirea noțiunilor referitoare la părțile componente ale domeniului, definirea lor, clasificarea etc., stabilirea raporturilor dintre acestea (dintre spațiu, timp și viteză, să zicem, în fizică) și demonstrația (adică obținerea unor enunțuri adevărate) pe baza unor principii considerate universal valabile. Din această perspectivă nu se putea distinge, în cadrul filosofiei, între disciplinele devenite ulterior științe și cele filosofice propriu-zise.

Exista la început un fel de echilibru disciplinar și, chiar dacă se acordă mai multă importanță uneia dintre discipline (teologiei, de exemplu) sau unora (eticii și politicii, să zicem), altele fiind ignorate, logicii (aristotelice, stoice sau scolastice) i se recunoștea valoarea instrumental-științifică. Într-o formă sau alta, logica era disciplina fundamentală, iar toate celelalte erau aplicații ale logicii. Și, deoarece era predominantă logica rațiunii (*ratio = logos*), celelalte discipline, construite logic, deveneau raționale. Până în vremea lui Kant erau la modă ontologia (cosmologia) rațională, psihologia rațională și teologia rațională. Pe care Kant le și combate din acest motiv. Dar cade și el în ispita de a concepe religia numai în limitele rațiunii. Mai periculoase însă decât încercările de a trata rațional (demonstra, argumenta) ceva preexistent sunt încercările de a prezenta ceva doar rațional, respectiv inteligibil, ca având existență efectivă. Kant numește „amfibolie” identificarea (confundarea) conceptelor pure ale intelectului (de fapt ale rațiunii), noumenelor cu fenomenele, independent de orice experiență și, în

religie, de orice credință. Este vorba despre construcția de lumi inteligibile (*mundus intelligibilis*), de divinități ale rațiunii pure (*Gott der reinen Vernunft*), dar și de entități în genere, mai ales matematice, care pot fi definite corect sau demonstrate, fără să avem vreo dovadă concretă a existenței lor.

Acestea sunt câteva dintre caracteristicile pe baza cărora perioada îndelungată de predominare a logicii între disciplinele filosofice, în care logica a fost considerabil extinsă, perfecționată și aplicată, dar, în mod evident și *absolutizată*, poate fi considerată *logicistă*.

Din aceeași perspectivă disciplinară, cu toate că înainte de Aristotel nu se poate vorbi despre discipline filosofice ca atare, preocupările pentru natură ale filosofilor (*physiologii*), îndreptățesc, cel puțin pentru resocratici, considerarea perioadei ca *ontologistă*. Toate principiile, elementele, entitățile, divinitățile aveau semnificație ontică, existențială, finită sau infinită, pieritoare sau eternă. Ideile, mai mult sau mai puțin localizate, la Platon, amintesc de încărcătura ontică a numerelor pitagoreice, devenite intermediare, după relațiile lui Aristotel, între lumea Ideilor și lumea lucrurilor sensibile. Gândirea care se gândește pe sine, prezentată ca Divinitate și cauza primă, amintește și la Aristotel de *nous-ul* original, substanțial al naturaliștilor.

Onticul este zona perceptibilă sau inteligibilă care scapă canoanelor raționale, care încalcă adesea legile logicii, nu numai pentru faptul că acestea nu fuseseră încă teoretizate, ci, principal, deoarece se referă la ceea ce precede logicul, la domeniul mișcării, schimbării și transformării, care toate se nasc din opoziție, din lipsa de identitate. Sofiștii erau un fel de ontologizatori ai logicului. Lovind în sofști, care ștergeau diferența dintre adevăr și fals, platonicienii socratici îi atacau și pe naturaliștii care, într-un fel sau altul, acceptaseră unitatea opușilor și fluxiunea de tip heraclitic, absolutizând-o însă.

Asistăm la o primă dispută fundamentală disciplinară între ontologiști și logiciști. Epoca medievală și scolastică europeană a fost logicistă și teologistă, până după Renaștere, când se conturează în filosofie perioada *metodologistă*.

Specificul acestor perioade îl constituie, în afară absolutizării câte unei discipline filosofice (ontologie, logică, metodologie), tendința de a reduce întreagă filosofie la *una* dintre acestea, în virtutea unui principiu care ar putea fi numit *pars pro toto*. Această „reducere” a luat diferite forme în funcție de etapă de elaborare a noii discipline: (1) critică predecesorilor; (2) expunerea doctrinei; (3) absolutizarea doctrinei; (4) impunerea și extinderea ei asupra întregii filosofii; (5) apariția reacțiilor adverse din partea unei noi discipline.

Principiul *pars pro toto* n-a acționat numai la nivelul disciplinelor filosofice în ansamblul lor, ci și în cadrul acestora. Cel mai evident este cazul logicii. Aici, modernii, cei noi (*hoi neoteri*), pentru a-și pune în evidență descoperirile, trec, fără voia lor, prin cele trei faze inițiale.

Acestea sunt motivele pentru care filosofia a fost și va fi bântuită mereu de dispute. În perioada metodologică, Francis Bacon a fost primul *neoter* care atacă frontal logica în genere, în forma ei rațional-scolastică, deductivistă, care nu mai convenea științelor experimentale din vremea sa. Inducția modernă nu mai este un raționament, ci este o metodă. René Descartes este cel care expune doctrina metodei și o ridică la rangul filosofic de adevăr absolut, făcând și primele extinderi reușite ale acesteia în domeniile științelor și al întregii filosofii (*mathesis universalis*), ceea ce va încerca și Baruch Spinoza și

G.W. Leibniz (*Monadologia*), după care perioada gnoseologistă se face vădit prin atacurile empiriștilor englezi. În fine, Immanuel Kant este inițiatorul perioadei epistemologice care se întinde până în zilele noastre.

Teoria cunoașterii științifice (epistemologia) nu este numai disciplină filosofică cea mai nouă, ci și cea mai importantă, care, din mai multe motive, a fost agreată de către savanții contemporani. Este vorba despre etapa de *fundamentare* a matematicii și a fizicii, asemănătoare perioadelor de construcție ale științelor, când se pune problema stabilirii conceptelor științifice. Științele, după perioade dificile (de „crize”), se reîntorc la filosofie, în speță la logică, pentru restabilirea conceptelor și a principiilor, dar și pentru elucidarea raportului dintre obiectul și subiectul științei în condițiile fără precedent ale confluenței acestora în procesul tehnologizării, mecanizării și automatizării, iar mai recent al informatizării experimentului științific.

Redusă la epistemologie, filosofia înregistrează curând, după edificarea fundamentelor științifice, atât lipsa de interes a științivilor, antrenați în aplicații majore, de regulă secrete, ale științelor, cât și lipsa de interes a oamenilor de cultură, prin înstrăinarea de viață efectivă a acestora, de idealurile umane, etice și estetice, de năzuințele și de credințele oamenilor. Este și motivul pentru care se vorbește despre „sfârșitul filosofiei”.

Fără să prevadă un asemenea deznodământ, chiar înainte de începuturile epistemologiei, după criticile distructive ale gnoseologiștilor, filosofii germani, începând cu Christian Wolff, au simțit nevoia reabilitării disciplinelor filosofice. Așa s-au născut *sistemele filosofice disciplinare*, ele cunoscând numeroase variante de clasificare a disciplinelor: teoretice sau speculative și practice, logică fiind considerată, în spirit oarecum aristotelic, ca propedeutică a filosofiei. Psihologia, sociologia și pedagogia, despărțite astăzi de filosofie, sunt revendicate, ca și economia politică și politologia. Situații asemănătoare apar, mai recent, și cu disciplinele moderne, că: filosofia culturii, axiologia, hermeneutică.

Cea mai importantă împărțire a disciplinelor filosofice este în: *fundamentale și secundare*. Fundamentale sunt: (1) ontologia, (2) logică, (3) metodologia, (4) gnoseologia și (5) epistemologia. Partea ontologiei care se ocupă cu transcendența constituie metafizică, iar cea care se ocupă cu transcendentalitatea este psihologia. Tradițional vorbind, în primul caz este vorba despre Dumnezeu, în al doilea despre suflet.

Sistemele filosofice disciplinare s-au bucurat de un interes special mai ales în cadrul învățământului, dar aici, datorită specializării acestora și a timpului afectat prelegerilor, ele erau și mai sunt încă predate de persoane diferite, care le și elaborează în mod diferit. În orice caz, considerându-le independente unele de altele. Situația este facilitată și de faptul că disciplinele filosofice sunt considerate gata făcute, diferite fiind doar modalitățile de expunere. Este și motivul pentru care nici nu mai contează ordinea lor. Se ține seama uneori, prin acordarea mai multor ore de curs, de interesul momentan pentru una sau altă dintre discipline, dar acest lucru este totuși conjunctural, în funcție de tradiția școlii respective sau de prestigiul cadrelor didactice.

Cultivarea disciplinelor filosofice independente unele de celelalte determină, chiar fără legătură cu absolutizarea vreuneia, discrepanțe între ponderea acestora și, la o tratare sistematică, chiar neconcordanțe. În loc să se completeze reciproc, ele se exclud, favorizând separatismul disciplinar și chiar despărțirea de filosofie, prin specializare sau confluente cu anumite științe sau arte: logică, de exemplu, cu matematică sau fizică, estetică, în schimb, cu critică de artă sau literară, etică mai ales cu antropologia (comportamentul animal în general, etologia), psihologia cu medicină (psihiatra, psihanaliză), ontologia și cosmologia cu fizică, astrofizică și astronomia ș.a.m.d.

Soluția cea mai simplă pentru eliminarea consecințelor nefaste ale acțiunii principiului *pars pro toto* nu rezidă însă într-o simplă alăturare a disciplinelor filosofice, absolutizate fiecare la rândul ei într-o anumită perioadă, căci, ele rămân incompatibile. Ideală ar fi curățirea lor de aspectele criticiste, absolutizate și reduționiste, ceea ce este greu de făcut. Reținerea în pură lor esențialitate, cum ar zice Hegel, necesită un punct de vedere superior acestora.

S-a considerat că perspectiva istorică, adică încercarea de a prezenta doctrinele filosofice în „evoluția” lor, ar oferi un asemenea punct de vedere. S-ar observa astfel cum anumite doctrine au abandonat treptat poziția agresivă a principiului *pars pro toto*, de critică și absolutizare a disciplinei, dar s-a obținut efectiv cu totul altceva. Din cauza firească a faptului că istoricul disciplinei trebuie să fie el însuși un specialist în disciplina respectivă, el va încerca să falsifice întreaga istorie în favoarea unei doctrine al cărei adept este.

Istoriile disciplinare au început să fie scrise pe la mijlocul secolului al XIX-lea, celebra fiind *Istoria logicii* (1855) a lui Carl Prantl. Acesta, fiind un adept al logicii comprehensiviste din vremea sa, s-a raportat critic la adresa contribuțiilor formaliste ale logicienilor stoici și scolastici, iar sub influența psihologismului și a gnoseologismului (J.F. Herbart și A. Trendelenburg, considerând că forma de baza a gândirii este judecata, a inversat, la Aristotel, ordinea lucrărilor, plasând *Categoriile după Despre interpretare*. J.M. Bochenski, după un secol (1956), procedează tocmai invers (în *Formale Logik*), apreciind contribuțiile formaliste, de dată această sub influență logicii simbolice.

Istoricii filosofiei în genere sunt mai ponderați, dar, în măsură în care și ei adera implicit la anumite doctrine, le vor prezenta pe acestea în mod special, în detrimentul altora, pe care le critică sau le ignoră. P. Janet și G. Seailles (*Histoire de la philosophie*, 1887) tratează istoric numai psihologia, morală, logică, metafizică și teodiceea, acestea fiind și disciplinele pe care le-a predat Paul Janet ca profesor la Facultatea de litere din Paris.

Un alt inconvenient îl constituie faptul că istoricii filosofiei, chiar și atunci când procedează pe discipline, în cadrul acestora sunt nevoiți să se refere la persoane, respectiv la contribuțiile fiecărui filosof în parte, și, firește, să le prezinte cât mai exact, adică cu toată încărcătura lor critică și apologetică. Nu poți să te referi la Aristotel fără să începi cu celebra lui critică a teoriei platonice a ideilor ș.a.m.d.

*Fragment din lucrarea „Filosofia pentadică 1”, PROBLEMA TRANSCENDENȚEI,
apărut la Editura Academiei Române, București, 2007 (pag. 15-22)*

ISTORIA LOGICII JURIDICE ROMÂNEȘTI

Av. drd. **SORIN ARDELEAN**

1. INTRODUCERE ÎN ISTORIA LOGICII

Logica, recunoscută ca una dintre cele mai vechi științe, a luat naștere și s-a dezvoltat în cadrul filosofiei care, la începuturi, era o știință unitară, sincretică, înglobând totalitatea cunoștințelor despre natură, societate, om, gândire.

Menționând că nu există o periodizare unanim recunoscută de către profesioniștii în domeniul logicii, putem aminti, totuși, trei etape distincte în istoria logicii, respectiv, *logica antică*, *logica scolastică* și *logica simbolică modernă*.

Apărute în Orientul Antic, la filosofii chinezi și la cei indieni, primele cunoștințe logice (raționamentul, demonstrația, discursul retoric etc.) au fost dezvoltate și nuanțate în cadrul școlilor filosofice din Grecia și Roma, școli în cadrul cărora logica antică a obținut cele mai notabile și remarcabile rezultate.

În vederea exemplificării evoluției istorice a logicii, cu perioade de dezvoltare intense și cu altele lipsite de idei sau contribuții sistematice, vom aminti că, în Grecia Antică, primele concepte logice au fost formulate de către Parmenide (515-450 î.Hr.) și Zenon (490-430 î.Hr.).

Dacă Parmenide considera imaginile senzoriale, deprinderile și opiniile ca înșelătoare, iluzorii, neadevărate iar inteligența, gândirea rațională, unica sursă a cunoștințelor veridice, singurele criterii de acceptare a enunțurilor și a propozițiilor, Zenon, discipolul acestuia, insistând asupra contradicției dintre datele empirice (factice) și conceperea lor rațională, formulează două multitudini de argumente împotriva pluralității și mișcării¹. Prin cunoscutele și celebrele aporii, paradoxurile „Grămezii“ („*ale boabelor de mei*“), „Dihotomia“, „Săgeata în zbor“ și „Stadiul“ el încearcă să demonstreze caracterul iluzoriu al pluralității existenței și al mișcării corpurilor. („Aporiile“ – paradoxurile lui Zenon sunt modalități de reducere la absurd a anumitor teze – raționamente prin absurd).

La progresul logicii antice au contribuit Socrate (470-396 î.Hr.) și Platon (428-348 î.Hr.), primul punând baza teoriei *definiției și inducției*, *artei dialogului*, maieuticii; maieutica include anumite *întrebări, obiecții, sugestii* care îi permit interlocutorului să ajungă la adevăr sau să descopere acele adevăruri pe care le poartă în sine.

---

¹ Hegel, G.W.F., *Prelegeri de filosofia dreptului*, trad. de Virgil Bogdan și Constantin Floru, București, Editura Academiei, 1969;

Platon, discipolul lui Socrate, a dezvoltat filosofia logicii, teoria definiției, metoda dialectică („metoda de argumentare ce implică respingerea“, „metoda de cooperare în investigația filosofică presupunând căutarea definițiilor“, „metoda diviziunii și reuniunii“). Aristotel (384-322 î.Hr.), elevul lui Platon, a sistematizat ideile logice ale precursorilor și contemporanilor săi și a formulat idei logice noi, lucrările acestuia fiind cunoscute sub genericul „Organon“ (Instrument al cunoașterii) și cuprind șase tratate („Categoriile, Despre interpretare, Analiticile prime, Analiticile secunde, Topica și Respingerile sofistice.”)²

În perioada Antichității târzii, s-au delimitat și dezvoltat două mari școli de logică: școala discipolilor lui Aristotel (*peripatetica*) și școala stoică, întemeiată de Chrysippus (280-207 î.Hr). Stoicii și-au adus contribuția la dezvoltarea teoriei propozițiilor compuse și inferențelor cu propoziții compuse (ipotetico-categorice, ipotetico-disjunctive).

Reprezentanții logicii scolastice nu s-au remarcat prin concepții originale.

Logica scolastică cercetează *fundamentele filosofice ale logicii*, iar problemele raționamentului, demonstrației nu depășesc limitele silogisticii aristotelice.

Reprezentanții principali ai acestei perioade au fost Boețiu (Boethius) (480-524), Pierre Abélard (1074-1142), William Ockham (circa 1296-1349) și Jean Buridan (circa 1295-1356).

La începuturile epocii moderne, Francis Bacon (1561-1626), în Anglia, și René Descartes (1596-1650), în Franța, acordă o mare atenție *metodelor inductive* (Bacon) și *deductive* (Descartes).

Unul dintre cei mai mari logicieni ai epocii modern, G.W. Leibniz (1646-1716), a formulat *principiul rațiunii suficiente*, abordând problema *necesității creării unui limbaj logic formal universal, analog celui matematic (simbolic)*. Leibniz susține că, odată rezolvată această problemă, „...intelectul va fi despovărat de sarcina de a gândi în mod direct, despre lucrurile înseși, și, în virtutea/pofida acestui fapt, totul se va petrece corect”.³

Aceste idei au fost materializate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, prin eforturile mai multor logicieni și matematicieni.

La crearea *logicii simbolice* au contribuit G. Boole (1815-1864), A. De Morgan (1804-1871), P.S. Porețki (1846-1907), G. Frege (1848-1925) și alții.⁴

Logica formală contemporană sau *logica matematică*, se mai numește și „*logistică*“, termen apărut în 1904, la Congresul logicienilor, și care înlocuiește sintagmele *logica matematică*, *algebra logicii* ș.a.

În secolul al XX-lea s-au format noi ramuri ale logicii, precum *logica polivalentă*, *logica întrebărilor (erotetica)*, *logica preferințelor*, *logica deciziilor*, *logica obiectivelor (scopului)*. Tot în această perioadă au apărut diferite forme de *logici modale* (epistemică, temporală, polivalentă, axiologică, deontică).

² Hegel, G.W.F., *Prelegeri de filosofia dreptului*, trad. de Virgil Bogdan și Constantin Floru, București, Editura Academiei, 1969;

³ Hegel, G.W.F., *Fenomenologia spiritului*, București, Editura Academiei, 1965;

⁴ Hegel, G.W.F., *Fenomenologia spiritului*, trad. Virgil Bogdan, București, Editura IRI, 1995;

Logica deontică a lui G.H. von Wright se aplică pe larg în jurisprudență.⁵ Totodată, au fost elaborate diverse variante de logică aplicată, printre acestea menționând-o pe cea juridică, cu reprezentanții C. Perelman, Z. Ziembski, Z. Ziemba, G. Kalinowsky, Gheorghe Mihai, Gheorghe Mateuț, Ion Dobrinescu și alții.

La popularizarea și dezvoltarea logicii și-au adus aportul și mulți savanți și profesori români, printre care, la loc de cinste, se situează Titu Maiorescu (autorul primului manual universitar de logică), Ion Petrovici (autorul primului doctorat de logică), Anton Dumitriu (autorul unui studiu fundamental de istorie a logicii), Petre Botezatu (fondatorul unor noi direcții în logica contemporană, autorul unei variante originale de logică naturală).

După cum am amintit mai sus, *logica are multiple aplicații în diferite domenii ale științei și activității practice, inclusiv în drept, la elaborarea, interpretarea și aplicarea normelor juridice*. Totodată, prin specificul său, ca știință formală, logica poate fi aplicată în elaborarea actelor normative, stabilirea și calificarea juridică a faptelor etc.

2. SCURT ISTORIC AL LOGICII JURIDICE

Cu toate că, în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, au fost publicate mai multe lucrări științifice și didactice de logică juridică, abordându-se problematica referitoare la *existența logicii juridice ca disciplină regională autonomă*, s-a constatat că și dacă aria logicii juridice nu este încă precis delimitată, *aceasta are o vechime apreciabilă ca disciplină aplicată, specifică științei dreptului*.⁶

Astfel, începuturile logicii juridice se regăsesc în Grecia antică, juriștii antici elaborând teoria argumentării și a convingerii prin îmbinarea unei înșiriri de raționamente valide.

Studiul logic al unor activități juridice fundamentale, cum ar fi cercetarea regulilor folosite în interpretarea normelor de drept în instanță, argumentele legale, și altele s-au conturat, însă, începând cu jumătatea secolului al XVI-lea. În secolul următor, savanții au acordat atenție și altor aspecte specifice dreptului, inclusiv aplicării dreptului. Ei au fost atrași în special de enumerarea și descrierea criteriilor și exigențelor logice în evaluarea probelor/dovezilor produse în instanță, de metodele și strategiile logice utilizate de curte pentru a ajunge la adevăr și de modul în care pot fi fundamentate logic hotărârile și mai ales sancțiunile dictate de instanță, astfel încât oricare dintre ele să încorporeze și o justificare rațională, teme la care s-au adăugat critica dreptului, a instituțiilor juridice și politice ale timpului, critică realizată din perspectiva exigențelor logice și morale. Cel mai edificator exemplu pentru astfel de demersuri teoretice este *Jeremy Bentham* (1748-1832) care, deși a fost preocupat de filosofie și economie, s-a afirmat și ca teoretician al dreptului. Au apărut, totodată, și lucrări în care se regăsesc preocupări de logică juridică, probleme de logică judiciară, privind modul cum raționează judecătorul pentru a soluționa un caz.

⁵ Hegel, G.W.F., *Prelegeri de istorie a filosofiei*, vol. I, trad. D.D. Roșca, București, Editura Academiei Române, 1963;

⁶ Aristotel, *Categorii*, trad. Constantin Noica, Iași, Editura Moldova, f.a., cap. 1;

Deosebit de importante pentru logica juridică sunt lucrările de *logică deontică*, aplicată la stadiul normelor juridice, creatorul acesteia și cel mai important autor de lucrări de logică deontică fiind logicianul finlandez *Henrik von Wright*.

2. 1. ÎNCEPUTURILE LOGICII JURIDICE ROMÂNEȘTI

Primele enunțuri și materiale de logică juridică, în România, sunt consemnate la jumătatea secolului XIX-lea.

Astfel, în anul 1851, magistratul *Alexandru Aman* a publicat, la București, lucrarea cu titlul „*Logica judecătorească sau tratat de argumentări legale, urmate de logica conștiinței*” situându-se printre primele încercări de abordare sistematică și cu rezultate relevante a problematicii argumentării juridice, aplicând principiile logicii elementare sau formale la cazuri de drept.

În anul următor, 1852, a apărut, tot la București, a doua carte, „*Ritorica pentru tinerimea studioasă*”, dedicată analizării și clasificării argumentelor prin care se urmărește inculparea sau disculparea unei persoane.

Lucrarea „*Magazinul judecătoresc*” apărută în anul 1855, sub semnătura lui *Gheorghe Costaforu*, cuprinde compilații, traduse din autori străini, în legătură cu arta judecătorului.

În anul 1873, se publică, în revista „*Dreptul*”, discursul de inaugurare a anului judecătoresc, ținut de *Romulus Opreanu* și intitulat „*Reflexiuni asupra aplicațiunii și interpretațiunii legilor*”. De amintit ar mai fi și faptul că, în același an, se publică, fără semnătură, o traducere denumită „*Logica juridică*” în care se realizează aplicații ale regulilor de interpretare din dreptul civil francez.

2. 2. LOGICA JURIDICĂ ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Lucrările amintite în subcapitolul anterior, care au văzut lumina tiparului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, nu au constituit, însă, inaugurarea unei școli, preocupările de această natură fiind reluate după 1930, an din care se poate vorbi despre o preocupare încheagată de logică juridică, preocupare impulsionată de contribuțiile deosebite ale unor intelectuali români de o incontestabilă valoare națională și europeană.

La loc de cinste, în acest sens, se situează eminentul jurist și teoretician al dreptului român, *Mircea Djuvara*, care a reliefat prin opera sa că dreptul național, constituit cu ajutorul logicii și al rațiunii, se află la baza dreptului pozitiv, impus de societate și exprimat prin norme și reguli ce se impun, la rândul lor, prin lege. Numai așa se pot justifica autoritatea legislativă și respectul liber consimțit în fața autorității.

Din această perioadă datează și primele cercetări sistematice, referitoare la specificul și structura normelor juridice, lucrarea publicată la Iași, în 1933, de către *Octavian Ionescu*, și intitulată „*Considerațiuni asupra normei juridice*”, putând fi considerată deschizătoare de drumuri.

La aceasta poate fi adăugată inițierea, în sens absolut și în liniile sale esențiale, a Erotericii (*Logica Întrebărilor*), disciplină de logică aplicată, care este una dintre cele mai importante resurse pentru logica juridică.

Astfel, comunicarea lui Eugeniu Speranția, „*Remarques sur les propositions interrogatives. Projet d'une Logique du Problème*“, publicată la Paris, în 1935, în „*Actes du Congrès International de Philosophie Scientifique*“ (care tratează, pentru prima dată, în spiritul logicii moderne, aspectele esențiale caracteristice întrebărilor), poate fi considerată „*actul de naștere*“ al Logicii Întrebărilor. După cum, Eugeniu Speranția, care poate fi considerat inițiator al analizei logice a întrebărilor, s-a evidențiat și prin multe alte investigații de logică juridică, tratând, printre altele, problematica Principiului rațiunii suficiente în logica juridică și fiind, totodată, un promotor al necesității educației logice pentru formarea juriștilor.

În anul 1933, Traian Broșteanu, consultând o hotărâre dată în materie de sechestru judiciar și pe care intenționat a refuzat să o motiveze, a elaborat teoria hotărârilor discreționare, considerând că acolo unde judecătorul are suveranitate de apreciere asupra oportunității unei măsuri nu mai este obligat să motiveze.

Această teorie a fost criticată de către profesorul Sabin Moldoveanu, în „*Studii de drept procesual*“, vol. I (1933) și de Vasile Georgescu în lucrarea „*Obiect și metodă în interpretarea dreptului*“ (1939). În context, arătăm că Tudor Drăgan s-a ocupat de puterea discreționară a judecătorului în dreptul penal.

2. 3. LOGICA JURIDICĂ ÎN ROMÂNIA DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Schimbările dramatice petrecute în România după încheierea celui de-al doilea război mondial au avut efecte negative atât pentru cercetările de logică juridică cât și în ce privește locul educației în pregătirea juriștilor, interesul logicienilor și al juriștilor pentru logica juridică diminuându-se până la dispariție.

Cu toate acestea, au văzut lumina tiparului lucrări de mare cuprindere în domeniu, elogiate cum se cuvine în literatura de specialitate.

Anton Dumitriu, autorul lucrării „*Istoria logicii*“ consideră că profesorul Mircea Manolescu este cel care a dat „... pentru prima dată, cercetărilor de logică juridică o formă științifică, la nivelul logicii actuale.“ În atenția lui Mircea Manolescu s-au aflat problemele „*metodologiei juridice*“, „*tehnicii juridice*“ și în special, cele de logică implicate atât de teoria cât și de practica dreptului („*logica juridică*“, „*logica judiciară*“), aducându-și contribuția personală într-o serie de aspecte și teorii vizând „*silogismul judiciar*“, „*conceptele juridice*“, „*tipologia juridică*“, „*rolul ipotezei în practica judiciară*“, „*logica problemelor judiciare*“, „*structura logică a normei juridice*“ ș.a. Mircea Manolescu a aplicat, pentru prima dată în România, logica matematică (și tehnicile de calcul) în problemele teoriei și practicii dreptului și în sociologie, stabilind și elementele unei „*logici a diagnosticului*“.

Posibilitatea utilizării logicii simbolice a fost tratată și de Vladimir Hanga, într-un studiu apărut în revista „*Studii și cercetări juridice*“, nr. 1/1988, și în lucrarea „*Dreptul și calculatoarele*“, apărută la București, în 1991, însă, o abordare de anvergură în materie o are Gheorghe Mihai, care, în lucrările „*Topica lui Aristotel și teoria argumentării*“, 1971, „*Elemente constructive de argumentare juridică*“ – 1982

și „Introducerea pentru o logică juridică” – 1991, a elaborat propria teorie referitoare la statutul logicii juridice, pe care a considerat-o teorie a argumentării.

După anul 1990, învățământul și cercetările de logică juridică au fost puternic stimulate și dezvoltate, fenomen evidențiat și de apariția unor comunicări, articole, studii și lucrări de referință, precum „Logica Juridică” – Partea I, București, 1992, de Petre Bieltz, „Leții de logică pentru juriști”, București, 1994, de Drăgan Stoianovici, „Logica Predicatelor”, București, 1992 și „Logica Simbolică și Bazele de Cunoștințe”, avându-l ca autor pe prof. univ. dr. Cornel Popa.

Sintetizând, fără a avea pretenția epuizării numelor de referință în logica universală, din spațiul cultural românesc, putem afirma că ne mândrim cu specialiști de prestigiu în domeniu, precum: Titu Maiorescu, Mircea Djuvara, Grigore C. Moisil, Anton Dumitriu, Petre Botezatu, Gheorghe Enescu, Petre Bieltz, Dumitru Gheorghiu ș.a.

3. LOGICA ȘI LOGICA JURIDICĂ ÎN ACCEPȚIA SPECIALIȘTILOR ROMÂNI

Termenii de „logică” sau „logic” trimit, de obicei, la gândirea corectă, în special la regulile gândirii corecte. Nuanțarea acestora se asociază cu rigoarea, claritatea, precizia, respectul pentru adevăr. Dacă în „Dicționar de logică”, al logicianului Gheorghe Enescu, unica lucrare de acest gen în România, termenul „logica” este folosit în 41 de sintagme, în afara celui generic⁷, Anton Dumitriu, autorul unei excepționale istorii a logicii, depășind diferitele sensuri ale termenului de-a lungul vremii, propune sistematizarea principalelor concepții asupra a ceea ce este sau trebuie să fie logica – în gândirea aristotelică, logica este „instrument al științelor”, un Orgaron, fără a fi o știință ci, mai mult, propedeutica generală a oricărei gândiri⁸;

- pentru stoici, logica este „teorie a cunoașterii și a raționamentului propozițional”;

- în tradiția medievală, logica este „modul scientarium” în sens sermocinal și rațional („scientia sermocinalis” și „scientia raționalis”);

- conform Logicii de la Port-Royal, logica este „arta de a gândi”;

- pornind de la Descartes, logica este „arta de a conduce bine intelectul în căutarea adevărului”;

- în perioada modernă și chiar contemporană a istoriei (Bacon, Newton, Herschel, Reid, J. Stuart-Mill, Lalande, Wundt ș.a.) logica este o metodologie a științelor;

- la Kant, logica este o teorie a cunoașterii, pentru Hegel este dialectică idealistă, în timp ce Marx, Engels și Lenin o tratează ca fiind însă⁹ și dialectica materialistă;

⁷ Noica, Constantin, *Pentru o interpretare a categoriilor lui Aristotel*, în „Probleme de logică”, București, Editura Academiei Române, 1968;

⁸ Hegel, G.W.F., *Enciclopedia Științelor Filosofice. Filosofia naturii*, trad. Constantin Floru, București, Editura Academiei Române, 1978;

⁹ Hegel, G.W.F. *Știința logicii*, trad. D.D. Roșca, București, Editura Academiei Române, 1966;

- în tradiția psihologismului logic (Hobbes, Locke, Berkeley, Hume, Reid, D. Steward, Spencer, Hamilton ș.a.), logica ține de „studiul psihologiei gândirii“;

- conform pragmatistilor (James, Pierce, Royce, Dewey ș.a.), logica are „valoare prin utilitatea ei“, adevărul fiind identificat cu „utilitatea“;

- în curentul de gândire inaugurat de antiintellectualismul francez, logica are „un caracter exclusiv practic“, apropiind-o, ca înțeles, de cel al pragmatismului anglo-saxon (Lachelier, Boutroux, Bergson ș.a.);

- pe linia tradiției neokantiene, precum și din perspectivă axiologică (Sigwart, Dilthey, Lotze, Windelband, Jerusalem, Erdmann, Meier, Goblott, Lalande ș.a.) logica este tratată ca „știință normativă, știință a valorilor sau tehnică“;

- în fenomenologie logică și dezvoltările ulterioare (Bolzano, Husserl ș.a.) logica apare drept „temei absolut al cunoașterii“¹⁰;

- în concepția logicii matematice, „logica este un sistem formalizat și, în fond, o teorie a demonstrației“;

- în „școala de logică naturală“ (Piaget, Blanche, Botezatu ș.a.), logica este „studiul operațiilor naturale ale gândirii“;

Ca un corolar al acestor definiții, în ultima perioadă s-a încetățenit concepția conform căreia logica este „știința gândirii corecte“ sau „studiul validității inferențelor deductive“¹¹;

În context, trebuie arătat faptul că Athanase Joja consideră că apariția logicii a fost determinată de dezvoltarea dreptului și a matematicii în antichitatea ateniană.¹²

Pornind de la realitatea că dreptul este un sistem de norme și, ca orice sistem, poate fi abordat și din perspectivă logică, atât logicianul Athanase Joja cât și juriștii Mircea Djuvara și Eugeniu Speranția au observat caracterul de sistem axiomatic al dreptului. Astfel, sistemul logic al dreptului este compus dintr-o structură de norme, organizate în ramuri și instituții juridice, pe de o parte, și dintr-o structură paralelă de principii, noțiuni și reguli juridice desprinse din analiza sistemului legislativ sau impuse ideologic de către factorul politic, pe de altă parte.

Dreptul este un sistem ierarhizat, normele constituționale fiind superioare celor din alte ramuri ale dreptului.

Interdependența normelor de drept se datorează atât faptului că acestea sunt subordonate celor constituționale cât și pentru că se supun unor principii comune.

Principiile comune pot fi:

- **principii ale întregului drept roman** (principiul democrației, principiul egalității în fața legii, principiul separației puterilor în stat etc);

---

¹⁰ Dănișor, Gheorghe, *Filosofia dreptului la Hegel*, Craiova, Editura Ramuri, 2001;

¹¹ Jacqueline, Russ (coordonator), *Istoria filosofiei*, 3 volume, București, Univers Enciclopedic, 2000;

¹² Hegel, G.W.F., *Principiile filosofiei dreptului sau Elemente de drept natural și de știință a statului*, București, Editura IRI, 1996;

- **principii de ramură** (principiul proprietății, cel al egalității în fața legii civile sau principiul ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile în dreptul civil; principiul legalității răspunderii, principiul legalității incriminării și a pedepsei, principiul individualizării răspunderii penale, ș.a., în dreptul penal);

- **principii ale unei sau unor instituții de drept** (principiul proximității gradului de rudenie în cazul instituției succesiunii legale)¹³.

Principiile au rol de axiome în sistemul dreptului, putând fi fundament în orice demonstrație sau argumentare. Tot ele asigură *flexibilitatea în timp* a sistemului de drept, adaptarea acestuia, în timp, la cerințele ideologice. Aceasta este și explicația faptului că anumite legi au fost interpretate diferit în epoci diferite, în funcție de felul în care au fost privite prin optica altor principii de drept.

Dreptul este un *sistem deschis, dinamic*, îmbogățindu-se continuu cu noi legi. Criteriile de admitere ale noilor legi sunt date de axiomele constituționale. În acest sens, legiuitorul trebuie să articuleze sistemul de drept astfel încât să nu dea naștere unor contradicții, ambiguități sau suprapuneri.

Sistemul juridic are un caracter deschis într-o porțiune a sa și relativ închis în domeniul normelor constituționale. Caracterul de sistem al dreptului dă posibilitatea economiei de expresie, fiind posibil ca o lege să facă trimitere la alte legi pentru detalierea unor reglementări.¹⁴ Uneori o normă este compusă din mai multe dispoziții, precizate în texte normative diferite, o dispoziție prevăzând căror subiecte li se impune prescripția respectivă. Altă dispoziție poate cuprinde comportamentul prescris, în timp ce alta prevede circumstanțele în care respectivul comportament poate fi realizat. Alteori o singură dispoziție determină elementele unui număr mai mare de norme.

Proprietățile logice esențiale ale oricărui sistem juridic sunt *completitudinea și consistența*, reunite în noțiunea generică de *omogenitate a sistemului juridic*.

Completitudinea este dată de capacitatea sistemului juridic de a da o soluție oricărei probleme juridice, respectiv de a determina consecințele juridice ale faptelor.

Consistența este dată de compatibilitatea normelor sistemului juridic, de lipsa contradicțiilor din interiorul său.

Sistemul juridic este *inconsistent* când unele dintre normele sale ordonă iar altele interzic, în același timp, aceleași persoane, același comportament, în aceleași împrejurări. În această situație se contrazice principiul noncontradicției și duce la imposibilitatea respectării simultane a tuturor normelor de drept.

Completitudinea normelor care alcătuiesc sistemul juridic constituie de cele mai multe ori doar un deziderat. Realitatea socială este în continuă evoluție iar legiuitorul nu poate ține pasul cu aceasta,

¹³ Hegel, G.W.F., *Principiile filosofiei dreptului*, Editura Paideia, 1998, trad. Ioana Ungureanu și Mădălina Lazăr;

¹⁴ Pohoăț, Gabriela, *Rațiunea în istorie și filosofia statului în viziune hegeliană*, gabriela_pohanta@yahoo.com

situație care duce la apariția lacunelor în drept și la necesitatea interpretării extensive a legilor existente pentru a le aplica la noua situație. În situația că legile nu oferă soluții, se poate apela la analogia dreptului (*analogia juris*) prin raportare la principiile directoare din sistemul de drept sau dintr-o anumită ramură a acestuia.

În literatura de specialitate din România, majoritatea autorilor au susținut că nu există argumente care să justifice existența unei logici specifice dreptului, deoarece toate tipurile de logică (formală, simbolică și metalogică) sunt chemate să contribuie la opera de legiferare și la cea de aplicare a dreptului prin metodele proprii acestora.

În **tabelul** lui Petre Botezatu, plecând de la premisa că logica este o teorie *asupra formelor*, se apreciază că acestea se ivesc în *gândire, în limbaj, în acțiune, în realitate*.

Dacă se acceptă că nivelurile de abstractizare pentru fiecare domeniu în parte (gândire, limbaj, acțiune, realitate) pornesc de la *subiect* și urmează *obiectul* (forma, operația și structura), atunci formele logicii juridice apar, în mod specific, după cum se intersectează *domeniile* cu *nivelurile*.

La nivelul primar de abstractizate (subiectul), dacă atributul „juridic“ îl acordăm *gândirii*, *logica juridică este teoria gândirii juridice argumentative a subiectului*. Dacă atributul juridic este atribuit *limbajului* subiectului, se poate elabora o logică pragmatică juridică; dacă juridicul este acordat *acțiunii*, vom avea o logică concretă juridică iar dacă îl acordăm *realității*, vom avea o logică materială.

La al doilea nivel de abstractizare (obiectul), *avem o teorie a demonstrației juridice* (în domeniul gândirii), *o logică semantică juridică* (în domeniul limbajului), *logica operatorie juridică* (în domeniul acțiunii) ori *dialectica juridică* (în domeniul realității).

Încadrându-se în aceeași concepție, Gheorghe Mihai apreciază că *logica juridică este o componentă a Introducerii în studiul dreptului*, alături de filosofia dreptului, retorica juridică și hermeneutica juridică. În opinia lui Gheorghe Mihai, *logica juridică este „teorie a argumentării, când studiem gândirea subiectului, este pragmatică, atunci când studiem acțiunea subiectului, este logică materială când studiem realitatea juridică în care se află subiectul, este semantică, dacă studiem limbajul la nivelul obiectului“*.

Așadar, logica juridică este „*teoria argumentării*“ prin limbajul juridic al subiectului angajat în acțiune pentru a realiza o schimbare în realitatea juridică.¹⁵

Prin comparație, Gheorghe Enescu vorbește de o *logică judiciară în cadrul logicilor normative*¹⁶, iar Petre Botezatu de o teorie a argumentării care „nu poate ignora ajutorul psihologiei, al retoricii și afinitatea sa cu dreptul, morala“¹⁷

Într-o altă opinie, Paul Cosmovici a susținut că în drept s-ar aplica *logica formală* (termen statornicit pentru a deosebi logica propriu-zisă de teoria kantiană¹⁸ și care studiază gândirea doar din punctul de

¹⁵ Georgescu, Ștefan-Dominic, *Considerații asupra istoricității în filosofia lui Hegel*, București, Institutul de Filosofie și Psihologie al Academiei Române;

¹⁶ Botnari, Elena, *Introducere în studiul dreptului*, Bălți, Presa universitară bălțeană, 2011;

¹⁷ Botezatu, Petre, *Introducerea în logică*, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 175-194;

¹⁸ Logica Juridică – Scribd, <https://www.scribd.com/document/Logical-Juridică>;

vedere al formelor logice), *logica simbolică* (cunoscută și sub titulatura de logică matematică sau algoritmică) și *metalogică* reprezentată de logica dialectică.

Toate cele trei tipuri de logică contribuind la opera de legiferare și de aplicare a dreptului.¹⁹

Vladimir Hanga a susținut că juristul va folosi regulile logicii simbolice (denumită și logica formală, modernă), formă a logicii formale sau pure, care studiază nu conținutul raționamentului ci forma acestuia.

Referitor la *logica juridică*, acesta a precizat că logica simbolică poate transforma limbajul juridic natural într-unul artificial, univoc. Astfel, se vor putea crea expresii juridice formalizate, după regulile logicii simbolice, permițând utilizarea calculatoarelor în domeniul dreptului, pornind de la documentare și terminând cu decizia.²⁰

Din perspectiva amintită, Gheorghe Mihai susține că în drept sunt aplicabile numai regulile deontice, domeniul juridicului putând fi studiat din perspectiva acestui fundament, deoarece „...gândirea este juridică numai raportată la subiectul care gândește acțiunea juridică, în termeni juridici, angajat în cunoașterea, elaborarea, interpretarea și aplicarea dreptului”²¹

BIBLIOGRAFIE

1. Bieltz, Petre, Dumitru Gheorghiu, „*Logica juridică*“, București, 1998;
2. Botezatu, Petre, „*Constituirea logicității*“, București, 1983;
3. Botezatu, Petre, „*Semiotica și negație*“, Iași, 1973;
4. Botezatu, Petre, *Introducerea în logică*, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 175 – 194;
5. Cosmovici, Paul, „*Gândirea juridică în perspectiva logicii formale și a metodologiei*“, în „*Studii și cercetări juridice*“, nr. 1/1971;
6. Dumitriu, Anton, „*Teoria logicii*“, București, 1975;
7. Dumitriu, Anton, „*Istoria Logicii*“, Academia R.S.R., centrul de Logică, București, 1969;
8. Enescu, Gheorghe, „*și logică*“, București, 1973;
9. Enescu, Gheorghe, „*Dicționar de logică*“, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985;
10. Hanga, Vladimir, „*Dreptul și calculatoarele*“, București, 1991;
11. Hanga, Vladimir, Bob, Mircea Dan, *Curs de drept privat român*, Ediția a V-a, Editura Universul Juridic, Colecția: Cursuri universitare, 2013;
12. Mihai, Gheorghe, 1985, „*Argumentarea juridică*“, în Mihai, Gheorghe, Papaghiuc, Ștefan, *Încercări asupra argumentării*, Editura Junimea, Iași, p. 190 – 198;
13. *Logical Juridică* – Docslide.net, <https://docslide.net/documents>.

¹⁹ Idem, documentul „*Logical juridică*“;

²⁰ Apud Hanga, Vladimir, Bob, Mircea Dan, *Curs de drept privat român*, Ediția a V-a, Editura Universul Juridic, Colecția: Cursuri universitare, 2013;

²¹ Apud Mihai, Gheorghe, 1985, „*Argumentarea juridică*“, în Mihai, Gheorghe, Papaghiuc, Ștefan, *Încercări asupra argumentării*, Editura Junimea, Iași, p. 190-198;

ARTA DE A COMUNICA

SONIA IOANA COMĂNESCU

Ars oratoria” – Arta de a vorbi, sau retorica sub înțelesul modern de astăzi, a apărut pentru prima oară în Grecia antică, dezvoltându-se, și ramificându-se de-a lungul timpului în trei ramuri sau curente, astfel putem distinge,

- A) curentul asiatic, reprezentativă fiind școala din Pergam,
- B) curentul neoatistic, cu renumita școala din Atena,
- C) curentul radian, fiind născut în școala din Rhodos.

Aceste antice școli au evidențiat și implicit lustruit oratori străluciți, ca de exemplu Quintilian și Cicero, prin care această artă s-a dezvoltat, și-a îmbogățit spiritul ajungând după multe frământări epocale la ceea ce numim noi: „Elocvență” sau tensorul de elocvență și retorica socială.

Ne simțim datori să evidențiem faptul că este o mare eroare să se creadă că retorica este o metoda care, prin esența ei constrânge pe creator la respectarea unor reguli stricte, îi înfrânează elanul orator, constituind pentru el o grea servitute. Dimpotrivă experiența marilor oratori a arătat că retorica aduce creatorului o nouă dimensiune oratorică prin care își poate pune în valoare calitățile, își poate corecta defectele și poate să-și dezvolte dispozițiile naturale.

Oratorul sau inițiatorul tensorului de comunicare specific trebuie să știe să dea un interes general oricărei discuții, să mărească problemele, să știe să mânuiască ironia, pentru a dispune pe judecător și a deconcentra pe adversar, punând astfel în joc un stil ritmat îngrijit și variat, care să poată aduce stăpânire asupra întregii game de tonuri, de la cel mai simplu și familiar până la marile elanuri patetice.

De aceea, stăpânirea artei profesiei de avocat impune o bună cunoaștere a dispozițiilor și posibilităților naturale, o cultură generală la care să se adauge cunoașteri profunde a dreptului și stăpânirea pe deplin a tehnicii pledoariei, numai astfel avocatul își va permite a adopta un stil propriu aptitudinilor și bineînțeles a temperamentului său. Nu mai puțin sunt esențiale calitățile vocii, a posibilităților de concepție rapidă și de improvizație.

Este evident că în timpurile noastre, procesele nu mai pot oferi adevărate spectacole ale barei pe care oratorii antichității le performau în forum și în agora, dar toți marii oratori, chiar și cei moderni, nu au neglijat niciodată efectele care pot decurge dintr-o pledoarie bazată pe o bună cunoaștere a anumitor tehnici, reguli și procedee retorice, care definesc tensorul de comunicare specific.

Trebuie să menționez că pe zi ce trece cultura generală a avocatului trebuie să fie mai vastă, să cuprindă o arie din ce în ce mai mare, pentru a permite avocatului să se exprime cu ușurință și eleganță,

într-o limbă corectă. Astfel varietatea cunoștințelor trebuie să acopere o arie vastă, de multe ori întinzându-se pe planuri neașteptate, procesele atingând din ce în ce mai des probleme extrajudiciare. În cursul dezbaterilor apar adesea probleme care necesită lămuriri științifice, medicale, tehnice sau artistice pe care avocatul este dator să le clarifice instanței, și care trebuie să fie profund și temeinic studiate pentru a le putea aborda într-un limbaj elegant și foarte explicit.

Această vastă și temeinică cultură generală este de o importanță vitală constituind o condiție indispensabilă a improvizației, care este întotdeauna necesară avocatului care ia cuvântul în apărare sau în replică, astfel orientând după bunul plac tensorul de comunicare.

Improvizația, cum arăta marele avocat Henri Robert, nu este așa cum mulți sunt înclinați să creadă, „un miracol intelectual spontan, comparabil cu miracolul lui Moise”, improvizația, așa cum scria același autor, „nu țâșnește decât dacă în prealabil oratorul a știut să acumuleze o bogăție ascunsă de vocabular, de imagini, de idei, de cunoștințe însușite”.

Astfel, insesizabila muncă de pregătire a unei spețe, este temeiul improvizației, fără de care efectul improvizației rămâne obscur, acoperit de o eternă necizelare.

Ca să dovedești perfecțiunea elocinței, spunea Saint Evremond „se cuvine să ai un fond de bun simț și de agerime de spirit, imaginație vie, memorie bună, înfățișare plăcută, voce limpede, pronunțare corectă, gesturi frumoase, o încredere onestă și o mare ușurință în vorbire”.

„Improvizația, așa cum scria Henri Robert, este un dar al naturii fără îndoială, dar care depinde de noi să-l pierdem sau să-l îmbogățim, să-l lăsăm să se atrofieze sau să-l dezvoltăm”, și în continuare același autor adăuga: „Cei ce nu îl posedă, îl pot în mare măsură dobândi printr-un antrenament progresiv, dar numai cu prețul unei munci perseverente.”

De reținut că, marii oratori subliniau faptul că, studiul și analiza detaliată a pledoariilor marilor avocați este un excelent exercițiu pentru însușirea acestui „meșteșug”. Cu condiția, evident, de a nu ignora faptul că pledoaria este rostită, că gesturile care o însoțesc precum și reacția la neprevăzutul situațiilor îi adaugă pledoariei calități care nu se pot reproduce în textul scris.

Pledoaria trebuie, bineînțeles temeinic pregătită, iar pregătirea ei presupune în prealabil un atent studiu al elementelor tehnice, juridice, procedurale ale aspectelor probatorii ce revin dosarului și totodată discuții cu clientul, care sunt menite să lămurească haina juridica specifica care va fi croita de avocat pentru a triumfa în dovedirea unor acte sau fapte juridice. Fără acești pași făcuți meticulos, șansa ca pledoaria să fie o reușită se diminuează considerabil. Încă din timpul studierii dosarului, este necesar ca avocatul să-și noteze, în vederea alcătuirii pledoariei, argumentele și obiecțiunile sugerate de lectura dosarului, piesele trebuie atent clasate, de asemenea și lămuriri pe care avocatul trebuie să le ceară clientului și observațiile pe care le-ar putea folosi în pledoarie. La capătul acestui studiu și al discuției, avocatul trebuie să poată defini clar obiectul procesului, probațiunea și elementele care sunt defavorizante justițiabilului.

Totuși, Jean Appleton apreciază că nu este suficient stabilirea exacta a obiectului procesului, ci avocatul trebuie să-i cunoască „fizionomia și limitele, să vadă și să pună în relief punctul capital al

procesului”. „În orice litigiu, spune același autor, există un punct de convergență al argumentelor și mijloacelor, o poziție puternică care trebuie fixată și utilizată cu toată vigoarea”.

Apreciez că, pe de altă parte, la fel de vital este cunoașterea și înțelegerea punctului esențial al apărării adverse pentru a putea fi pregătit în respingerea lui, respingere care trebuie a fi făcută în așa fel încât, atât faptic cât și juridic să fie o respingere veridică aducând astfel o notă de siguranță pe care judecătorul o poate sesiza în susținerea făcută.

Sesizăm că J. Appleton recomanda ca înainte de a trece la alcătuirea pledoariei este impetuos necesar a se stabili; obiectul procesului, al punctului puternic precum și al punctului slab al apărării. Odată faptele clar stabilite se va trece la confruntarea lor cu reguli de drept, la cercetarea legislației, doctrinei și a jurisprudenței.

Acesta este momentul în care se poate spune că munca de pregătire a pledoariei se încheie și se poate trece la pledoaria propriu-zisă

PLEDOARIA

Pledoaria, reprezintă cheia de boltă a creației avocatului, creație a tensorului de comunicare specific apt de a aduce o convingere juridică incontestabilă, care cuprinde patru părți fundamentale, fără de care nu se poate concepe o structura elocventă. Astfel o pledoarie se subdivide ca funcționalitate organică în patru părți după cum urmează:

I. Prima parte este **introducerea** sau „exordiul”, care la rândul ei cuprinde principium și proemium.

II. Urmată fiind de **expunerea faptelor**, sau o mai întâlnim ca „așezarea în ordine” a ideilor respectiv formularea, „natio” care se încheie cu anunțarea problemelor a căror rezolvare se cere;

III. Partea a treia, **discuția** – „dispositio” sau analiza mijloacelor și argumentelor în sprijinul tezei susținute, care la rândul ei va cuprinde „propositio”, „questio”, „argumentatio”, „contradictio”.

IV. și în încheiere **concluzia** sau „prerorația” ori epilogul.

Analiza acestor părți esențiale ale pledoariei o vom face în continuare, nu înainte de a menționa că avocații, și nu numai aceștia, folosesc pentru alcătuirea pledoariei trei metode diferite, fiecare metodă în funcție de posibilitățile și temperamentul fiecăruia.

Se știe că în antichitate pledoariile erau scrise în întregime, la început pentru că erau rostite de justițiabili, iar apoi așa cum zicea Cicero „pentru a învăța să vorbești bine, trebuie să începi prin a scrie textul pe care vrei să îl rostești”.

Foarte mulți dintre marii avocați din trecut obișnuiau să-și scrie în întregime pledoaria, chiar dacă, la bară, textul pregătit suferea unele modificări și adaptări unele dintre ele fiind destul de radicale.

Redactarea în scris al întregului text concentrează atenția asupra subiectului, permite o exprimare precisă, clară, evită repetările și bineînțeles evită folosirea unor termeni improprie și construcții greșite asigurând astfel stilul, frumusețea și cadența.

O alta metodă, opusă primei descrise mai sus, este fixarea schemei pledoariei și a principalelor argumente în minte și improvizarea în întregime a formei în care va fi rostită. Metoda descrisă a fost cu mare succes folosită de Henri Robert, dând pledoariei mai multă viață, vigoare și asigură pe creator că va fi urmărită cu mare atenție.

În sfârșit, ultima metodă cea mai des folosită mai ales de avocații moderni, este aceea a notelor de pledoarie, care sunt mai mult sau mai puțin complete dar care trebuie să cuprindă un plan clar al expunerii, frazele de obicei nu sunt scrise în întregime ci numai sugerate prin cuvinte frapante. Atenție însă, notele de pledoarie trebuie să fie suficient de schematic pentru a nu înfrâna spontaneitatea și elanul improvizației.

Înainte de a trece la studiul fiecărei părți ale unei pledoarii, doresc a menționa că de la Quintilian încoace toți autorii care s-au ocupat de elocința judiciară indicau, cu unele mici varietăți, aceleași calități generale pe care le considerau că trebuie să o aibă o bună pledoarie.

Astfel, Quintilian impunea ca o pledoarie să fie corectă, clară și artistică, J. Appleton menționează de claritatea, ordinea, viața și sobrietatea unei pledoarii, iar M. Garcon vorbește de utilitate, claritate și naturalețe.

Același M. Garcon, scria în această privință că avocatul trebuie să se facă accesibil celor care îl ascultă, să le evite pe cât posibil efortul, să reușească ca raționamentele, chiar complicate, să apară adevăruri evidente.

În continuare, îl dăm ca exemplu pe Henri Robert a cărui abilitate consta în faptul că „fiecare din argumentele sale se reduceau la propozițiuni simple, care păreau a nu suporta contradicția”.

Această nevoie de a convinge este premisa avocatului, viața pledoariei, viața de care vorbește J. Appleton, oglindește necesitatea de a insufla convingere și siguranță pledoariei. Astfel același autor scrie că avocatul trebuie să evite monotonia, trebuie să-și nuanțeze expunerea, toate acestea sunt necesare pentru a ține trează atenția judecătorilor, atenție care se poate menține prin nuanțare de expunere, prin intonația pe care se folosește în diferite stadii ale pledoariei, prin gesturi și desigur prin folosirea unor procedee retorice. Toate acestea duc inevitabil la acel rezultat urmărit de către avocatul pledant, de a menține atenția auditoriului și de a convinge judecătorul în fața căruia se dezbate o anumită cauză.

Același celebru J. Appleton, în acest sens, dă un exemplu semnificativ de modul în care se poate da viață unei expuneri prin folosirea, de exemplu, a formei interogative la anumite intervale. Astfel, autorul, ne sugerează ca în loc de a susține:

„În prezența acestui act, d-l Durant ar fi trebuit să protesteze prin scrisoare sau prin notificare, dar în loc de aceasta a păstrat tăcerea până în momentul procesului”.

A transforma această simplă propoziție, devenind mult mai atractivă, mai clară, mai ușor și mai interesant de urmărit formulându-se în felul următor:

„D-l. Durant primește actul, îl citește. Ce trebuie să facă? Evident să protesteze, să protesteze imediat, prin scrisoare sau prin notificare. Dar în loc de aceasta ce face el? Nimic! Tace! Cât timp? Până în ziua în care este citat în fața domniilor voastre”.

Un exemplu clasic al unui avocat care știa să dea viață pledoariei este Chaix d'Est Ange, care, spuneau contemporanii lui, că pledoaria sa este un întreg relief, expunerea este o povestire care devine realitate ca un adevărat spectacol în care fiecare personaj este în scenă, iar faptele prind viață și se desfășoară sub ochii judecătorului.

Să amintim, că printre calitățile esențiale ale unei pledoarii, M. Garcon considera, naturalețea, firescul ca o calitate esențială pe care o pledoarie trebuie să o posede, și definea pledoaria ca fiind, cităm „o perfectă concordanță între stilul adoptat și cadrul și natura procesului”. „Astfel, spune a el, pledoaria în sala mare de ședință trebuie altfel concepută și rostită decât aceea destinată camerei de consiliu, după cum cea rostită într-un proces civil diferă de pledoarie penală și mai ales de cea rostită la curtea cu jurați”.

Se recomandă de asemenea, de către marii oratori, evitarea; întorsăturilor neobișnuite de frază, folosirea cuvintelor prețioase, a curiozităților de stil, deoarece pledoaria trebuie să fie imediat accesibilă, iar expunerea – parte din pledoarie – să fie logică.

Observăm astfel, calitatea pe care M. Garcon o cerea pledoariei este identică cu cerința lui J. Appleton, care definește o cerință a pledoarie ca fiind sobrietatea.

Vorbind de această sobrietate se pune firesc și problema gesturilor pe care avocatul le face în timpul pledoariei, bineînțeles că asupra acestei probleme o regulă nu poate exista, atâta timp cât gesturile care însoțesc o pledoarie, cât și oricare dintre discuțiile pe care le facem în viața de zi cu zi, sunt o încercare accesorie de a convinge, de a aduce un plus celor zise.

De multe ori acel plus reprezintă o prelungire cât și o însoțire a vorbei, prelungire care diferă de la om la om în funcție de personalitatea lui. Totuși în considerația profesiei de avocat, această sobrietate a gesturilor se poate oglindi prin obligația avocatului de a avea o ținută corectă neignorând faptul că pledoaria trebuie să fie prin definiție combativă și nu academică, deci gesturile sunt obișnuite la bară.

Să nu uităm a menționa că unii avocați care au intrat în istoria oratoriei judiciare, ca Waldeck Rousseau pe care Henri Robert îl numea reformatorul elocvenței judiciare, ca și R. Poincaré care pledau aproape fără gesturi, obținând prin această atitudine glaciară, „prin răceala sinceră sau afectată”, mari efecte prin opoziție cu agitația obișnuită a adversarilor.

Se pare însă ca istoria oratoriei judiciare a demonstrat că nici unul dintre „marii glaciari” nu erau improvizatori. După cum se știe faptul că improvizatorii folosesc totdeauna gestul pentru a da o anumită formă dorită de dânzii și o anumită viață pledoariei.

Subliniez că toate aceste cerințe și personificări ale pledoariei, raportată la viața modernă a instanțelor de judecată, nu mai îngăduie avocaților pledoarii lungi de odinioară, în care oratorul își desfășura arta vorbirii uneori zile întregi, iar judecătorul și publicul aveau timp să guste spectacolul ce li se oferea.

Revenind la gesturi, trebuie să arăt că ele trebuie să formeze un tot unitar cu tonul, frazele și cu ideile, pe care trebuie să le sublinieze fără exagerare, să fie în concordanță cu stilul expunerii să se armonizeze alcătuind astfel o unitate perfectă.

Orice pledoarie trebuie să înceapă printr-un preambul, printr-o introducere numită „exordiu”. Aceasta fiind prima parte a oricărei pledoarii are scopul de a face cunoscut, într-o formă sintetică, obiectul cauzei, automat a fixa atenția judecătorului creând în același timp o atmosferă favorabilă cauzei pe care avocatul o prezintă și o susține. O unanimă părere este că acest exordiu trebuie să fie scurt.

Marea varietate a proceselor, atât civile cât și penale, permit de asemenea o mare varietate de mijloace în ceea ce privește construcția exordiumului. Se pot întâlni exordii patetice, alteleori vehement exprimând indignarea oratorului și a opiniei publice, alteleori întâlnim un exordiu chiar înlocuit cu o simplă apostrofă, ca celebrul exordiu al lui Cicero „quousque tandem abutere Catalina...”, desigur că marea paletă întâlnită în acest plan nu înlătură prezența exordiumului exteriorizat printr-un apel adresat judecătorului de către avocat, de a părăsi orice idee preconcepțată sau însuflată de către mas-media care, de asemenea poate duce la o denaturare a faptului înainte de a-l deduce din probele care urmează a se administra.

Nu mai puțin folosit este exordiumul în care avocatul își exteriorizează recunoscând actul de curaj care l-a avut în momentul acceptării unei cauze care la primă vedere pare de nesusținut și de necâștigat.

În acest ultim sens doresc a menționa exordiumul pledoariei lui Bellart, care pledând pentru Joseph Gras, trimis în judecată pentru o crimă recunoscută, săvârșită prin 22 de lovituri de cuțit asupra amantei sale, a spus: „Mă cutremur de groază, mărturisindu-vă că am luat asupra mea sarcina de a pleda în acest jalnic proces. Vin să contest răzbunării publice viața unui acuzat ... viața unui acuzat! Ce grave sunt aceste cuvinte! La auzul lor ar trebui să fim pătrunși de o atenție religioasă... Ce îngrozitor ar fi pentru mine, mai ales pentru mine, singurul și cel din urmă depozitar al acestui interes major, de a neglija cel mai neînsemnat mijloc care l-ar putea apăra. Dacă, așadar pătruns de această teamă legitimă, mi s-ar întâmpla să vă prezint, printre aceste mijloace, unele prea îndrăznețe, printre considerațiile pe care trebuie să le dezvolt, unele care ar fi înșelătoare, vă rog să le ascultați cu indulgență.

Trebuie deci să vă împărtășesc gândurile mele, oricare ar fi ele, ca un omagiu pe care ignoranța mea îl aduce luminilor voastre, ca un apel al rațiunii mele nesigure la dreptatea judecății voastre”.

Dorim a reproduce și un alt exordium vehement și plin de indignare cu care Delavrancea își începe pledoaria în procesul Socolescu: „Acuzatorii și-au schimbat rolurile. Partea civilă, trecând peste reprezentantul ministerului public a devenit acuzațiunea principală. Scopul este evident. A voit să-și sporească drepturile și să se încarce cu o autoritate la care i s-a părut că renunțase d-ul procuror general. A izbutit. Noi am răbdut, văzând că Ministerul public îndură observațiunile dureroase de la aliata d-sale”.

În final, pentru a încheia diferitele metode care s-au folosit în decursul timpului pentru a construi un exordium, doresc a menționa felul desăvârșit în care Denys Talon și-a alcătuit introducerea, rezumând în exordium său obiectul procesului, fixând de la început atenția judecătorului asupra senzaționalului din acel proces.

Astfel și-a început Denys Talon pledoaria: „Această cauză pe cât de ilustră pe atât de importantă, nu are nevoie de prefață ... evenimentele sunt atât de extraordinare și circumstanțele atât de

neobișnuite, încât se susțin de la sine, fără adausuri. Vedem de la început o fată de 18 ani, răpită dintr-o mânăstire și închisă într-un castel; răpitori urmăriți, condamnați la moarte și casa lor rasă de pe fața pământului. Apoi, constatând că nu-și pot păstra prada, o predau tutorei ei și obțin scrisori de iertare care sunt confirmate. Dar povestea nu s-a terminat; pentru că în momentul în care pune problema ca această minoră să fie căsătorită și ceremonia căsătoriei este pe punctul de a avea loc, se prezintă dovada unei prime căsătorii și se pretinde că ea ar trebui să fie un obstacol la cea de a doua”.

Necesar este a reține că, exordiuul va fi diferit după cum pledoaria este de partea reclamantului sau a pârâtei, a părții civile sau a apărării. Avocatul care ia primul cuvântul are acest avantaj de a-și putea pregăti și gândi întreaga pledoarie.

În poziția diametral opusă se află avocatul pârâtei sau al apărării care se află adesea în fața unor situații neprevăzute și îl obligă la improvizație. De asemenea vor fi situații în care în sarcina avocatului pârâtei sau al apărării, va exista necesitatea ca uneori să-și rectifice erorile sau omisiunile voluntare ori involuntare în expunerea faptelor și de asemenea să reia expunerile astfel făcute pentru a pune în lumină aspectele favorabile asupra cărora adversarul nu a insistat, schimbându-se astfel o eventuală poziție nefavorabilă în care este pus de către adversar.

Asupra exordiuului pârâtei sau al apărării, M. Garcon arăta că aceasta va trebui să cuprindă două părți; o primă parte, care în general va fi improvizată, întrucât constituie o imediată și directă replică care de multe ori este și incisivă la adresa pledoariei adversarului, și o a doua parte, dinainte pregătită, care servește drept exordiuul pledoariei propriu-zise.

Arta avocatului intervine în aceste momente pentru a face în așa fel încât trecerea de la prima parte a exordiuului la cea de a doua să fie firească.

Epuiând discuțiile despre exordiu voi trece mai departe arătând că expunerea sau narațiunea faptelor este a doua parte a pledoariei, considerată fiind ca partea cea mai importantă a pledoariei punând jaloanele discuției.

Conținutul în general al expunerii este trecerea în revistă a parcurgerii în ordine cronologică a faptelor fixând astfel câteva date ca puncte de reper și înlăturând pe cele inutile, care nu fac decât a obosi și a încălca inutil atenția judecătorului.

De asemenea doresc a specifica că uneori în această parte expunerea cronologică a faptelor trebuie evitată sau elegant redusă la câteva propoziții deoarece ar putea deriva într-o banală și obositoare expunere.

O alta metodă de a evita această eventuală prea lungă și obositoare expunere o constituie recurgerea la un alt procedeu bine cunoscut care constă în enunțarea, de la început, a ultimului fapt în ordine cronologică pentru a reveni apoi în mod invers pe firul faptelor care necesită a fi prezentate.

Avantajul acestui procedeu, recomandat de altfel încă de Quintilian, este de a trezi curiozitatea și interesul judecătorului care în mod normal va vrea să afle cum și de ce s-a petrecut faptul anunțat.

Indicat este ca expunerea să fie clară, rapidă, verosimilă, să nu se amestece cu discuția, dând astfel posibilitatea ca argumentarea, următoarea etapă a pledoariei, să poate fi făcută pe un teren solid.

Autorii, în mod cu totul deosebit, insistă ca expunerea faptelor să fie verosimilă, evitând astfel ca avocatul care a făcut-o să nu fie luat în serios, ca bunul simț să nu fie șocat.

În această ordine de idei se subliniază, de către majoritatea autorilor că, avocatul trebuie să dea o mare atenție evitării și înlăturării contradicțiilor.

Se poate întâmpla ca câteodată adevărul pare neverosimil, deoarece situațiile sunt surprinzătoare și extraordinare, în aceste cazuri se recomandă nu omiterea adevărului ci o prezentare a lui sub condiția de a supune observației judecătorului că acea situație, deși greu de crezut s-a petrecut totuși, că inconciliabilele sau incoerentele evenimente s-au petrecut, urmând a fi confirmate și explicate în cursul dezbaterilor.

Avocatul, expunând faptele, trebuie să aibă în vedere faptul că teza expusă va trebui demonstrată, folosind tehnici ca; punerea în lumină a evenimentelor cheie și neascunderea faptelor nefavorabile, nu numai că în primul rând etica profesională o cere dar mai ales pentru faptul că este sigur că adversarul nu va uita de ele.

Tot în legătură cu situațiile posibile, trebuie amintite aici, acele evenimente complexe care se interpătrund și se contrazic. Arta avocatului în aceste situații va fi aceea de a expune faptele în așa fel încât înlănțuirea lor să fie clară și logică, surmontând orice dificultate în ceea ce privește credibilitatea și verosimilitatea acestora.

Se întâlnesc de asemenea și situații în care expunerea trebuie să se prezinte sub o formă de reconstituire completă a unor evenimente care, în parte cel puțin, rămân ipotetice.

Analizând apărarea făcută de Henri Robert Mariei Daouze, având ca punct de pornire constatarea făcută în rechizitoriul avocatului general, observăm ca de la un moment dat scena dintre acuzată și victimă nu poate fi reconstituită decât pe bază de ipoteze. Astfel Henri Robert face această reconstituire într-un mod foarte instructiv din acest punct de vedere: „Vă amintesc scena – spunea Henri Robert – așa cum s-a petrecut în realitate. Richard a apucat cuțitul cu care vrea să lovească. Maria Daouze a văzut gestul. Se repede la el pentru a-l reține, pentru a-i opri brațul... N-are destulă putere. Dar arma deviată astfel nu lovește în inimă, vârful cuțitului se înfige în partea de jos a abdomenului. Pătrunde 6 cm, și vă amintiți domnilor, că răspunzând preocupărilor legitime ale unuia dintre dvs., doctorul Socquet vă spunea că arma fiind foarte ascuțită, ar fi pătruns și mai adânc, dacă brațul lui Richard n-ar fi fost oprit de Maria Daouze.

Iată scena, iată adevărul, iată evidența! Desfid acuzarea și vă aduc dovada contrarie”.

Este bine de reținut că expunerea faptelor, în general, trebuie să fie însoțită de motivarea lor psihologică. În acest sens îl voi cita pe M. Garcon, care scria: „Trebuie descrise în același timp cu actele, gândurile celui care a acționat, cu ezitățile, scrupulele acestuia, revenirile și deciziile sale.

Totul trebuie să se lege cât mai logic posibil, fără ca ceva să rămână inexplicabil. Este necesar ca sentimentele și reacțiile actorilor să explice în mod rațional faptele și gesturile lor”.

Tot atât de important este ca ilustrația expunerii să conțină și reproducerea unor piese aflate la dosarul cauzei, reproducere care poate fi făcută fie în întregime fie doar sub forma de fragmente. Aceasta trebuie să fie realizată cu respectarea unor reguli cunoscute drept cutume, și anume: avocatul

să citească acele piese ale dosarului corect, anunțând atunci când va omite un pasaj și desigur scopul pentru care s-a omis acel pasaj, știind că judecarea oricărei cauze se face în exclusivitate pe baza pieselor dosarului respectiv, iar o omiterea indiferent de ce natură, s-ar putea interpreta ca rea credință, și ignorarea unor elemente ale dosarului, fapt care poate duce de asemenea la diminuarea credibilității avocatului pledant.

În cadrul pledoariei, expunerea faptelor prezintă importanță deosebită, ea se va prezenta de obicei, ca un lung monolog, monolog a cărui monotonie trebuie impetuos evitată prin orice mijloace care să fie menite a reține atenția judecătorului.

Această periculoasă monotonie, de care am vorbit mai sus, se va putea evita folosind în special variații de ton, de stil, care sunt menite să dea culoare și adâncime oricărei pledoarii, obținând astfel un stil propriu fiecărei susțineri. În acest sens marii creatori ai barei folosesc cu mult succes stilul direct, interogația sau scurte digresiuni oferind anumite pauze atenției obosite a judecătorului.

Tot ca și în cazul exordiumului, expunerea faptelor este în funcție de pledoaria avocatului care ia cuvântul în acuzare sau în apărare

De asemenea trebuie avută grijă ca în această parte a pledoariei, expunerea faptelor să nu apară ca o simplă repetare a unor lucruri deja cunoscute.

În fine, această parte a pledoariei trebuie să se sfârșească cu formularea clară a problemelor care vor forma obiectul discuției și care ar trebui să se desprindă în mod logic din narațiunea faptelor.

Trecând mai departe, ca o urmare logică a expunerii faptelor, discuția este următoarea parte al unei pledoarii în care, se demonstrează admiterea sau respingerea unei anumite teze.

Din acest motiv este impetuos necesar ca înainte de a trece la această fază a pledoariei, avocatul să aibă bine fixat argumentul dominant în jurul căruia se va concentra demonstrația ce urmează.

Acesta este momentul în care, de obicei se trece la analiza probelor aflate la dosarul cauzei, completându-se cu faptele expuse mai înainte, și deducându-se în continuare consecințele juridice ale faptelor și actelor dovedite prin probe.

În legătură cu probele, trebuie evidențiat faptul că acestea trebuie clasate, în general, într-o ordine logică ascendentă. Totuși nu trebuie să ignorăm faptul că efectul care îl putem obține este cu atât mai puternic cu cât înfățișăm mai întâi proba cea mai puternică întărind apoi aceasta cu celelalte probe aflate în probatoriul cauzei, probe care astfel devin probe accesorii.

Cel mai adesea, discuția se poartă asupra faptelor și actelor generatoare de consecințe juridice care, sunt cel puțin în parte dacă nu în totalitate contestate, asupra probelor administrate cauzei, precum și asupra deducțiilor logice ce pot fi trase din probe, cât și desigur asupra problemei de drept.

Cel mai frecvent sunt contestate faptele generatoare de consecințe juridice.

Este astăzi dovedit că martorii de bună credință nu pot întotdeauna relata cu exactitate evenimentele la care au fost de față, sau pe care le cunosc indirect. În acest sens, cazul curierului din Lyon reprezintă una din cele mai dramatice cazuri de erori judiciare săvârșite datorită declarațiilor uneori martori de bună credință.

Experimentele lui G. Guilhermet au demonstrat posibilitatea deformării adevărului de către martorii de bună credință, deformări datorate autosugestiei și sugestiei colective, prin eroare involuntară pe care martorii o săvârșesc mult mai des decât se crede, prin deformarea

profesională a unor experți sau de asemenea sub influența opiniei publice montate prin diferite procedee, pe care nu le voi dezvolta în acest studiu, procedee care sunt mai degrabă de competența psihologiei sociale. În acest sens se poate studia celebra afacere Dreyfus.

Studii făcute ne arată că demontarea și automat respingerea depoziției unui martor poate fi realizată prin diferite procedee ca; opunându-i o depoziție contrară, sau scoaterea în evidență a contradictoriului, a neverosimilului dintr-o depoziție sau dintre mai multe depoziții, sau prin contradicția între depozițiile și faptele așa cum pot rezulta din alte probe administrate. De asemenea la același rezultat se poate ajunge și prin arătarea eventualului interes pe care martorul l-ar putea avea în litigiu. Arta avocatului constă în folosirea cu mare îndemânare și dibăcie profesională a acestor procedee.

De subliniat însă faptul că în procesele penale, discuția gravitează aproape în mod exclusiv în jurul faptelor, pe când în procesele civile, dimpotrivă, discuția gravitează în jurul principiilor și normelor juridice conferind astfel pledoariei un centru de greutate plasat în jurul acestor principii și norme de drept cât și în jurul jurisprudenței și a doctrinei de drept. Astfel este necesar ca sfârșitul discuției dintr-un proces civil să cuprindă; formularea exactă a problemei de drept, citarea textelor de lege aplicabile și comentarea lor, precum și citarea ori comentarea jurisprudenței, doctrinei și a practicii judiciare care poate aduce în sprijinul textelor de lege propuse un sprijin important de multe ori chiar și crucial.

Schema logică care am descris-o se aplică și în cazul respingerii demonstrației adversarului. În acest caz avocatul va trebui să risipească eventuala impresie favorabilă produsă de pledoaria părți adverse, va trebui să aducă rectificări în erorile de fapt și de drept săvârșite de adversar și bineînțeles va opune jurisprudența și interpretările doctrinale favorabile tezei sale.

Ca și toată pledoaria, discuția trebuie să se prezinte sub o formă sobră clară și mai ales riguroasă, în această fază a pledoariei preocuparea avocatului trebuie să orbiteze cu prioritate asupra aspectelor juridice și științifice și nu asupra efectelor estetice ale profesiei de avocat, evitând folosirea de expresii sau formulări complicate, termeni echivoci, expresii neobișnuite dar mai ales monotonia care, în această fază a discuției este foarte primejdioasă deoarece de numeroase ori cuprinde lectură de acte, hotărâri sau de doctrină.

Această fază a pledoariei, discuția sau epilogul, se încheie printr-o concluzie, denumită și perorație, care reprezintă ultima parte a unei pledoarii.

Din studiul pledoariilor marilor avocați se poate vedea că trecerea de la discuție la perorație se face, cel puțin aparent, fără tranziție.

Putem spune că prerorația se leagă în general cu ultimele cuvinte ale exordului, dacă pledoaria este mai lungă decât necesar, atunci prerorația trebuie să fie foarte scurtă.

M. Garcon recomandă, chiar ca o regulă, faptul că este necesar să se reamintească în perorație ceea ce la început s-a anunțat în exordiu.

Retorii antichității clasice ca și autorii contemporani deosebesc în general două forme de perorație care, pot fi și combinate.

O primă formă definită este cea a rezumării faptelor cu o mare precizie și sobrietate, deducându-se astfel logic din aceste fapte singura concluzie posibilă, verosimilă și legală, ceea care este de nerespins și care în acest fel dedusă, va fi impusă ca fiind soluția speței. În acest caz stilul trebuie să fie sobru și direct, frazele de preferință să fie scurte, fără digresiuni și incidente.

A doua formă posibilă a perorației este apelul la sentimente, acest apel fiind necesar pentru a emoționa pe cei care au a se pronunța asupra soluției. Desigur această forma este, în actualitate, căzută în desuetudine deoarece ea se aplica cu mult succes în fața juraților. Evident este faptul că în acest caz oratorul, la perioade ample, va apela la sentimentele de milă, indignare, va evoca marile idei care le va susține cu tărie și convingere, obținând astfel efecte patetice.

Cum am menționat, sunt folosite ambele metode, totuși cea de a doua metodă fiind, în ziua de azi, mai periferică. Totuși îmbinarea plăcută a celor două metode, prin argumentare logică urmată de apeluri la sentimente, este des folosită, producând efecte destul de puternice.

Un viu exemplu de perorație patetică o putem întâlni în pledoaria lui A. Lemaistre într-un proces de seducție, în care la încheierea pledoariei a spus: „Nu-l lăsați domnilor pe apelant să triumfe de slăbiciunea intimei, de lacrimile acestui sărman tată și nici de puterea justiției voastre.

Decizia domniilor voastre trebuie să facă părțile să înțeleagă că este suficient să fii ofensat pentru a avea dreptul la răzbunarea injuriei; să facă să înțeleagă pe apelant că este suficient să fi săvârșit crima de seducție, pentru rigorile legilor, iar pe locotenentul penal că este suficient să favorizeze o răpire, pentru a participa la rușinea expiațiunii”.

Putem observa, că deși rostită într-un proces de o mare rezonanță socială, pledoaria lui Henrion de Pansey pentru eliberarea unui negru are prerorația de o mare sobrietate, constituită fiind din deducția logică a singurei soluții posibile: „Trebuie să ne pronunțăm asupra statutului oamenilor care locuiesc în Franța, în temeiul principilor admise în Franța. Astfel, n-a existat niciodată maximă mai sacră decât aceea că în Franța nu există sclavi. Dacă interesul comerțului a determinat apariția unor legi care au impus oamenilor lanțuri, acest lucru s-a petrecut sub alt climat. De altfel, aceste legi fiind contrare dreptului comun, dispozițiile lor sunt de strictă interpretare. Dl. Poupet trebuia să se conformeze. El trebuia să îndeplinească formalitățile pe care le prescriau, dar le-a disprețuit. Drept urmare nu mai poate invoca nici un drept asupra negrului pe care-l reclamă”.

Nu este exclus ca prerorația să fie redusă la o singură frază. În acest sens voi reproduce concluzia lui Delavrancea în pledoaria din procesul Socolescu, frază în care spunea: „Sfârșesc d-lor jurați, încredințat că în unanimitate veți zice: Inocent”. Observăm că în acest clasic exemplu de perorație în care puținele cuvinte, de o grandioasă sobrietate, rezumă în mod extraordinar întreaga cauză.

Firescul impune uneori avocaților să recurgă, în procesele mai complicate, la solicitarea cuvântului în replică.

Replica, așa cum o recomandă numeroși autori, ar trebui utilizată cu moderație. Se consideră faptul că utilizarea acestui drept reluând argumentele deja dezvoltate în pledoarie este o gravă eroare,

replica făcând în acest caz doar o dublură a pledoariei, adică dubla întrebuintare a pledoariei, ceea ce nu poate aduce efectul scontat la cererea dreptului la replică.

Ca obiecțiune la replica, J. Appleton arăta că: „Replica trebuie să fie o ripostă care se mărginește să rectifice erorile sau inexactitățile din pledoaria adversarului, sau în care se resping, repede, argumentele neprevăzute cu privire la aspecte care au părut să fixeze atenția judecătorului”.

Tot autorul sus citat apreciază că notele scrise pot înlocui adesea replica.

Un „uriaș al barei, forță a naturii” Fernand Labori, așa cum l-a caracterizat Henry Robert, susținea în procesul Zola replica pe care îmi voi permite să o reproduc, pentru a da un exemplu inedit de operă retorică.

„Domnilor jurați, iertați-mi vocea, căci sunt la capătul puterilor. Era necesar acest ultim incident pentru ca să apară clar între cine se pune problema aici; între aceia care, așa cum spunea Clemenceau, reprezintă justiția, libertatea și dreptul și aceia care nu vor ca apărarea să aibă, la această bară, ca în toate procesele, ultimul cuvânt.

D-l avocat general s-a ridicat nu pentru a da o replică, ci pentru a mă trata pe mine personal drept insultător al armatei (proteste), pentru că eu sunt acela care vorbește aici de două zile. Avocatul general, răspunzând pledoariei lui Labori a terminat prin cuvintele „... insultătorii sunt obligați să se ascundă aici strigând: Trăiască armata! Franța are încredere în voi! Domnilor jurați; luați drept călăuză sufletul patriei!”.

Nu eram obișnuit să primesc, în pretoriul justiției, lovituri personale de această natură, nu sunt dintre aceia care se ascund în spatele cuiva și nu sunt nici dintre aceia care ar putea accepta ca, fie și de pe banca acuzării, o insinuare sau un atac să se ridice spre mine ... cu toată înălțimea fotoliului de la care ar porni! (aplauze)

Dl. avocat general, indus cred în eroare și antrenat de exemplele de autoritate pe care unii ni le-au dat aici, și-a imaginat că are dreptul să ne dea lecții; îi refuz acest drept! Nu s-a ridicat decât pentru a lansa câteva cuvinte răsunătoare.

Pentru că erau scurte și nu puteau produce efect prin ele însele, știu bine de ce erau pregătite; erau pregătite pentru o manifestare, care pe drept cuvânt era așteptată de la o sală compusă, și compusă împotriva noastră.

Acestea fiind spuse, domnilor jurați, și este suficient pentru a răspunde, mai am un cuvânt de adăugat ... vă cer iertare pentru tonul cu care spun toate acestea, este singurul mijloc pe care îl am de a vă vorbi. Vreau să adaug un cuvânt pentru a preciza problema pe care o aveți de rezolvat și să arăt d-lui avocat general că există două feluri de a înțelege dreptul; al său și al nostru.

Vi se pune o singură întrebare: Dl. Zola este sau nu vinovat? (mai multa voci iritate: Da. Altele: Tăcere.)

Domnilor jurați, aceste strigăte ale acelora care nu înțeleg respectul care este datorat justiției, să vă dicteze fermitatea și datoria dv.

Nu aveți de spus decât un singur lucru, ca arbitri suverani ce sunteți, așezați deasupra tutor, deasupra armatei, deasupra justiției însăși, vreau să spun deasupra justiției ordinare, pentru că sunteți justiția poporului care, peste o clipă (arătând sala de deliberare a juriului), acolo sus, veți pronunța o

hotărâre istorică! Sunteți suverani! Spuneți, dacă aveți curajul, că acest om este vinovat de a fi luptat împotriva pasiunilor, împotriva tutor urilor, împotriva tutor pornirilor, pentru justiție, pentru drept și pentru libertate! (vii aplauze).

Abordând caracteristica și necesitatea procesului modern, M. Garcon formulează unele reguli și sugerează anumite procedee retorice ale căror cunoaștere este neîndoielnic utilă avocatului modern. Autorul constată că cea mai importantă condiție a unei pledoarii este cea de a ține treaz interesul judecătorului, și a nu obosi în cazul unei pledoarii lungi auditoriul.

Avocatul în derularea unei pledoarii, nu are voie să revină asupra lucrurilor spuse și înțelese, doar dacă este necesar să le explice mai în amănunt. De asemenea în anumite cazuri, este sugerat, de către același autor, a întrerupe pledoaria printr-o frază care să trezească atenția judecătorului, fie anunțând un argument principal ori apropierea concluziei.

Bellart, de exemplu, în apărarea lui Joseph Grass, a considerat necesar să-și încurajeze din când în când auditoriul făcând foarte inspirat următorul apel: „Vă rog să aveți curajul de a continua să mă ascultați, iar eu voi avea curajul să vă demonstrez că Joseph Gras n-a meritat pedeapsa crudă pe care legea o prevede pentru asasinat”.

Uneori, în decursul unei pledoarii, poate fi resimțită necesitatea reamintirii unor principii generale și adevăruri elementare.

M. Garcon observa cu umor că acei care cunosc lucrurile evocate vor aproba, fără să mai aibă impresia că și-au pierdut timpul ascultându-le, iar cei care nu le cunosc le vor afla fără a trebui să-și mărturisească ignoranța.

Importanță deosebită trebuie acordată preferențunii anunțând în acest fel, în mod ocolit, o noțiune necesară care ar putea să apară supraabundentă.

La începutul acestui studiu, am arătat că majoritatea autorilor, analizând calitățile pledoariei o importantă calitate pe care o cereau este ritmul, mișcarea și viața.

Pentru a fixa și a accentua o idee esențială, pentru a o face să pătrundă în mintea judecătorului, este adesea necesar ca acea idee să fie repetată, chiar de mai multe ori, dar cu o anumită delicatețe, care să asigure că repetarea nu devine supărătoare. În acest sens un vechi și simplu procedeu recomandat de retori este acela de a repeta imediat aceleași cuvinte.

Același efect se poate obține și prin folosirea unui alt procedeu, adică de a începe mai multe fraze succesive prin aceleași cuvinte sau prin repetarea aceluiași cuvânt la sfârșitul unor propozițiuni succesive, care va apare ca o concluzie logică inevitabilă. Ori, în sfârșit, prin reluarea primului și al ultimului cuvânt al unei propozițiuni.

Tot în legătură cu sublinierea unei idei mai semnalez existența unui procedeu numit cel al acumulării, procedeu în care ideile și nu cuvintele sunt repetate pentru a obține efectul de fixare a ideii respective.

Efectul descris mai sus devine și mai puternic dacă acumularea este progresivă. În acest sens, M. Garcon scria: „pornind de la o considerație banală se avansează din frază în frază, fiecare agravând pe cea precedentă, pentru a desăvârși, în întreaga sa amploare, demonstrația care a fost sugerată la început”.

Tot în scopul sublinierii și accentuării unei idei se mai pot folosi, spunea M. Garcon, dar cu o mare sobrietate, figuri de stil ca metafora, apostrofa, dialogul, prozopopea, hiperbola, litota. Atenție însă, subliniază autorul, abuzul sau exagerarea poate conduce la un efect diametral opus celui urmărit.

Umorul și ironia sunt de asemenea considerate ca procedee eficiente dar și primejdioase, ele trebuie dozate cu tact, iar locul cel mai propice pentru utilizarea lor este considerată ca fiind expunerea dintr-o pledoarie. Astfel, ironia dă posibilitatea oratorului să spună adevăruri care afirmate în mod direct ar fi greu de tolerat de către judecător.

Putem ușor imagina efectul elogiului ironic pe care Margareta Ghelmeanu îl obține răspunzând procurorului general care, în procesul Petropol vs. Orzeanu îl prezenta pe maiorul Orzeanu ca fiind singurul apărător a două femei slabe fără ajutor, când declara: „Socot că dacă dl. procuror general ar fi cunoscut pe d-na Eliza Petropol ar fi văzut că dânsa poate să facă în apărarea familie sale mai mult decât un regiment întreg”.

Închei studiul de față arătând frumoasa obscură lungă și minuțioasă muncă de pregătire a unei pledoarii, care stă la baza meșteșugului ascuns al delicatei profesii de avocat, profesie pe care mi-am ales-o încă din băncile facultății, și care, trebuie să recunosc că nu mi-am imaginat-o așa de „tiranică”.

Pledoaria care este, așa cum am arătat, momentul profesional culminant al avocatului este pentru fiecare cauză în parte una nouă, care la rândul ei trebuie pregătită cu sacrificiul a multor ore de studiu și pregătiri.

Suntem convinși că cei ce vor aprofunda acest scurt studiu nu vor căuta să imite haotic anumite modele sau șabloane pe care mi-am permis a le evoca în prezentul studiu, dar am considerat ca utilă cunoașterea a câteva dintre marile momente ale elocinței judiciare putând medita liber și critic asupra acestora, astfel rezultatele se vor naște singure din imaginația celor care sunt dornici să nu se coboare la noțiunea de „mahalagiu” sau „piețar”, ducând astfel nivelul unei discuții la apogeuri academice de invidiat în societatea din ziua de azi.

Observăm în final că, acest tensor de comunicare social specific este deosebit de matur cât și complex astfel, cei care ajung să folosească un asemenea tensor trebuie să fie pregătiți profesional cât și abili sociali spre a nu deteriora amploarea unui asemenea instrument social și implicit a reuși să impresioneze cât și să convingă auditoriul.

BIBLIOGRAFIE

- Aronson, E., D.L.Bridgeman, and R.Geffner. „The Effects of a Cooperative Classroom Structure on Student's Behavior and Attitudes.” In *Social Psychology of Education: Theory and Research*, edited by D. Bar-Tal and L. Saxe. New York: Halstead Press, 1978.
- Ashmore, R.D., V.Ramchandra, and R.A. Jones. „Censorship as an Attitude Change Induction (1971).
- Benson, P.L., S.A. Karabenic, and R.M. Lerner. „Pretty Pleases: The Effects of Physical Attractiveness on Race, Sex, and Receiving Help.” *Journal of Experimental Social Psychology* (1976).

- Berry, S.H., and D.E.Kanouse. „Physician Response to a Mailed Survey: An Experiment in Timing of Payment.” *Public Opinion Quarterly* (1987).
- Brehm, S.S., and M. Weintraub. „Physical Barriers and Psychological Reactance: Two-year-olds Responses to Threats to Freedom.” *Journal of Personality and Social Psychology* (1977).
- Choo T. „Communicator Credibility and Communication Discrepancy as Determinants of Opinion Change.” *Journal of Social Psychology* (1964).
- Cialdini, R.B. and K. Ascani. „Test of a Concession Procedure for Inducting Verbal, Behavioral, and Further Compliance with a Request to Give Blood.” *Journal of Applied Psychology* (1976).
- Cialdini, R.B., R.R. Reco, and CA. Kallgren. „A Focus Theory of Normative Conduct: Recycling the Concept of Norms to Reduce Littering in Public Places.” *Journal of Personality and Social Psychology* (1990).
- Cialdini. R.B. „Why Don't Bystanders Help? Because of Ambiguity?” *Personality and Social Psychology Bulletin* (1989).
- Cook, S.W. „Toward a Psychology of Improving justice.” *Journal of Social Issues* (1990).
- Darley, J.M., and Latane. „Bystander Intervention in Emergencies: Diffusion of Responsibility.” *Journal of Personality and Social Psychology* (1968).
- Deutsch, M., and H.B. Gerard, „A Study of Normative and Informational Social Influences upon Individual Judgment.” *Journal of Abnormal and Social Psychology* (1955).
- Easterbrook, J.A. „The Effects of Emotion on Cue Utilization and the Organization of Behavior.” *Psychological Review* (1959).
- Freedman, J.L., S.C. Fraser. „Compliance Without Pressure: The Foot in the Door Technique.” *Journal of Personality and Social Psychology* (1966).
- Gonzales, M.H. „International Approach to Interpersonal Attraction” *Journal of Personality and Social Psychology* (1983).
- Howard, D.J. „The Influence of Verbal Responses to Common Greetings on Compliance Behavior: The Foot-in-the-Mouth Effect.” *Journal of Applied Social Psychology* (1990).
- Jones, E.E., and V.E. Harris. „The Attribution of Attitudes” *Journal of Experimental Social Psychology* (1967).
- Kulka, R.A., and J.R. Kessler. „Is it Justice Really Blind? The Effect of Litigant Physical Attractiveness on Judicial Judgment.” *Journal of Applied Social Psychology* (1978).
- T. Latane, J. Rodin. „A Lady in Distress: Inhibiting Effects of Friends and Strangers on Bystander Intervention.” *Journal of Experimental Social Psychology* (1969).
- Yolanda Eminescu „Pleduarii Celebre”, editura Academică București (1979).
- Schmidtke, A., and H. Hafner. „The Werther Effect After Television Films: New Evidence for an Old Hypothesis.” *Psychological Medicine* (1988).
- Schwarz, N. „Experimentelle Untersuchungen zur Reduktion durch Freiheitswerderstellung.” Doctoral dissertation, Universität Mannheim, 1980.
- Settle, R.B., and L.L. Gorden. „Attribution Theory and Advertiser Credibility.” *Journal of Marketing Research* (1974).

EDUCAȚIA TINERILOR ÎN CONCEPȚIA SF. VASILE CEL MARE

Preot Dr. LAURENȚIU NISTOR

Sf. Vasile cel Mare a avut o preocupare deosebită pentru copii și tineri. Cea mai importantă datorie a lor față de ei înșiși, a fost, în concepția Sf. Vasile, formarea intelectual-morală, prin educație și instrucție. Marele capadocian a pornit de la convingerea că „orice om care iubește pe Dumnezeu are în mod firesc înclinarea spre studiu.”¹

Vocația sa de pedagog de excepție a ieșit la iveală când încă nu era episcop, nici măcar preot, ci era numai simplu ascet în îndepărtata Annisa sau la schitul de pe malul râului Iris. Însă ascetul-pedagog avea studii la Cezareea, Constantinopol și Atena cea de aur, unde și-a însușit cultura antică elină, spre a o folosi în favoarea credinței.

O bucurie nespusă îi aduceau scrisorile pe care le primea de la prieteni, însă și mai mult se bucura când unii din acești prieteni, de multe ori înalți demnitari, cunoscându-l și chiar admirând pregătirea lui Vasile, îi cereau să le îngăduie să-și trimită copiii la el pentru o vreme mai scurtă sau mai îndelungată.

Dragostea părintească a păstorului și pedagogului ce se aprindea înlăuntrul lui de cum îi vedea, l-a făcut pe acest anahoret să devină mentorul ideal al tinerilor, prietenul pe care nu-l vor uita niciodată²:

„Prin înrudirea de sânge sunt pentru voi îndată după cei ce v-au născut – le spune el tinerilor – și vă iubesc tot atât de mult ca și părinții voștri. Și, dacă cumva nu mă înșel în privința voastră, cred că, uitându-vă la mine, nu veți dori părinții, iar dacă veți primi cu plăcere cele ce vă voi spune, veți face parte din ceata a doua a celor lăudați de Hesiod; iar dacă nu, n-am să vă spun ceva neplăcut, ci am să vă rog să vă amintiți de versurile în care acela spune:

«Cel mai bun este omul care, prin el însuși, știe ce trebuie să facă;

Bun este și acela care urmează celor spuse de alții;

Dar cel care nu-i în stare nici de una, nici de alta, în toate-i nefolositor.»³

Ajuns preot, majoritatea tinerilor pe care i-a trimis la studii la Constantinopol, la fostul său mentor Libaniu, cu care a ținut legătura printr-o corespondență plină de interes, erau tineri care îl audiaseră mai întâi pe el. Sf. Vasile, spre a-i păzi de primejdiile ce se ascundeau în învățătura de tip profan pe care

---

¹ Epistola CCXCIV, *Către Festos și către Magnos*, în P.S.B., vol. 12, p. 579.

² Stelianos Papadopoulos, *Viața Sf. Vasile cel Mare*, trad. Diac. Cornel Coman, Ed. Bizantină, Buc., 2003, p. 96.

³ Omilia XXII, *Către tineri*, în P.S.B., vol. 17, p. 566.

urmau s-o primească, le explica deosebirea ce există între această învățătură și cea creștină, care este importanța cunoașterii la scriitorii elini profani și care este în Biserică⁴.

Dar a venit și un moment în care educația creștinilor a trecut printr-o mare criză, de când – iunie 362 – împăratul Iulian Apostatul a interzis profesorilor creștini să predea în școlile de retorică. Acești dascăli erau numeroși și îi ajutau foarte mult pe tinerii creștini să nu se lase influențați în mod primejdios de înțelepciunea profană, însă de acum lipseau și aceștia din diversele școli de stat⁵.

Amploarea problemei a fost înțeleasă imediat de Sf. Vasile, care, de fapt, a anticipat cu exactitate răul pe care voia să-l facă Iulian, care spera ca în scurtă vreme Biserica să ajungă o adunătură de agramati⁶.

Însă planul macabru de dizolvare a Bisericii, conceput cu inteligență diabolică de împăratul apostat, a fost îndată contracarat de păstorul cu multe daruri și luminaire de la Dumnezeu, Vasile cel Mare, care nu a ezitat să-și întindă aripile spre a ocroti tinerele vlăstare ale Bisericii, scriind lucrarea *Către tineri, despre modul de a folosi autorii profani*.

Desigur, Vasile a alcătuit această scriere spre a-i păzi pe tinerii creștini de marea influență a profesorilor profani, singurii răspunzători acum de educația discipolilor.

Dar poate că motivul mai profund al alcătuirii acestei scrieri a fost acela de a-i păzi pe creștini de o altă posibilă cumplită rătăcire: aceea a **disprețului general față de cultură, față de educație**.

Acest dispreț era reacția creștinilor la măsurile luate de împăratul Iulian Apostatul⁷, reacție ce, foarte probabil, ar fi putut crea pericolul unei reînvieri a vechii tradiții rigorige care, având reprezentanți de seamă pe Tertulian și Tațian, în numele credinței creștine excludea cultura profană. Această atitudine rigorigă-exagerată pe care o împărtășea chiar Macrina, sora Sf. Vasile, pornea, evident, numai din **teama contaminării și a confuziei**, pe care o putea produce în sufletele insuficient pregătite, cunoașterea culturii antice.⁸

În această lucrare autorul a pus „piatra de temelie a reconcilierii dintre vechea cultură, clasică, aflată la apusul ei, și cea creștină, în plin avânt, trasând limitele între care se poate vorbi de compatibilitate”⁹.

Mai mult decât atât, „dacă operele didactice de până acum priveau anumite domenii practice ale vieții de zi cu zi, ori cele pedagogice se adresau mai cu seamă educatorilor, acest opuscul, *Către tineri*, al Sf. Vasile cel Mare, este dedicat, de această dată, tocmai tinerilor ce trebuie educați.”¹⁰

⁴ Stelianos Papadopoulos, *op. cit.*, p. 148.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 151.

⁸ Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea Sf. Vasile cel Mare față de cultura și filozofia antică*, în *Sf. Vasile cel Mare* [vol. colectiv], EIBMBOR, Buc., 1980, p. 316.

⁹ Conf. Dr. Ovidiu Pop, *Introducere: Sf. Vasile cel Mare și revalorizarea literaturii Antichității păgâne*, în *Sf. Vasile cel Mare...*, Ed. Sophia, Buc., 2013, p. 73.

¹⁰ Conf. Dr. Ovidiu Pop, *op. cit.*, p. 76.

De fapt, în această lucrare – considerată, pe drept cuvânt, „un adevărat testament al experienței sale pedagogice”¹¹ – n-a făcut decât să aștearnă pe hârtie, în ordine, ceva ce, foarte probabil, deja le spunea tinerilor care îl vizitau pentru scurtă vreme.

Însă, am putea spune că, natura subiectului îl nedreptățește, oarecum, pe Sf. Vasile, care e nevoit să nu meargă în profunzime, ci să se limiteze la o anumită „superficialitate”.¹²

Cu toate acestea, utilitatea ei este mai mult decât evidentă, căci tinerii trebuiau să pășească pe un teren sigur. Prin urmare, autorul face distincția clară între înțelepciunea cea sfântă și înțelepciunea elină, profană.

Desigur, nu există comparație între ele, însă ceva pozitiv poate oferi și înțelepciunea profană. Își are și ea utilitatea ei, fiindcă îl pregătește, într-un anumit sens, pe tânărul creștin, spre a putea primi mai apoi înțelepciunea cea sfântă.

Așadar, asimilarea literaturii profane trebuie să fie o treaptă, un spațiu de antrenament pentru pregătirea însușirii eficiente a învățaturii creștine, cea înaltă și mântuitoare, fiindcă pentru înțelegerea corectă și adâncă a Scripturii este nevoie de o minte ascuțită, pe care o poate da, în mod evident, studiul creațiilor de elită ale culturii clasice:

„[...] după ce am primit întâia inițiere prin cele profane, abia atunci vom pricepe învățăturile sfinte și tainice. Și, după ce am fost obișnuiți să privim soarele în apă, tot astfel ne vom arunca privirile spre lumina însăși.”¹³

Deci, e necesar ca tinerii creștini să citească și poeți, filosofi, prozatori profani, încercând – precum albinele¹⁴ – să culeagă ceea ce e bun și de la aceștia.

Dar Sf. Vasile îi avertizează pe tineri, încă de la început, asupra riscurilor cărora se pot expune dacă lecturează fără discernământ tot ce le cade în mână:

„Să nu vă minunați, însă, dacă vă spun că prin propria mea cercetare am găsit ceva mai bun pentru voi, cei ce frecvențați cursurile profesorilor și sunteți în legătură cu bărbații celebri din vechime, prin scrierile pe care aceștia le-au lăsat. Tocmai pentru aceasta vin să vă sfătuiesc. Fiindcă nu trebuie să le predați cu totul acestor bărbați cârma minții voastre, așa cum le-ați preda cârma unei corăbii, și nici să-i urmați oriunde v-ar duce, ci să primiți de la ei atât cât vă este de folos și să știți ce trebuie să lăsați la o parte.”¹⁵

Prin urmare, criteriul principal după care trebuie făcută alegerea este **mântuirea**, adică dobândirea vieții veșnice, fiindcă tot ceea ce nu ne ajută să câștigăm viața veșnică este fără însemnătate:

„Noi, copiii – continuă marele dascăl –, gândim că viața aceasta omenească n-are absolut nicio valoare și nici nu socotim și nici nu numim, în general, bine ceea ce se sfârșește în această viață pământească. Nici slava strămoșilor, nici puterea trupului, nici frumusețea, nici măreția, nici cinstea

¹¹ Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 317.

¹² Stelianos Papadopoulos, *op. cit.* p. 149.

¹³ *Omilia XXII, Către tineri*, în P.S.B., vol. 17, p. 568.

¹⁴ *Ibidem*, p. 569.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 566-567.

dată de toți oamenii, nici chiar demnitatea de împărat, în sfârșit, nimic din cele ce pot fi numite mari de către oameni nu le socotim vrednice de dorit și nici nu-i admirăm pe cei ce le au, ci, prin nădejtile noastre, mergem mai departe și facem totul pentru pregătirea altei vieți. Susținem că trebuie să iubim și să urmărim din toată puterea cele ce ne pot ajuta la pregătirea celeilalte vieți, iar pe cele care nu țintesc spre viața aceea, să le trecem cu vederea, ca fără de valoare. [...]

Spre această viață ne conduc Sfintele Scripturi – adaugă Sf. Vasile – cu tainele lor atât de instructive. Dar vârsta voastră nu vă îngăduie încă să pătrundeți adâncimea înțeleșului lor. Până atunci avem alte scrieri mai accesibile, ca niște umbre și oglinzi, în care ochii sufletului vostru se pot deprinde mai întâi. [...] Trebuie, deci, să ne servim de poeți, istorici, oratori, de toți cei care pot aduce un folos sufletului nostru.”¹⁶

Având la bază îndelungata sa experiență și vasta sa cultură, atât religioasă, cât și laică, Sfântul Vasile cel Mare, ca un autentic dascăl și părinte, vrea să vină în sprijinul tinerilor.

De aceea, ținând cont de faptul că toate ale lumii acesteia sunt trecătoare (conf. I Cor. 7, 31), este evident că ele nu pot constitui scopul existenței noastre decât în măsura în care ne pregătesc pentru adevărata viață, cea întru Hristos, care se continuă și după moarte. Așadar, ieșind din sfera bunurilor strict materiale, nici cunoașterea sau studierea temeinică a operelor scriitorilor vechi nu trebuie să fie decât un mijloc, un instrument pentru a atinge adevăratul scop. Cu alte cuvinte, ele sunt un exercițiu ce ne pregătește pentru lupta ce ne așteaptă:

„Prin urmare, trebuie să socotim că înaintea noastră se află o luptă, cea mai mare dintre toate, în vederea căreia trebuie să facem totul și să muncim cu tărie pentru pregătirea ei și să luăm contact cu poeți și prozatori și retori și toți oamenii, fapt din care va rezulta un sprijin pentru îngrijirea sufletului.”¹⁷

Sf. Vasile compară lucrările din literatura profană cu „prima vopsea pe care o imprimă vopsitorii”¹⁸ și cu practica prudentă de a privi mai întâi „soarele reflectat în apă, după care putem îndrăzni să ne uităm și direct la lumina lui adevărată.”¹⁹

Autorul folosește cultura și știința profană ca pe niște **sisteme de verosimilitate**, care ajută la aderarea învățăturii adevărului divin.²⁰

Cu alte cuvinte, potrivit concepției lui, cunoașterea culturii umaniste este nu numai recomandabilă, ci chiar obligatorie. Iar în sprijinul acestei opinii îl dă ca exemplu pe Moise, care s-a apropiat de Dumnezeu doar după ce a asimilat știința Egiptului, și pe proorocul Daniel, care și-a însușit mai întâi înțelepciunea haldeilor și după aceea pe cea a lui Dumnezeu²¹. Făcând o comparație între cele două învățături sau culturi, pe care le vede oarecum complementare, zice: „în pom există rodul, adevărul; există, însă, și frunzele, frumusețea.”²²

¹⁶ *Ibidem*, pp. 567-568.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 567-568.

¹⁸ *Ibidem*, p. 568.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ St. Giet, *Introduction la Basile de Césarée, Homélie sur l'Hexaéméron*, în „Sources Chrétiennes”, nr. 26, Paris, 1949, pp. 44-45.

²¹ *Omilia XXII, Către tineri*, în P.S.B., vol. 17, p. 568.

²² *Ibidem*.

Însă învățăturile din scrierile profane nu trebuie primite oricum, ci este necesară o selecție, având la bază contribuția lor la promovarea moralității: „Vom primi – spune el – mai curând acele părți ale scrierilor lor în care laudă virtutea și combat viciul... Trebuie să ne împărtășim și noi din scrieri precum albinele. Ele nici nu se duc fără nicio alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ce găesc în florile pe care se așază, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul le lasă.”²³

Și, spre a fi persuasiv, autorul adaugă încă o comparație la fel de plastică: „După cum, atunci când culegem flori de trandafiri ne ferim de spini, tot așa, aducând tot ce este de folos din aceste scrieri, să ne ferim de ceea ce aduce stricăciune.”²⁴

De exemplu, dacă luăm în discuție poezii, „atunci când ne arată faptele sau spusele unor oameni de bine, să ne placă și să-i urmăm, încercând, pe cât se poate, să fim și noi la fel, iar când ajung cu povestirile lor la oamenii cu obiceiuri rele, se cuvine să fugim de ei, astupându-ne urechile, așa cum ei înșiși spun că a făcut Ulise ca să scape de cântecele sirenelor.”²⁵

Poezia lui Homer, fiind un elogiu adus virtuții, este foarte apreciată de Sf. Vasile, precum a fost prețuită de Platon. De fapt, înțelepții elogiază virtutea și ne-o recomandă. Îi amintește pe Socrate, Pericle, Euclide și Alexandru Macedon, ce au manifestat calm și stăpânire de sine.²⁶

Sf. Vasile îi îndeamnă pe tineri „să nu se ia (nici) după oratorii așa de pricepuți în minciuni”²⁷.

Prin materialul bibliografic impresionant din cultura antică, pe care-l analizează și îl propune tinerilor pentru studiu, acest tratat de mici dimensiuni constituie un exemplu deosebit în ceea ce privește modul în care un creștin poate extrage învățături folositoare din lectura scriitorilor profani. Autorul preia de la aceștia o mulțime de exemple și citate.

În cele ce urmează, încercăm să enumerăm, pe scurt, cele mai importante lucrări și idei folosite.

Așadar, citează din poezia epică, în mod special *Odiseea* lui Homer și *Lucrările și zilele* lui Hesiod. Îl menționează pe Solon prin intermediul lui Plutarh și pe Arhiloc din Platon.

În ceea ce privește poezia tragică, citează, o singură dată, din *Hipolit* al lui Euripide și o dată din *Rhesos* – tragedia lui Pseudo-Euripide. Nu spune nimic de Sofocle, și foarte puțin de Eschil.

Referitor la proză, este foarte exigent cu retorii, numindu-i mincinoși, iar pe ilustrul Demostene doar îl amintește. De la Herodot folosește doar legendele despre dragonii păzitori ai comorilor, furnicile purtătoare de aur, fabuloasa bogăție a lui Pytios din Mysia. De la Plutarh utilizează din abundență *Viețile paralele* și *Moralele*, care i-au oferit Sf. Vasile o bogată sursă prin istorioarele folosite. Însă nu citează nicidecum din tratatul *Despre lectura poezilor*, ci doar folosește maniera obișnuită a autorului.

Însă spațiul alocat filosofilor, în această lucrare, este apreciabil. Aceasta, în primul rând, deoarece la filosofi există un răsunset al doctrinelor cinico-stoice, a căror apropiere de învățătura creștină, episcopul Cezareii caută cu tărie s-o dovedească. Spre exemplu, este de acord cu Diogene-cinicul când își arată disprețul față de bunurile pământești și cu Zenon când declară virtutea ca unicul bun autentic.

²³ *Ibidem*, pp. 569-570.

²⁴ *Ibidem*, p. 570.

²⁵ *Ibidem*, pp. 568-569.

²⁶ *Ibidem*, pp. 570-574.

²⁷ *Ibidem*, p. 569.

Apoi, în al doilea rând, fiindcă filosofii precreștini îi critică pe poeți pentru povestirile lor picante despre atmosfera dezonorantă din Olimp. Astfel, dezaprobă minciuna precum Zenon și propune ca Antistene, conducătorul cinicilor, să ne trăim viața în virtute. Școala cinico-stoică i-a inspirat, de asemenea, marelui ierarh, în mod evident, și pilda lui Ulise, cel care a ieșit gol din apă, însă împodobit cu virtutea.

Un aspect al filosofiei folosite de Sf. Vasile în acest tratat, ce trebuie în mod necesar menționat, este caracterul său popular. Autorul lucrării citează din cei *șapte înțelepți*, pe Bias, Pittakos și Solon, apoi apelează și la proverbe. Evident, găsim multe poncifuri aici. Astfel, comparațiile referitoare la nestatornicia bunurilor materiale față de virtute, comparațiile cu albina și cu trandafirul etc., făceau parte din literatura filosofică populară.

Dintre filosofii celebri, marele dascăl îl apreciază în mod deosebit pe Platon. În acest tratat se află câteva urme, în special din dialogurile Phaidon și Phedra. Dar cele mai multe informații sunt din *Republica*, în jur de 30 de citate. Sunt menționate chiar și *Aforismele* lui Hipocrate și opera lui Diogene Laerțiu.

La acest bogat material bibliografic, care-l vădește de mare erudit, Sf. Vasile adaugă propria gândire, creativitatea, persuasiunea și căldura sufletească, calități pe care le poseda prin excelență.

Am mai putea adăuga, ca o remarcă, faptul că deși, în această lucrare, Sf. Vasile „n-a pus în toată extensiunea și cu toată gravitatea problema raporturilor dintre literatura păgână și învățătura creștină, pe care o consideră rezolvată, în practică, în secolele II și III”²⁸ – trebuie să admitem meritul marelui ierarh că a fixat aici, în linii generale, maniera folosirii literaturii antice de către creștini, într-un grad accesibil.

La finalul scrierii, el precizează valoarea și rolul limitat și provizoriu al scrierilor profane, spunând: „Toate cele pe care vi le-am spus le veți învăța mai bine din scrierile noastre sfinte. Deocamdată arătăm numai un început de virtute, scoasă din scrierile profane.”²⁹ Astfel, Sf. Vasile e departe de a identifica virtutea antică cu virtutea creștină, aceasta din urmă beneficiind nu numai de o orientare deplină, ci și de ajutorul harului divin.

Prin urmare, ținând cont atât de contextul general al vieții culturale și îndeosebi religioase, cât și de *curriculum vitae* al marelui ierarh, de înaltul standard intelectual și, nu în ultimul rând, de vasta cultură chiar ἔξωθεν a episcopului Cezareii, „opera *Către tineri* trebuie receptată ca un mic tratat didactic dedicat unei întregi generații, cu alte cuvinte, tuturor tinerilor cu mintea deschisă nu numai pentru primirea învățaturii creștine, ci și spre însușirea tezaurului cultural al omenirii.”³⁰

Luând în discuție acest tezaur regăsit, îndeosebi literar, autorul include „cu multă clarviziune și simț al valorii, dar și curaj pentru acea vreme dominată de tradiția rigoristă, opere ale Antichității precreștine, căci ni se propune o reconciliere a lumii vechi, prin ceea ce avea ea bun și viabil, cu lumea

²⁸ Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle*, t. III, Paris, 1930, p. 277.

²⁹ *Ibidem*, p. 581.

³⁰ Conf. Dr. Ovidiu Pop, *op. cit.*, p. 77.

nouă a creștinismului triumfător. Este, desigur, vorba nu de o preluare în bloc a moștenirii culturale, ci de o revalorizare critică și selectivă, după criteriul moralității, al adevărului și utilității.”³¹

Înșușirea tezaurului culturii clasice trebuie să se facă selectiv, având în vedere **trei criterii esențiale**: primul este cel **moral**, care era și criteriul suveran, referindu-se la promovarea moralității prin aceste opere, al doilea cel **soteriologic**, vizând folosul oferit de aceste scrieri pentru dobândirea vieții veșnice, iar al treilea, cel **dogmatic creștin**, prin asigurarea unei mai profunde înțelegeri a învățăturilor creștine.³²

Omilia-tratat *Către tineri* a avut un răsunet imediat, pentru că tinerii creștini dispuneau acum de o busolă sigură, infailibilă, așa încât puteau să pășească fără vreo primejdie în marea grădină a culturii păgâne, știind că este greșit să disprețuiască înțelepciunea cea din afară.

Veacurile creștine care au urmat au prețuit mult scrierea, au trăit folosindu-se de ea și au fost recunoscătoare celui care a scris-o, fiindcă a rezolvat o problemă spinoasă, care părea – cel puțin la prima vedere – deosebit de simplă.³³

---

³¹ *Ibidem*.

³² Prof. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, p. 328.

³³ Stelianos Papadopoulos, *op. cit.*, p. 152.

DREPTUL UNIUNII EUROPENE: TEME IDENTITARE ȘI EXISTENȚIALE

Dr. VALENTIN-STELIAN BĂDESCU¹

Limbajul este casa ființei noastre

Martin Haidegger

*Dar în biserică vreau să grăiesc cinci cuvinte cu mintea mea,
ca să învăț și pe alții, decât zeci de mii de cuvinte într-o limbă străină*

1 Cor. 14,19

Rezumat: *Unda de șoc a exploziei legislative de astăzi se va resimți mult timp de aici înainte. Parcă nicicând nu s-a legiferat atât de neglijent și de prost ca în România ultimilor ani. Din această perspectivă viitorul nostru este influențat masiv de ordinea juridică a Uniunii Europene și apare ca o problemă de încredere a statelor membre în capacitatea decidenților unionali de a discerne între populism și naționalism versus valorile și obiectivele Uniunii Europene. România, în calitate de membră a Uniunii Europene, trebuie să aleagă pentru viitorul cetățenilor ei între a fi doar o piață de desfacere, o neocolonie a cărei suveranitate este în mare pericol și dorința de a fi un stat liber și independent mai ales că procesul aderării României la Uniunea Europeană a fost unul îndelungat și, din punctul de vedere românesc, extrem de dureros. Contrar aparențelor, dorința României de intra în UE nu a fost o alegere proastă. Nici măcar nu cred că a fost o alegere. Pentru țară, atunci (și nici azi) nu exista alternativă viabilă.*

Cuvinte-cheie: *România, Uniunea Europeană, dreptul românesc, dreptul unional, identitate, suveranitate, unitate națională*

1. Argumentum – lămurire

Întrucât spațiul programat pentru materialul nostru nu ne permite dezvoltări, ne vom mărgini să arătăm cum s-a pus capăt suveranității naționale a statelor membre ale Uniunii Europene prin Diktatul de la Luxemburg. Mai clar, printr-o scandaloasă, iresponsabilă și având un puternic caracter politic, decizie recentă, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a respins plângerile Ungariei și Slovaciei împotriva cotelor de imigranți impuse de neomarxiștii de la Bruxelles. Politica a violat legea și valorile europene iar decizia amenință securitatea și viitorul întregii Europe, este o decizie împotriva intereselor

---

¹ Autorul este cercetător științific asociat al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române.

națiunilor europene. Motivația CJUE, cu sediul la Luxemburg, locul de baștină al actualului șef al Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, este cel puțin discutabilă: „Actualul mecanism de repartizare a imigranților la va permite Greciei și Italiei să facă față impactului crizei imigranților din 2015 și este proporțional. Mai mult, Germania, al cărui lider, cancelarul Angela Merkel, a fost principala voce care i-a chemat pe imigranți în UE, promițându-le că vor fi bine primiți, a anunțat că așteaptă ca, după decizia CJUE, statele estice să accepte decizia că Uniunea are dreptul să impună statelor membre cote de imigranți.

Din această perspectivă viitorul Uniunii Europene apare ca o problemă de încredere a statelor membre în capacitatea decidenților unionali de a discerne între populism și naționalism versus valorile și obiectivele Uniunii Europene iar România, în calitate de membră a UE, trebuie să aleagă pentru viitorul cetățenilor ei între a fi doar o piață de desfacere, o neocolonie a cărei suveranitate este în mare pericol și dorința de a fi un stat liber și independent mai ales că procesul aderării României la Uniunea Europeană a fost unul îndelungat și, din punctul de vedere românesc, extrem de dureros. Contrar aparențelor, dorința României de intra în UE nu a fost o alegere proastă. Nici măcar nu cred că a fost o alegere. Pentru țară, atunci (și nici azi) nu exista alternativă viabilă. Privind retrospectiv, pare că a fost ieri. Dar ar trebui, poate, să ne amintim că drumul nostru spre binefacerile UE a început încă din 22 iunie 1995: data la care România a depus cererea oficială de aderare. Trăită atunci, părea o zi măreață. Părea un vis pe cale de a se împlini. Se năștea speranța că, în sfârșit, vom fi acceptați ca parte a elitei civilizate europene. Eram încrezători că, sprijiniți de celelalte state ale Uniunii, vom trăi și noi românii o viață ca în occident. Doar așa ni se promisese!

Dar UE nu s-a grăbit. Până la obținerea acordului de aderare (în martie 2007) a fost necesar să trecem dintr-un mileniu în altul. Au trebuit, deci, să se scurgă 12 ani. Pentru noi, grei. Spun ani grei deoarece au fost plini de renunțări și de compromisuri. Urmare a presiunilor directe sau indirecte ale celor ne promisese că le vom fi egali și îngenunchiați de condiționările organismelor financiare internaționale, timp de mai mult decât un deceniu, am fost martorii neputincoși ai propriei decăderi economice și sociale. Una fără de precedent. Am pierdut, într-o duzină de ani, mai mult decât într-un război!

În deceniul acela de zbuciumată așteptare, intervențiile străine infiltrate până în cele mai ascunse domenii ale economiei și ale socialului s-au înmulțit îngrijorător. Vă ajutam!, ni s-a spus. Vă pregătim să ajungeți la nivelul necesar pentru a fi admiși afirmam ei în timp ce ne distrugau economia și ne desființau armata. Urmările acestei ipocrite bunăvoințe, susținute furibund și rușinos de politicieni români inconștienți, privite azi prin perspectiva timpului și simțite prin realitățile din jurul nostru, apar ca fiind, fără de tăgadă, dezastruoase. Sunt voci care afirmă că ne-am plătit cu miliarde primirea în UE: cu contractul Bechtel (1,3 miliarde de euro pentru 50 Km de autostradă niciodată terminată); cu contractele EADS (peste o jumătate de miliard de euro fără a fi nici azi primiți în spațiul Shengen); cu vânzarea pe nimic a Petrom (întreaga exploatare, prelucrare și comercializare a petrolului și gazelor românești); prin cumpărarea celor două fregate britanice (în stadiul de fier vechi, plătite ca noi – nouțe și apoi modernizate tot pe banii noștri); cu miile de privatizări (a se citi: vânzări pe nimic) în beneficiul

unor firme aparținând acelei Uniuni binevoitoare. Bunăvoință care a demolat până la temelii economia autohtonă.

Poate mulți mă vor contrazice. și este dreptul lor s-o facă. Dar acum, după trecerea a două decenii, se vede tot mai clar că principalul obiectiv al decidenților din cadrul UE a fost ca, în momentul aderării, România să nu mai poată reprezenta un concurent serios în niciun domeniu. Și, indubitabil, să devină și să rămână apoi doar o piață de desfacere. În final, urmând să ajungă, la propriu, un fel de neocolonie europeană, un stat în genunchi, din exploatarea căruia să se scoată, fără nici un risc, tot ceea ce se putea scoate. Până la completa sa secătuire. Din poziția de adept al teoriei conspirației cred că acesta a fost planul iar planul, dacă acesta a fost, a reușit pe deplin. Azi, la 10 ani după aderare, România nu mai are aproape nimic al ei. Nici măcar suveranitatea! Și, ca bonus, a pierdut și speranța că va ajunge, în viitorul previzibil, la nivelul țărilor dezvoltate din Uniunea Europeană. De ce? Pentru că viziunii Comisiei Europene au acceptat dezvoltarea Uniunii cu mai multe viteze. Mai pe înțelesul tuturor, cei săraci (sau aduși în starea de sărăcie) vor rămâne tot săraci, iar cei bogați (sau îmbogățiți și pe spinarea celor dintâi) vor deveni și mai bogați. Prin urmare, era spulberată una din principalele rațiuni ale dorinței de aderare ce a animat statele est-europene (inclusiv România): speranța că vor fi sprijinite să depășească fără suferință etape dureroase previzibil de parcurs; să atingă cu efort propriu dar și alături de prieteni de nădejde, nivelul de dezvoltare și de trai din occident. Vestea că vom rămâne tot săraci vine în momentul în care, din cauza efectelor spolierii economice și a decăderii drastice pe plan social, aproape un sfert din forța de muncă tânără a țării a luat drumul pribegiei.

Practic, în afara faptului că ne-au plecat semințele viguroase necesare cultivării unui viitor sănătos, nu mai avem economie națională, nu avem bănci românești, nu ne mai aparțin bogățiile subsolului și ale solului. Legislația, bugetul, armata sau deciziile politice naționale importante, nu mai sunt subordonate intereselor românești. Mai nou, până și guvernul este fabricat și trimis gata ambalat de la Bruxelles! Direct sau indirect suntem supuși unei presiuni permanente care ne obligă la subevaluarea și în unele situații la negarea totală a valorilor naționale, a tradițiilor ori a personalităților istorice proeminente. Locul rămâne gol. Încet, dar sigur, istoria unui vechi popor european devine vidă! Vrem – nu vrem, am ajuns în jalnica stare de a fi un stat condus (pe față, fără pic de jenă!) aici, acasă, de ambasadorii marilor puteri acreditați la București. În plus, pentru ca orice urmă de optimism să se spulbere, constatăm că Uniunea Europeană, ca instituție suprastatală, se dovedește incapabilă să administreze egal, în folosul tuturor popoarelor componente, provocările momentului. Se păstrează și se întărește climatul nonlucrative al impunerii voinței câtorva „aleși” și al împărțirii celor încă 28 de țări în state de prima, de a doua sau de a treia mână. Egalitatea și democrația promise inițial, dezvoltarea durabilă a tuturor cu contribuția tuturor, s-au probat a fi simple lozinci, niște deziderate niciodată atinse și aparent tot mai îndepărtate.

O altă problemă care mă frământă, mai este unită Uniunea Europeană? Cu regret o spun dar, în ciuda denumirii sale, Uniunea dovedește a nu fi unită. Analizate, dramaticele evenimente sociale și economice recente care au zguduit UE, inclusiv modul de abordare a fenomenului migrației de populație dinspre țările afectate de „primăvara arabă” și de genocidul din Siria, conduc spre concluzia

lipsei de unitate. Sunt tot mai multe vocile care afirmă că UE reprezintă doar o fantezie, o dorință niciodată împlinită, un semieșec. Unii cad în extremă, considerând-o „un amalgam de legi, unde tot ăia mai mari, îi sug pe ăia mai mici”. Dacă nici unită nu este, ce mai înseamnă UE! UE înseamnă un aquis de legi, făcute în folosul corporațiilor transnaționale ale căror interese la apără și le promovează. În paralel cu situația economică se dorește o amestecare de națiuni, în care să se piardă identitățile naționale, tradițiile, concepțiile, iubirea de patrie, educația, bunul simț, rațiunea, iubirea, familia etc. Când toate acestea nu mai sunt, apare o societate anarhică, cu legi anarhice, împotriva firii umane, iar atunci se poate vorbi de decăderea condiției umane, la un stagiū amenințător de periculos. Alții, cum ar fi ziaristii publicației poloneze „Gazeta Wyborcza”, se întrebau încă din urmă cu câțiva ani dacă mai putem, ori nu, avea încredere în Uniunea Europeană.² Țările componente ale Uniunii, noi cei douăzeci și opt, trăim practic în lumi cu totul diferite, avem interese diferite (uneori contradictorii) și, ceea ce este mai grav, ni se permite de către administrația suprastatală europeană să dispunem în proporții diferite de viitorul nostru.

Așa după cum se știe un stat suveran are anumite condiționări ale existenței sale, anumite elemente esențiale necesare bunei funcționării, bunei guvernări cum se spune astăzi în documentele programatice emenate de la Bruxelles. Unul dintre aceste elemente fundamentale este armata, puterea militară. În cazul nostru poate părea illogic, dar Uniunea Europeană, însumând o populație de peste o jumătate de miliard de oameni, posedând 28 de armate naționale în interiorul său (unele posesoare de arme nucleare), nu dispune de o forță militară a sa. Din punct de vedere al protecției militare proprii, Uniunea este adiacentă unei alianțe transatlantice, NATO. O alianță condusă din afara Europei, și ale cărei interese strategice nu întotdeauna corespund cu cele ale popoarelor europene. UE și NATO sunt două entități complet distincte. Ele colaborează birocratic, pe baza unor parteneriate, dar NATO nu reprezintă și nu poate reprezenta în nici un caz „brațul înarmat al Europei”, forța militară palpabilă a Europei, cu comandă și obiective proprii – o forță de descurajare unică, aparținând continentului unit. Chiar și europeanul de rând este conștient că deși este o alianță militară cu largă participare europeană, NATO, în esența sa, înseamnă puterea SUA. Creierul, organul care decide și comandă întreaga gamă a acțiunilor acestui extrem de complex trup multinațional, este politica SUA. Prin urmare, obiectivele strategice ale NATO sunt subordonate direct, nemijlocit, numai și numai intereselor SUA. Ar fi o imensă naivitate să credem altfel. Realitățile enumerate mai sus dar și multe altele, cum ar fi pericolul iminent al desprinderii și al altor state din Uniune, cu perspectiva efectului domino, tratamentul tot mai evident preferențial al unor țări în defavoarea altora, invocarea solidarității numai atunci când este vorba de apărarea intereselor celor mari, corupția și birocrăția de necontrolat care înflorește la Bruxelles (numai Comisia UE are azi 54.000 de funcționari!) etc, conturează, în mod logic, întrebarea: Câtă încredere se mai poate avea în Uniunea Europeană? Și, ca o consecință directă pentru noi: Care va fi viitorul României? Vom încerca răspunsuri în secțiunea următoare, dar vă avertizăm că ne desprindem de postura unui om obișnuit cu de toate și vom precede la o analiză pragmatică în cadrul căreia vom avea

² <http://www.voxeurop.eu/ro/content/article/2729711-avem-incredere-uniunea-europeana>.

în vedere, în cuvinte cheie, ordinea juridică, simplificarea dreptului prin tehnicitatea și accesibilitatea actelor legislative întrucât dreptul, mai ales cel european a devenit tot mai inaccesibil și de neînțeles chiar și pentru specialiștii săi.

2. Dreptul Uniunii Europene la confluența dintre tehnicitatea și accesibilitatea normelor juridice

În spațiul de acțiune al Marelui Sistem de Drept Romano-Germanic, legislația este mijlocul prin care Statele disciplinează, în dimensiunile sale ample, comportamentul persoanelor care își organizează și desfășoară activitatea pe teritoriile lor. Pentru ca relațiile sociale să se poată dezvolta în coordonatele trasate de o politică legislativă coerentă, se impune o conduită predictibilă a tuturor partenerilor sociali, conduită care nu poate fi stabilită decât printr-un cadrul legislativ bine conturat. Ca o condiție sine qua non, prealabilă oricărei alte cerințe de conformare față de o voință, inclusiv a unui partener social cum este Statul, se impune exteriorizare respectivei voințe. Iar, în situația dată, singura modalitate acceptabilă de exteriorizare este prin intermediul unor norme juridice ce pot fi respectate cu convingere și aplicate cu determinare doar dacă sunt produsul unei exprimări coerente, cu un înalt potențial de receptare. Obiectivele politicii legislative, prezumate a fi superioare din punct de vedere conceptual, se traduc în adevărate imperative, prin intermediul actelor normative care dau expresie modului în care suprastructura statală înțelege să proiecteze construcția complexă a societății.³

Mecanismele prin care relațiile sociale sunt consolidate, în prezența unui edificiu normativ optim, trebuie să fie gestionate, încă din fazele incipiente ale proiectului, de Legiutor, cu maximă vigilență, el fiind Arhitectul societății. Beneficiarii acestei construcții de proporții sunt dependenți de durabilitatea sa, consecințele responsabilității asumate de Legiutor urmând a se regăsi inclusiv în cel mai reprezentativ și concret indicator social, cel reprezentat de bunăstarea destinatarilor normei juridice, circumscrisă securității juridice a unui națiuni. Mesajul normativ; conjugare tehnicii legislative în limbajul juridic Este de neconceput o incapacitate de comunicare a mesajului normativ, Legiutorul fiind condamnat la dezvoltarea continuă a unui limbaj cât mai apropiat de perfecțiune și în profunzime racordat la nivelul de percepție al destinatarilor. Desăvârșirea dreptului, în accepțiunea sa de valoare superioară, nu poate, la rândul său, să fie concepută fără un acces total, sub toate aspectele, la normele în care orice Stat își ancorează justiția. Cum, odată cu orice mare putere vine și o responsabilitate proporțională, sub imperiul acestei constrângeri nobile, este conștientizată dependența față de abilitatea, intuiția și de cunoștințele redactorilor actelor normative, legiferarea nefiind exclusiv o știință ci, într-o oarecare măsură, o artă⁴.

³ A se vedea, pentru detalii, Horațiu Mărgoi, *Competența pragmatică – instrument de simplificare a discursului juridic Confluență și contradicție între tehnicitatea și accesibilitatea limbajului actelor legislative*, comunicare prezentată la Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, București, 2015, *Simplificarea – imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului*.

⁴ V.D. Zlătescu, *Introducere în logistica formală. Tehnica legislativă*, Editura Oscar Print, București, 1996.

Geneza eforturile realizării unei rigurozități în exprimarea legislativă ne trimite în secolul III e.n., la Ulpian care, în Legile 1 și 52 face precizări despre regulile de concepere și edictare a normelor juridice. Acest exemplu, nu este unul izolat, putând fi completat, cu ușurință, prin adăugarea operei monumentale a lui Iustinian care, în secolul al VI-lea e.n., în al său *Corpus juris civilis*, la Titlul XVI din Digeste, denumit *De verborum significatione*, stabilește reguli de redactare corectă a textelor legale. Se cuvin a fi totuși menționate și reglementările aparținându-i lui Montesquieu, din faimoasa sa lucrare *De l'Esprit des lois*, apărută la sfârșitul anului 1748, a cărei a XXIX-a Carte este chiar intitulată reprezentativ *Despre modul în care se elaborează legile*⁵.

În România, în cuprinsul lucrării sale din anul 1907, *Essai sur une théorie générale des droits éventuels*, Nicolae Titulescu, unul dintre puținii autori antebelici preocupați de tehnica legislativă, subliniază, într-o manieră foarte actuală, că aceasta, prin procedee specifice încearcă să cuprindă realitățile vieții sociale, în construcții și principii susceptibile să îmbrățișeze și situațiile ca și nevoile noi ale vieții sociale⁶. În prezent, sub presiunea unui adevărat labirint legislativ, devine mai stringentă ca oricând necesitatea dezvoltării unui limbaj juridic care să evolueze în direcția asigurării proprietății, clarității și conciziei, date fiind dezideratele unificării, specializării și modernizării legislative⁷.

Caracterul plurifuncțional și pluridimensional al limbajului juridic impune luarea în considerare a diverselor sale nivele, fiecare reprezentând un anumit tip de discurs: legislativ (normativ), judiciar (al instanțelor), contractual (al convențiilor), doctrinal (al jurisprudenței)⁸. Din prisma importanței majore a funcției sale sociale, mesajul normativ al Legiuitorului este obligatoriu a fi exprimat într-un limbaj juridic care să nu lase loc inaccesibilității, pe niciun palier. Desprinsă fiind caracteristica de monolog a comunicării de tip juridic normativ, realizată prin intermediul textului legislativ, cercetarea limbajului juridic s-ar putea face dintr-o perspectivă acțională, în care atenția s-ar concentra exclusiv asupra polului emiterii și a acțiunii de codare a mesajului. Nimic nu ar fi mai eronat, dată fiind primordialitatea destinatarului comunicării obiectivului de politică legislativă transpus în actul normativ emis⁹.

Premisele de la care pleacă orice demers de elaborare a unui limbaj juridic adecvat trebuie să fundamenteze un echilibru constant și stabil între tehnicitate și accesibilitate, fără a se abate însă de la transparența care intra în conflict cu o cantitate excesivă de legi și cu ambiguitatea acestora. Netransparența și supraabundența corpului de legi duc la o insuficientă aplicare, la imposibilitatea aprecierii, acceptării reale a normelor, rezultând o dorință redusă de supunere față de acestea. Și, cum rațiunea de a fi a oricărui act normativ este ca destinatarul său să manifeste obediență față de prescripțiile normei, este în interesul Legiuitorului să facă eforturi ca limbajul de comunicare să fie cel mai facil de receptat. Este cvasi-unanima opinia conform căreia dominantă actelor normative este

⁵ S. Popescu, V. Țăndăreanu, *Probleme actuale ale tehnicii legislative*, Editura Lumina Lex, București, 2003.

⁶ Horațiu M., *Op. cit.*, p. 368.

⁷ A. Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, Editura Universității din București, București, 2006.

⁸ L. Ionescu-Ruxandoiu, *Conversația. Structuri și strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, Editura All Educational, București, 1999.

⁹ P. Schweiger, *O introducere în semiotică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.

însăși ubicuitatea obligativității de a le respecta, funcție ce determină limitarea Legiuitorului la o comunicare în cadrul restrâns al unui discurs cu o maximă finalitate practică. Textele legislative trebuie percepute drept enunțuri date ca Adevăr, în lipsa acestei caracteristici, destinatarului normei neputându-i-se pretinde o anumită conduită, uneori chiar sub amenințarea constrângerii.

Trebuie precizat de această dată că, trăsăturii de unicitate a Legislativului în emiterea actelor normative îi corespunde o lipsă de omogenitate a destinatarilor normei, mai ales din perspectiva capacității diferențiate de receptare a mesajului normativ. Respectă dreptul unional aceste cerințe, există o estetică a ordinii juridice a Uniunii europene, oare în complexitatea sa mai corespunde dezideratului simplificării și simplității?

3. Estetica dreptului Uniunii Europene

3.1. Chestiuni precizatoare privind estetica

În dicționare, estetica este definită drept studiul filosofic al frumuseții și bunului gust, fiind considerată strâns legată de filosofia artei¹⁰. În alte lucrări enciclopedice, estetica este definită ca fiind strâns legată de aspecte artistice sau de alte aspecte ce au o aparență plăcută. Iată că deja, din câteva definiții, am strâns mai multe noțiuni pe care le putem analiza, cum ar fi arta sau bunul gust ori aparența plăcută. Este interesant de analizat cum ar putea fi circumscrise asemenea noțiuni ideii de drept. Dreptul a fost considerat, la rândul său, cel puțin în literatura anglo-saxonă, drept un demers estetic. În același sens, se arată că în studiul practicii juridice se regăsesc anumite calități asociate cu autoritate și rațiune. Dreptul însă a fost definit și din perspectivă pur juridică. Astfel, dreptul obiectiv poate fi definit drept ansamblul normelor juridice integrate în acte normative ce reglementează raporturile sociale, raporturi generate de însăși scopurile generale ale vieții sociale, pe orice de evoluție¹¹. Alți autori au considerat că dreptul trebuie definit ca un ansamblu de norme de conduită generale, abstracte, impersonale, provenind de la autoritatea publică, investită cu împuterniciri de reglementare juridică sau ca norme provenind din hotărârile individuale ale autorităților judiciare¹². În fine, definirea dreptului reprezintă un demers dificil de realizat, deoarece fenomenul juridic este influențat de mai mulți factori, cum ar fi factorul istoric, politic, economic, moral, religios etc¹³. Din aceste definiții, putem extrage câteva aspecte esențiale: dreptul poate fi considerat un ansamblu de norme, deci un complex de reguli, care interacționează intra-sistemic, dar și inter-sistemic, unde transferul dreptului implică adoptarea unei norme juridice, instituții sau doctrine de către un alt sistem¹⁴. Totodată, dreptul constituie un cadru referențial, în interiorul căruia sunt aplicabile condiționări sistemice. Cu alte cuvinte, în sistemul

¹⁰ A se vedea, pentru detalii, Claudiu Ramon Butculescu, *Estetica dreptului românesc între complexitate și simplificare*, comunicare prezentată la Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, București, 2015.

¹¹ Mihai Bădescu, *Teoria generală a dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2013.

¹² Sofia Popescu, *Teoria generală a dreptului*, Editura Lumina Lex, București, 2000.

¹³ Mihai Niemesch, *Teoria generală a dreptului*, Editura Hamangiu, București, 2014.

¹⁴ Emilian Ciongaru, *Influence of Globalization on the Law Systems*, *Agora International Journal of Juridical Sciences*, no. 1(2014).

dreptului, există reguli și norme impuse de acest sistem, iar condiționările acestuia ne permit o analiză științifică riguroasă, care poate cuprinde inclusiv aspecte privind estetica dreptului.¹⁵

Dreptul nu este numai știință și tehnică, ci și artă oglindit în operele artistice fiind considerat o artă care cuprinde: arta de a legifera sau arta de a sfătui un prejudiciat, oferindu-i căile optime și eficiente de satisfacere a nevoilor sale legitime¹⁶. În același sens, în doctrină s-a arătat că dreptul este o artă, care presupune eforturi din partea legiuitorului, a judecătorului ori a procurorului sau avocatului, iar montajul artistic al dreptului nu poate fi separat de știința dreptului¹⁷. Față de cele arătate mai sus, este interesant de observat care este legătura dintre drept și artă. Pentru a putea aprecia în mod obiectiv o asemenea legătură, credem că este necesar să vedem cum se poziționează cele două elemente – dreptul și arta – unul față de celălalt. De altfel, în literatura de specialitate s-au trasat și alte paralele între artă și drept, din perspectiva esteticii, acestea fiind analizate în corelație cu filosofia, literatura sau muzica, iar estetica fiind utilizată într-o abordare pluralistă a dreptului¹⁸.

În principiu, noțiunea de artă cuprinde generic lucrările artistice ale diferiților autori, fie ele picturi, sculpturi, literatură, muzică etc. Dacă analizăm câteva dintre operele de artă cunoscute publicului, vedem că fiecare dintre acestea încorporează norme, reguli, deci utilizează, chiar dacă uneori doar generic, instrumentele dreptului. Spre exemplu, cele mai cunoscute lucrări muzicale sunt supuse unor reguli de notare sau transcriere. Desigur, o critică la adresa afirmațiilor anterioare ar putea fi aceea că simpla transcriere a sunetelor nu poate constitui o regulă care să se aplice muzicii sau sunetelor. Fără îndoială că așa este, dar sunetele la rândul lor sunt supuse unor reguli naturale, care determină o anumită frecvență, cum ar fi percepția auditivă a octavelor, care dintr-o anumită perspectivă, sunt percepute auditiv similar. În același sens, putem să ne reamintim faimoasa replică a lui Beethoven, la afirmația unui violonist care evidențiază dificultatea pasajelor de vioară din lucrările sale – în care cel dintâi arăta că nu-i pasă de dificultatea piesei, câtă vreme „spiritul” îi vorbește și el compune¹⁹, ceea ce indică o sursă externă de reguli și comandamente, care amintește de preceptele dreptului natural. Astfel, ascultarea aceasta presupune reguli, deci norme.

Același aspect îl regăsim și în scrierile marelui W. Goethe. Astfel, când Faust încearcă să determine natura lui, acesta răspunde că este o parte a puterii care vrea răul și înfăptuiește binele. Legături între estetică și drept găsim și în alte opere literare, cum ar fi cunoscuta parabolă scrisă de Franz Kafka – „În fața legii”, parabolă care evidențiază accesibilitatea legii și modificarea limitelor legii ca urmare a modificărilor psihologie asupra indivizilor. Regăsim în această lucrare simetrie și antiteză, ca un efect al interacțiunii dintre cultura juridică externă, a publicului larg și cultura juridică internă, a operatorilor dreptului. Omul simplu dorește accesul la lege, fiind cu fața către aceasta, iar paznicul, care are acces la lege, este îndreptat cu fața către om, dar cu spatele către lege. Din nou, reguli și norme care reglementează conduite. În pictură și în sculptură apreciem că nu mai este necesar să detaliem foarte

¹⁵ P. Schlag, *The Aesthetics of American Law*, Harvard Law Review, vol. 115.

¹⁶ C. R. Butculescu, *op. cit.*, p. 357.

¹⁷ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H. Beck, București, 2008.

¹⁸ C. R. Butculescu, *op. cit.*, p. 357.

¹⁹ *Ibidem*.

mult în vederea identificării unor norme sau reguli. Este suficient să ne aducem aminte de lucrările lui Leonardo da Vinci sau de sculpturile realizate de Michelangelo. În acest sens, trebuie doar să amintim faptul că în cazul cunoscutei sculpturi „David” din Florența, Michelangelo considera că a eliberat din marmură esența care a existat întotdeauna în interiorul său. Dar această esență era la rândul său condiționată de legi universale și apriorice, care amintesc de aceleași principii ale dreptului natural. Din cele arătate mai sus, rezultă că dreptul, chiar dacă într-o formă generică, se regăsește în toate operele artistice, fiind recunoscut faptul că în fiecare dintre aceste opere, cauzele și efectele descrise sau vizualizate sunt guvernate de seturi de reguli. Desigur, apropierea de principiile dreptului natural este evidentă, având în vedere că majoritatea operelor artistice au ca fundament declarat revelația. Estetica s-a regăsit în esența dreptului în forme rudimentare încă din antichitate.²⁰

3.2. Studiul esteticii în dreptul Uniunii Europene

Dreptul se regăsește pretutindeni în artă, însă trebuie să analizăm dacă în dreptul unional se regăsesc noțiuni sau elemente de estetică. Cum ar putea fi definită însă sintagma „estetica dreptului unional”. Pentru a putea defini o asemenea noțiune, credem că este necesar să avem în vedere comunicarea dreptului european și percepția acestui drept sui generis. Astfel, este important modul în care dreptul este comunicat, prin intermediul izvoarelor materiale și izvoarelor formale, precum și modul în care acesta este perceput, atât de către indivizi, cât și de către autoritățile statale, având în vedere că dreptul este un produs social, care nu poate fi dissociat de viața socială a omului²¹. Dreptul poate fi analizat ca întreg, dar are de asemenea și unele proprietăți specifice, sistemice, care îi aparțin, asemenea proprietăți fiind diferite de proprietățile părților ce îl compun. Putem în această situație să definim estetica dreptului ca fiind studiul filosofic al sistemului dreptului, punctat de cercetarea elementelor care fac acest sistem să aibă o aparență dezirabilă față de destinatarii normelor juridice, facilitând astfel receptarea și acceptarea acestor norme. În aceste condiții, apreciem că este necesar să diferențiem între cele două diviziuni fundamentale ale dreptului, pentru a putea analiza în mod corespunzător posibilitatea existenței unei estetici a dreptului. Cele două mari diviziuni, dreptul public și dreptul privat sunt la rândul lor tributare principalelor curente ale dreptului, respectiv dreptul natural și pozitivismul juridic.

În literatura juridică anglo-saxonă, unii autori au stabilit de asemenea corelații între principalele școli ale dreptului, precum dreptul natural sau pozitivismul juridic și estetică²². Astfel, estetica dreptului apare strâns legată de școlile dreptului, alăturându-se astfel culturii juridice, care la rândul său, constituie un concept ce poate fi raportat la evoluția acestor școli. În cadrul dreptului natural, care înglobează principii perene și apriorice, putem să considerăm că estetica dreptului se regăsește însăși în aceste principii, având un izvor divin sau cel puțin aprioric existenței societății, astfel încât existența

²⁰ Idem, p. 358.

²¹ A. F. Măgureanu, *Principiile generale ale dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

²² R. West, *Jurisprudence as Narrative: An Aesthetic Analysis of Modern Legal Theory*, *New York University Law Review*, volume 60, May 1985, Number 2.

unei asemenea estetici nu trebuie dovedită. Dacă dreptul conține reguli imuabile, care provin de la o sursă externă și sunt dezvăluite prin cunoaștere sau revelație, este clar că acestea conțin și elemente de estetică a dreptului. În acest sens, putem să amintim opinia lui Aristotel, care considera că legile eterne se deteriorează prin aplicarea lor pământească. Fără îndoială că, în forma lor inițială, caracterizată printr-o perfecțiune mai degrabă ideatică sau conceptuală, aceste legi cuprindeau și elemente de estetică. În cazul pozitivismului juridic, lucrurile trebuie abordate ușor mai nuanțat. Astfel, de la pozitivismul clasic și până la utilitarism, estetica nu pare a fi un element esențial al regulilor și normelor. În cadrul legilor naturale, estetica poate fi considerată fiind înglobată direct în esența acestora. În cazul pozitivismului juridic, estetica normelor și regulilor poate fi considerată drept un efect al acestora sau poate fi considerat un instrument care să asigure o mai bună comprehensiune a normelor dreptului. În teoria comunicării dreptului, enunțată de N. Luhmann, se arată că mesajul juridic trebuie să fie înțeles, dar și acceptat. În asemenea condiții, este lesne de înțeles că un mesaj care are o aparență plăcută, deci dă naștere la o senzație perceptivă plăcută are mai multe șanse să fie receptată și acceptată în mod corespunzător. Astfel, estetica mesajului juridic poate contribui în mod esențial la clarificarea și acceptarea acestuia de către destinatari.

Așa cum vom arăta în continuare, dincolo de limita exterioară a mesajului juridic, începe zgomotul juridic. Mesajul juridic și zgomotul juridic reprezintă elemente esențiale în analiza prezentei lucrări. Astfel, comunicarea juridică trebuie să fie eficientă. Ar fi de dorit ca această comunicare să fie și armonioasă. Credem că în comunicarea dreptului, cercetătorul trebuie să aibă în vedere nu numai eficiența juridică, ci și estetica dreptului. În considerarea acesteia, putem avea în vedere dreptul roman, care reprezintă un vârf al esteticii juridice, datorită atât semanticii, cât și lingvisticii juridice, care i-au servit drept sprijin de-a lungul timpului. Încă din acea perioadă, cunoașterea legii era considerată esențială pentru dezvoltarea sistemului dreptului, iar implicațiile directe și indirecte ale cunoașterii legii sunt de natură să producă un impact social puternic. Cu titlu de exemplu, menționăm că, deși Legea celor XII Table a fost inițial făcută publică pentru o scurtă perioadă de timp, prevederile sale au rămas în conștiința oamenilor o perioadă îndelungată, conferind într-o anumită măsură certitudine legală. Așa cum arătam în secțiunea anterioară, zgomotul juridic este o componentă a mesajului juridic, care se diferențiază de informația juridică prin faptul că nu ajunge la destinatar. Informația care nu este procesată de către receptor este neinteligibilă pentru destinatar și considerată ca atare, zgomot juridic.

Zgomotul juridic apare când mesajul juridic depășește capacitatea receptorului de a decodifica mesajul integral. Rezultă că pentru a putea asigura o comunicare eficientă, caracterizată prin transmiterea și decodificarea integrală a mesajului juridic, zgomotul juridic trebuie să nu existe. Analiza mesajului juridic, a informației juridice și a zgomotului juridic reprezintă deziderate deosebit de importante pentru cercetarea dreptului ca instrument de comunicare, mai ales având în vedere că efectele comunicării dreptului se răsfrâng atât direct, cât și indirect asupra societății. O cauză

importantă a zgomotului juridic o reprezintă inflația legislativă. În general, inflația este caracterizată ca o creștere continuă a prețului bunurilor și serviciilor²³.

În mediul legislativ, inflația legislativă se caracterizează prin creșterea necontrolată a fluxului actelor legislative. Această inflație presupune totodată un flux compus din trei categorii de acte normative: cele necesare dezvoltării societății, care nu constituie inflație legislativă, cele utile dezvoltării societății, care deși nu sunt necesare, pot contribui la eficiența socială și cele care exced necesității și utilității sociale, care constituie inflație legislativă. În mod evident, inflația legislativă este specifică doar comunicării formale a dreptului, nu și comunicării materiale. Mijlocul cel mai comun prin care apare inflația legislativă este unul paradoxal. Ca urmare a edictării normelor juridice, gradul de entropie informațională a societății crește. Această creștere este potențată și de ambiguitatea unor termeni și norme de conduită, care conduc uneori la practici neunitare. În această situație, legiuitorul intervine să clarifice situațiile juridice apărute, de regulă prin intermediul interpretării autentice, care are scopul de a reduce entropia. Din nefericire, aceste intervenții clarifică o situație, dar pot determina ambiguități în cazul altora, ceea ce determină la rândul său alte intervenții legislative. Suma acestor intervenții legislative conduce la inflație legislativă. Inflația legislativă este strâns relaționată și cu poluarea legislativă, cu precizarea că cele două diferă, având în vedere că inflația legislativă trebuie analizată din perspectiva emitentului, pe când poluarea legislativă prezintă relevanță din perspectiva receptorului. Astfel, vom putea defini inflația legislativă drept excedentul de informație legislativă, transmis de către emitent către receptor, care nu are nici caracter necesar și nici caracter util. Continuând, vom putea defini poluarea legislativă activitatea care produce un excedent de informație juridică ce depășește capacitatea receptorului de a o disemina și interpreta. Vom numi acest excedent de informație juridică, zgomot juridic. Diferența dintre cele două noțiuni poate fi evidențiată și prin faptul că zgomotul juridic se pierde cu ocazia decodificării, fiind acea cantitate de informație care și pierde acest atribut, deoarece depășește capacitatea receptorului de a o decoda, pe când surplusul de informație inutilă și nenesară este procesată de către receptor și transmisă către destinatar, dar nu servește eficienței sociale. Efectul nociv al inflației legislative constă pe de o parte din faptul că determină o parte din informație să se transforme în zgomot juridic, deoarece din punct de vedere cuantificabil, surplusul de informație suprasolicită capacitatea receptorului de decodificare, iar pe de altă parte, încarcă sistemul destinatarului cu informații inutile.

O importanță deosebită în cadrul analizei comunicării dreptului o constituie modul în care mesajul juridic produce efecte asupra societății. Astfel, putem diferenția între efecte actuale, prezente și efecte dezirabile. Cu alte cuvinte, este necesar să analizăm care sunt cauzele care determină o comunicare defectuoasă a dreptului, dacă aceasta există și în ce fel efectele acestei comunicări pot fi atenuate. Mai mult decât atât, având în vedere relația dintre abordarea subiectivă și abordarea obiectivă a dreptului, apreciem că efectele pot fi reprezentate diferit, atât în funcție de curentul de drept aplicat modelelor de comunicare, cât și în raport de ramura dreptului în care se aplică principiile

---

²³ C. R. Butculescu, *op. cit.*, p. 362.

enunțate în primul capitol. Efectele comunicării dreptului trebuie clasificate și în efecte reale ale comunicării dreptului și efecte percepute ale comunicării dreptului, având în vedere că nu întotdeauna destinatarul comunicării percep în mod integral mesajul. Efectele negative ale comunicării dreptului, din perspectivă abstractă, privesc modul de transmitere a informației juridice. Înainte de a analiza efectele negative ale comunicării dreptului în mod concret, este necesar să observăm care ar putea fi cauzele care să determine asemenea efecte negative. În primul rând, calitatea semnalului juridic trebuie să fie la parametri ridicați, pentru a asigura o inteligibilitate a mesajului juridic. Dacă acest mesaj nu este inteligibil, atunci sunetul juridic transmis de către emitent devine zgomot juridic pentru receptorul care nu va ști cum să interpreteze semnalul juridic transmis. Evident că, aflându-ne în domeniul dreptului, faptul că avem de-a face cu mesaje juridice reprezintă un adevăr axiomatic, care nu necesită o demonstrație logică, iar acest adevăr este cunoscut atât de emitent, cât și de receptor. Astfel, calitatea semnalului juridic determină posibilitatea transformării mesajului juridic în zgomot juridic. Calitatea semnalului juridic poate fi analizat și din perspectiva esteticii dreptului. Estetica dreptului în contextul sistemului legislativ românesc Complexitatea deosebită a sistemului legislativ actual determină o adevărată inflație legislativă. În literatura de specialitate s-a remarcat pe drept cuvânt faptul că proliferarea normelor juridice a condus la o veritabilă suprasaturație legislativă²⁴. Cu toate acestea, unii autori au arătat că în privința științei în general, aceasta este orientată mai degrabă spre parcimonie și nu spre simplificare, deoarece paradigmele prezentate de parcimonie apar ca fiind plăcute și pot fi descrise, contribuind la stabilitate și previzibilitate, pe când ceea ce este foarte simplu sau foarte complex apare ca fiind neplăcut, indezirabil²⁵.

Iată deci o primă legătură între estetică și simplificarea dreptului. Așa cum arăta autorul menționat, ceea ce este deosebit de complex apare ca fiind indezirabil. În procesul comun de asimilare a informațiilor, percepția joacă un rol important, iar prima lege a percepției, respectiv legea bunei forme care la rândul său este o particularizare a legii universale a organizării. Potrivit acestei legi a percepției, elementele câmpului stimulator extern vor tinde să se unească într-o structură ireductibilă²⁶. Astfel, elementele externe care compun realitatea legislativă externă a individului vor fi percepute ca un întreg ce nu va putea fi redus la părțile sale componente. În atare condiții, inflația legislativă este de natură a afecta modul în care sunt percepute normele juridice, iar mesajul juridic, caracterizat printr-o complexitate deosebită, atât calitativă cât și cantitativă nu va putea fi înțeles de către destinatarul normei juridice. Prin urmare, simplificarea sistemului legislativ este imperios necesară pentru a putea asigura inteligibilitatea mesajului juridic. În literatura de specialitate se arată că mesajul juridic trebuie să fie nu numai înțeles, dar și acceptat.

În asemenea condiții, un asemenea mesaj trebuie să îndeplinească minime condiții de estetică pentru a putea fi acceptat de către individ, în calitatea sa de destinatar al dreptului, iar un mesaj deosebit de complex, care include multiple norme juridice, uneori contrastante este de natură a

²⁴ Mircea Duțu, *Dreptul: între ipostaze teoretice și avatarurile mondializării*, Editura Universul Juridic, București, 2014.

²⁵ Zellner, Hugo A. Keuzenkamp, Cambridge, England, Cambridge University Press, 2002.

²⁶ C. R. Butculescu, *op. cit.*, p. 363.

favoriza un răspuns negativ din partea destinatarului normei juridice. Complexitatea actuală a sistemului legislativ produce și alte efecte secundare care sunt de natură a cauza probleme în receptarea dreptului. Ambiguitatea și incoerența sunt două asemenea efecte secundare nefaste. Astfel, multitudinea de prevederi legislative care în anumite cazuri se suprapun, parțial sau integral sunt de natură să producă veritabile confuzii la nivelul destinatarilor dreptului. Complexitatea deosebită a acestor prevederi legislative, tehnicitatea excesivă, trimiterile în cascadă la diferite norme juridice în cadrul aceleiași legi sau în textul altor legi nu fac decât să creeze o aparență neplăcută care constituie un impediment important în recepția normelor juridice. Pentru a fi estetice, normele juridice trebuie să fie clare și transparente, astfel încât să poată fi ușor receptate și asimilate de către populație, iar întregul sistem juridic trebuie să se caracterizeze prin coerență și suplețe. În acest sens, simplificarea dreptului ar putea conduce către un sistem mai clar și mai transparent. Desigur, simplificarea nu este același lucru cu simplitatea. Simplitatea excesivă conduce la o sărăcire a conținutului legislativ, care la rândul său va fi perceput ca o realitate juridică neplăcută, deci inestetică.

Estetica dreptului este strâns legată de simplificarea dreptului, deoarece prin simplificarea dreptului se poate asigura o asimilare mai bună a normelor juridice, iar claritatea în exprimarea normelor juridice se poate realiza printr-o redactare simplă și parcimonioasă a acestor norme. O asemenea tehnică de elaborare a normelor juridice va determina, la nivelul publicului larg, o percepție favorabilă și va contribui la estetica dreptului. În sistemul de drept

europen, există multe situații inestetice, în contextul definiției esteticii dreptului, atât în dreptul substanțial, cât și în dreptul procedural.

În dreptul substanțial, cel mai pregnant exemplu de complexitate și inestetică a dreptului o regăsim în toate ramurile dreptului unional unde, explozia legislativă conduce către o receptare deficitară a dreptului, iar efectele acestei receptări deficitare determină alterări semnificative ale dreptului național unde o simplificare a acestora este absolut necesară. Ordinea juridică unională trebuie să se bucure în primul rând, de vizibilitate și transparență, pentru a se putea asigura o coerență și stabilitate în cadrul acesteia.

Și în domeniul dreptului procedural, regăsim complicații și aglomerări care produc efecte negative asupra sistemului judiciar. Cu greu se poate considera că modul de desfășurare actuală a proceselor în sistemul judiciar din Europa este eficient, fie că vorbim de Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau de Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Unele probleme ar putea fi atenuate prin modificări nu de natură formală, ci una reală. De aceea, gradul de încărcare al acestor instanțe cu dosare nu s-a redus în mod simțitor. Mai mult decât atât, principiul celerității are de asemenea, un caracter formal, în condițiile în care astăzi, spre deosebire de procesele desfășurate în trecut, numărul de amânări ale pronunțărilor instanțelor a crescut considerabil. Desigur, aceste amânări nu conduc la ideea că, la momentul pronunțării amânate inițial, justițiabilul va avea la dispoziție și hotărârea instanței. În raport de cele arătate mai sus, este absolut necesară o simplificare a dreptului, care la rândul său va facilita o comunicare juridică mai eficientă între autoritățile unionale, etatice și persoane, în calitatea lor de destinatari ai normelor juridice. Doar în aceste condiții vom putea discuta despre

estetica dreptului european, în sensul facilitării receptării și acceptării conținutului normelor juridice. Cu alte cuvinte, simplificarea dreptului și a sistemului legislativ reprezintă un pas necesar în configurarea unor noi trăsături în estetica dreptului UE, iar pentru realizarea acestei simplificări este necesară realizarea unui veritabil exercițiu de cultură politică și administrativă²⁷.

În aceste scurte considerații am încercat evidențierea legăturilor dintre estetică și dreptul european, în contextul sistemului legislativ actual din Uniunea Europeană. Totodată, am considerat necesară evidențierea conexiunilor care există între operațiunile de simplificare a dreptului, estetica dreptului și facilitarea receptării normelor juridice de către publicul larg. În mod evident, estetica dreptului prezintă interes în procesul de elaborare a normelor juridice, deoarece o normă juridică pe care destinatarul dreptului o consideră estetică poate crește gradul de asimilare al informațiilor juridice pe care le conține respectiva normă. În condițiile în care cercetarea științifică în materia esteticii dreptului unional este quasi-inexistentă, este absolut necesară realizarea unor studii riguroase de cercetare în această direcție, iar lucrarea de față constituie doar începutul unui demers științific mai larg, care urmează a fi concretizat prin noi lucrări și articole ulterioare. Un alt demers, în acest sens, ar putea începe așa: într-o seară superbă de toamnă bucureșteană a anului de grație 2017, în sala Unirea a Palatului Cotroceni, unde am fost invitat am ascultat împreună cu un public minunat, cu concert din cadrul festivalului Sonoro, în care muzica lui Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) a extaziat și a stârnit ropote de aplauze. Vă veți întreba, pe bună dreptate, ce legătură există între muzică și dreptul UE? Păi, așa cum spuneam într-o secțiune anterioară, dreptul nu este numai știință, ci și artă. Muzica și dreptul sunt construite pe reguli: dreptul pe norme juridice puse în legi, muzica pe note puse pe portativ. Trio „Kegelstatt” pentru vioară, violă și pian a lui Mozart a fost interpretată magistral de un trio profesionist până la capăt și a intrat în inima oamenilor până la extaz. Normele dreptului UE au intrat în ordinea juridică a cetățenilor patriei mele răvășind-o, călcând-o în picioare și supunând-o la perversiuni îngrozitoare. Nu ști vreun român aplaudând frenetic acest drept sui generis, poate doar chiriașii de la Cotroceni, de după lovitura de stat din 1989 și ciracii lor bine plătiți din banii noștri. Am zis! (Formula imperativ-concluzivă „Am zis” este o clasică și arhicunoscută formă de încheiere a edictelor și comunicărilor oficiale!)

4. În loc de concluzii, dreptul românesc – așa nu

Nu avem multe certitudini după douăzeci și șapte de ani de tranziție, dar una se impune: „Testamentul” lui Ienăchiță Văcărescu e cel mai izbit text comic din istoria literaturii române.²⁸ Acum, în 2017, avem motive să conchidem apăsător: nu numai că stăm prost la „a patriei cinstire”, dar calificativul coboară spre mizerabil când vine vorba de dreptul românesc. Dreptul român nu e, poate singurul persecutat al tranziției care nu-și va găsi dreptatea nicăieri. Fiecare dintre noi se poate adresa unor instanțe de la care așteaptă o decizie favorabilă. Prin contrast, dreptul național nu are acces la

²⁷Idem, p. 365.

²⁸ Radu Paraschivescu, *Fie-ne tranziția ușoară*, Editura Humanitas, București, 2006.

actul de justiție sau la gestul reparatoriu. El nu se va deplasa cu jalba în proțap la tribunal. Nu va ajunge, animat de o ultimă nădejde fie ea cât de străvezie, la Strasbourg, Haga, Lausanne sau Geneva. Nu.

Dreptul român va fi schingiuit mai departe, până când se va transforma într-un martir agasat de propriul său supliciu. Va suporta agresiuni, va îndura pervertiri și degradări, va fi poligonul de încercare în care un nou tip de tortionar își va verifica arsenalul înainte de a trece la fapte. Așa se întâmplă de câteva decenii. Comunismul a instaurat nu doar dictatura proletariatului, ci și pe cea a clișeului purtător de încărcătură politică. El a uniformizat formele de expresie publică până la imbecilizare și a stabilit regulile unui cod paralizant. Bălmăjeala semidoctă, furorul lozincard și gargara monotonă au făcut ravagii. Mai târziu, capitalismul voios al anilor 90 a luat o măsură de bun simț (desființarea cenzurii), pe care însă a distribuit-o la pachet cu o gafă (desființarea autocenzurii). Țara în care aflatul în treabă și datul cu părerea ajunseseră de mult sporturi naționale s-a înfiorat de plăcere. În fine, românul era liber să spună orice. Oriunde. Și – deloc în ultimul rând – oricum.

Unda de șoc a exploziei se simte și astăzi. Parcă nicidecum nu s-a legiferat atât de neglijent și de prost ca în România ultimilor ani. Discursul public nu mai ține cont de nicio rigoare. Gradul de paranoia se măsoară cel mai bine din clipa în care îi pui omului un microfon în mână. În ziare, la radio și la televizor defilează o lume care cuvântează stupefiant, anapoda, incolor. Se poartă vidul. E la mare modă lipsa de mesaj și de măsură. Rare au fost epocile când teoria formei fără fond a cunoscut o atât de corectă ilustrare. De aceea, și competența juridică a avut mult de suferit iar elaborarea unui ansamblu unitar de dispoziții care să contureze obiectivele politicii legislative care să se suprapună, concomitent, cu interesul general al societății, este o operațiune de înaltă precizie și constantă implicare, cu atât mai mult cu cât diversele categorii de acte normative acționează în cadrul unui proces caracterizat printr-o acută interferență, așa cum evidențiază distinsul profesor Nicolae Popa²⁹. Puterea legislativă își exercită rolul de emitent al actelor normative, fiind caracterizată prin trăsăturile Autoritate și Competență, în timp ce destinatarilor normei le revine obligația de conformare la dispozițiile Autorității. Plecând de la premisa că această operațiune premergătoare este una reușită, că a fost elaborat un cadrul legislativ fundamentat pe acte normative care nu intră în disonanță cu valorile imuabile ale fondului social, Legiuitorului îi revine sarcina de a disemina creația sa legislativă pentru a putea pretinde ulterior respectarea și aplicarea ei. Având ca deziderat general evitarea complicațiilor de exprimare a mesajului normativ, limbajul juridic a fost supus analizei și studierii științifice multidisciplinare, cu precădere din perspectiva teoriei generale a statului și

dreptului, a logicii deontice, a teoriei argumentării și retoricii, a comunicării. Enunțul prescriptiv sau prescriptiv-dispozitiv fiind de natura exteriorizării voinței politice, limbajul juridic este intolerant la forma narativă a textelor legislative.³⁰ Prescripțiile sunt date sau emise de cineva. Ele «emană» din sau își au «sursa» în voința unei autorități normative. De asemenea, ele se adresează unui agent sau unor agenți, pe cărei vom numi subiectele normei. Emiterea normei exprimă voința autorității de a face ca subiectul (subiectele) să se comporte într-un anumit mod. Elementul intențional (intenția de

²⁹ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Proarcadia, București, 1993.

³⁰ Horațiu M., *op. cit.*, p 370.

comunicare) reprezintă un factor de natură pragmatică, având rol determinant la polul emiterii. În același timp, el implică și receptorul, în măsura în care acesta recunoaște, pe lângă conținutul informațional al mesajului, finalitatea sa pragmatică³¹.

Funcția comunicativă a limbajului are consecința naturală a evidențierii pragmatice, cu rolul precis de a întări, în domeniul legislativ, forța de legătură dintre procesul lingvistic și cel juridic pe care le include, în ambivalența sa specifică, textului normativ. Pragmatica este definită în Dicționarul de Științe ale Limbii, drept o lingvistică a uzului – cu multiple implicații interdisciplinare – examinând efectele diverselor componente ale contextului asupra producerii și receptării enunțurilor, atât sub aspectul structurii, cât și al semnificației acestora³². Totodată, în literatura de specialitate, s-a mai făcut și precizarea că pragmatica juridică analizează limbajul juridic sub aspectul producătorilor lui și se ocupă de influența limbajului juridic asupra comportamentului uman³³. Capacitatea de conștientizare și de raportare la integralitatea contextului, din prisma intenției de comunicare a Legiuitorului, conturează ceea ce, alături de competența lingvistică, alcătuiește competența de comunicare. Exteriorizarea voinței, materializată în politica legislativă, reprezintă un factor de natură pragmatică, intenția de comunicare fiind, de asemenea, un factor în mod evident pragmatic, în măsura în care conceptul reflectă finalitatea cu care vorbitorul face uz de sistemul lingvistic³⁴.

Este esențial și decisiv ca destinatarul normei să recunoască, pe lângă conținutul discursului juridic normativ, și consecințele produse de materializarea voinței emitentului. Niciun studiu al discursului juridic normativ, date fiind structura și funcționalitatea sa profund sociale, nu este cu adevărat riguros sau exhaustiv dacă nu sunt puse în valoare următoarele componente ale contextului, ale situației de comunicare³⁵:

- a) contextul istoric și socio-cultural în care a fost creat și funcționează sistemul de drept;
- b) contextul situațional (incluzând aspecte socio- și psiholingvistice privind statutul și rolurile participanților la actul comunicativ, relația dintre aceștia, intențiile și finalitatea acțiunii);
- c) contextul referențial (reprezentat de ramura de drept);
- d) contextul lingvistic (în sens intra- și intertextual).

Tocmai această structură esențialmente socială impulsionază o analiză amănunțită a respectării standardului pragmatic al discursului juridic normativ. Această analiză se poate întreprinde doar sub auspiciile principiilor tehnicii legislative, țara noastră fiind printre puținele care au o lege cadru în acest important domeniu – Legea nr. 24/2000, privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată. Folosirea procedurilor de tehnică legislativă, îmbinate cu urmărirea îndeaproape a finalității pragmatice a discursului juridic normativ, vor conduce la sporirea eficacității mesajului normativ. Un reper al gradului de competență pragmatică atins de Legiuitor va fi capacitatea

³¹ G.V. Von Wright, Georg Henrik, *Norma și acțiune*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

³² A. Bidu-Vrânceanu, C. Călărașu, L. Ionescu-Ruxandoiu, M. Mancaș, G. Pana-Dindelegan, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, Editura Științifică, București, 1997.

³³ Gh. Mihai, *Elemente constructive de argumentare juridică*, Editura Academiei, București, 1982.

³⁴ E. Vasiliu, *Introducere în teoria textului*, Editura Științifică și Enciclopedică București 1990.

³⁵ Horațiu M., *op. cit.*, p 371

acestui de a transmite, într-o formă condensată, respectivul mesaj. Cu cât mai frecvent lipsește capacitatea de simplificare, cu atât trebuie să fie mai accelerată acțiunea de identificare a surselor deficiențelor de comunicare pentru sporirea accesibilității și tehnicității.

Preponderența destinatarilor nefamiliarizați cu subtilitățile limbajului juridic și numărul redus, prin comparație, al celor care reușesc să descifreze în mod facil mesajul normativ, coroborată cu inflația legislativă, constrânge emitentul normelor juridice să simplifice limbajul juridic. Numeroasele terminologii de specialitate din toate limbile, își au sorginea în vocabularul general al limbii respective. Limba română și terminologia sa juridică nefăcând excepție, se poate identifica o serie de termeni tehnici, cu un grad mai pronunțat sau mai scăzut de specializare și, implicit de accesibilitate. Pentru a dizolva antagonismul aparent dintre tehnicitate și accesibilitate, ca trăsături specifice textelor legislative, viziunea juridică trebuie unită cu cea lingvistică³⁶.

Puse în lumina legisticii, cele două exigențe esențiale au drept reflex în plan lingvistic coexistența, în cadrul vocabularului juridic, a trei straturi lexicale distincte: termeni juridici strict specializați; termeni tehnici preluați din alte terminologii; cuvinte din vocabularul general utilizate cu accepție juridică. Răspândirea termenilor juridici cu proprietatea de a avea un singur sens este suficient de rară pentru a putea extinde exigența unei precizii depline a acestora în afara ariei neologismelor juridice de strictă specialitate, motiv pentru care se și regăsesc, aproape exclusiv, în acte normative de nișă. Amplificat de existența acestei categorii de termeni juridici, dar nu limitat la acest motiv, limbajul juridic primește uneori critici sub aspectul anevoioasei accesibilități pentru nespecialiști. Se recomandă, din rațiuni diferite însă, prevenirea acestor critici prin uzitarea cu parcimonie, în cuprinsul actelor normative, atât a termenilor monosemantici de strictă specialitate, cât și a termenilor polisemantici care, de asemenea, fac rabat de la rigoarea tehnicii legislative. Expunerea la un risc similar se poate întâlni și în situația unui exces de expresii latinești, chiar cu circulație internațională, frecvent utilizate în limbajul juridic.

Examinarea diacronică a vocabularului juridic relevă faptul că, impedimentele ridicate în calea accesibilității unui text legislativ de tehnicitatea unor termeni, se diluează prin utilizarea lor frecventă, conducând la creșterea nivelului culturii juridice a cetățenilor, inclusiv prin determinologizarea progresivă a termenilor juridici de strictă specialitate sau trecerea lor din limbajul juriștilor în limbajul dreptului și, apoi, în limba literară. Cu o acuitate remarcabilă, s-a semnalat totuși că, pentru judecător, textul legii trebuie să fie scris într-o limbă clară, fără echivocuri, fără cuvinte cu mai multe înțelesuri sau neadecvate, chiar dacă unele dintre ele ar fi greu de înțeles pentru nejurist. Din actele legislative nu vor putea fi excluși toți termenii juridici de circulație limitată la cercul specialiștilor. Înlăturarea lor ar obliga la exprimări lungi, greoaie, care ar trebui să înlocuiască conținutul concis, condensat al termenilor înlăturați. Un asemenea stil prolix ar face textele mai imprecise și deci mai susceptibile de interpretări eronate³⁷. Însă necesitatea adoptării unei terminologii specializate se identifică inclusiv cu cerințele de precizie, concizie și stabilitate, specifice discursului juridic normativ. Deși accesibilitatea și simplitatea

³⁶ Idem, p. 372.

³⁷ C. Reteșan, *Unele aspecte ale limbajului actelor legislative*, în Ioan Ceterchi, *Legislația și perfecționarea relațiilor sociale*, Editura Academiei Române, București, 1976.

textelor legislative sunt de preferat, terminologia de strictă specialitate, cu care destinatarul normei nu este familiarizat, are rolul său, imposibil de ignorat³⁸.

Cu siguranță că nu se recomandă adoptarea de către Legiuitorul român, fie și din rațiunea tradiției noastre legislative, disocierea manifestă între accesibilitate și economie specifică legislației germane care își propune să fie de o tehnicitate ieșită din comun³⁹. Constant, trebuie remediată precaritatea echilibrului dintre simplificarea legislativă și precizia dată de tehnicitatea sa. Intenția normativă trebuie redusă la concepte simple, în care principala preocupare să fie claritatea textului, nu estetica acestuia sau exprimarea savantă⁴⁰. Totodată, trebuie sporită impenetrabilitatea la măsurile legislative care fac loc laxismului juridic sau incoerenței legislative⁴¹.

În acest sens, apare cu asprime, imperativul simplificării întrucât dincolo de orice dubiu, un sistem nereceptiv la transformările vieții sociale, la noul care își face loc implacabil, peste tot, este sortit sclerozei și, desigur nu ar supraviețui. Însă, soluțiile și scopurile ordinii de drept riscă să sucombe sub o tehnicitate excesivă a discursului juridic normativ, care nu poate și nu trebuie să impună transformări inacceptabile. Sensul termenilor, instituțiilor poate fi făcut inteligibil nu doar prin enunțarea directă a unor definiții, ci prin modul în care este configurat ansamblul reglementărilor, prin felul în care se desprind din acestea trăsăturile caracteristice instituției în discuție. Este mai mult decât utilă folosirea procedurilor de asimilare, inclusiv a formei simplificate de exprimare, reprezentată de ficțiunea de limbaj⁴². Este un sofism a afirma că nici măcar toți juriștii nu pot cunoaște toată legislația unui Stat. Rațiunile de politică legislativă au impus ceea ce aparent este o prezumție însă, în realitate reprezintă o ficțiune juridică: dictonul *nemo censetur ignorare legem*. Incontestabil, în lipsa adoptării acestei ficțiuni, legalitatea nu s-ar putea realiza⁴³. Riscul nerealizării politicii legislative a statului, în lipsa unui astfel de procedeu juridic este omniprezent, situând principiul cunoașterii legii în sfera iraționalului. Realitatea tristă conform căreia, mai mult de o treime din actele normative adoptate au fost deja abrogate iar, marea majoritate a celorlalte, a suferit una sau mai multe intervenții substanțiale de modificare sau completare, reclamă un spirit de prudență majoră, indispensabil actului de legiferare. Chiar și cea mai mică incoerență legislativă erodează autoritatea legii. Această situație ar transforma cunoașterea legii într-un ideal irealizabil care reclamă, cu maximă stringență, aplicarea riguroasă a strategiei de simplificare, în special prin clarificarea și ameliorarea lizibilității legislației, așa cum ferm se stabilește în cadrul Programului european de la Lisabona.

Principiul accesibilității și economiei de mijloace în elaborarea legislației, alături de alte principii ale legiferării, cum ar fi cel al fundamentelor științifice de elaborare, cel al asigurării unui raport firesc între dinamica și statica dreptului și corelării sistemului actelor normative, trebuie să guverneze modalitatea în care Legiuitorul concepe mesajul său normativ juridic, în limitele unui exprimări

³⁸ Horațiu M., *op. cit.*, p 373.

³⁹ S. Popescu, V. Țăndăreanu, *Probleme actuale ale tehnicii legislative*, Editura Lumina Lex, București, 2003.

⁴⁰ S. Popescu, C. Ciora, V. Țăndăreanu, *Aspecte practice de tehnică și evidență legislativă*, R.A. Monitorul Oficial, București, 2007.

⁴¹ I. Vida, *Legistica formală*, Editura Lumina Lex, București, 2010.

⁴² A. Naschitz, *Teorie și practica în procesul de creare a dreptului*, Editura Academiei, București, 1969.

⁴³ Horațiu M., *op. cit.*, p 374.

lingvistice care să corespundă fidel obiectivului său. Incontestabil, principiul primordial referitor la accesibilitatea actelor normative primează în raport cu orice alte idei centrale ale tehnicii legislative pentru că, o normă juridică neclară creează dezordine, controverse, litigii iar obscuritatea textelor normative este ultimul refugiu al puterii. Faptul că legile inutile şubrecesc legile necesare, deşi a fost semnalat printr-o exprimare de maximă acurateţe, încă din secolul al XVIII-lea, nu este nicidecum lipsit de actualitate, atrăgând atenţia asupra inflaţiei legislative care poate oricând declanşa o criză a dreptului. Creşterea exponenţială a numărului de reglementări nu poate duce decât la o scădere a calităţii acestora, la apariţia legilor fără suflet sau, mai grav, la o iminentă tiranie a administraţiei publice, în prezenţa căreia, legile nu mai sunt rodul voinţei generale iar definirea dreptului devine inoperantă. Abuzul de reglementări juridice provoacă, inevitabil, o pierdere a forţei lor obligatorii, principiul separaţiei puterilor fiind periclitat, jurisprudenţa ajungând să contrazică legea, în final, statul de drept fiind atrofiat de hipertrofia administrativă şi de aceea, poate, oamenii au nevoie de crize pentru a se trezi. Acesta este marele moment istoric pe care îl trăieşte omenirea iar imperativul simplificării discursului juridic normativ se află într-o legătură indisolubilă cu maniera în care Legiuitorul găseşte mijloacele necesare creşterii competenţei sale pragmatice, subsumate principiului eficienţei în transmiterea, cât mai comprehensibilă, a conţinutului actelor normative către cei obligaţi să le aplice şi respecte.

Criza ne pune în faţă o alegere: fie ne schimbăm în totalitate şi re-devenim oameni, fie continuăm ca şi până acum şi ne îndreptăm spre distrugere. Acesta este marele moment istoric pe care îl trăieşte dreptul, moment în care oamenii descoperă puterea de a da şi de a lua iar identificarea metodelor de contracarare a instabilităţii legislative, de remediere a inflaţiei legislative, trebuie să fie un efort permanent. Găsirea unor soluţii cum sunt codificarea, conform unei scheme logice, deşi consolidează categoric puterea de înţelegere a funcţionării sistemului juridic, nu trebuie să dea o satisfacţie suficientă. Dimpotrivă, încercările trebuie intensificate, pentru că numai dacă sunt armonioase, clare şi resping diferenţele nefondate, normele juridice pot governa societatea şi asimilarea lor poate atinge nivelul scontat. Rămâne însă, mai mult decât recomandabilă susţinerea destinatarilor normelor de către profesioniştii dreptului cu atribuţii de consiliere, exploatându-se rolul lor de intermediari în accesul la sursele dreptului. Accesul la normele juridice este un drept fundamental, puterilor publice revenindu-le obligaţia de a organiza sistemul de acces, astfel încât niciun cost, de nicio natura, să nu fie stabilit în sarcina cetăţeanului şi să nu constituie un obstacol în realizarea dreptului⁴⁴.

Unde greşim? Abordarea noastră e greşită, facem un prost management al legiurii în clipa în care nu cultivăm caracteristicile înalte ale dreptului, care înseamnă darurile cu care s-a născut. Aici e marea schimbare de paradigmă, care se duce până la nivel foarte tehnic. Trebuie să ne gândim că proiectăm legislaţia pentru cel puţin 30 de ani. De ce fel de calităţi va fi nevoie în 30 de ani? Trebuie să dăm posibilitatea legii să-şi împartă dreptatea prin aflarea adevărului. Iată o schimbare de paradigmă. Stilul de legiferare trebuie respectat, înţeles şi cultivat întrucât cred în capacităţile umane de a ajunge oricât

---

⁴⁴ Horaţiu M., *op. cit.*, p 375.

de departe și cred în coerența acestui univers care e dincolo de valori. Și mai cred în echilibrul general al lucrurilor, dar în sistemul de valori umane nu pot să spun că, cred foarte mult, pentru că timpul le schimbă. Le schimbă profund. Un exemplu în direcția asta ar fi cavalerismul, care era valoarea numărul unu al secolelor trecute și care s-a deteriorat până la dispariție. În loc de cavalerism avem măgărie. Și totuși cum reaşezăm o scară a valorilor care astăzi pare răsturnată? Este nevoie de niște valori care să ne ghideze. Le re-inventăm, valorile sunt un sistem măsurabil, iar orice este măsurabil devine contradictoriu. Există o celebră teoremă care spune că orice sistem axiomatic finit cu o metrică inclusă, deci măsurabil, e contradictoriu. De fiecare dată când punem în valoare, să vindem, să prețuim, stricăm echilibre – o entitate oarecare, om, o plantă pe care încerci să o valorifici și-i schimbi locul în care ea s-a hrănit și crescut și-i schimbi atmosfera care i-a permis să aibă tot ceea ce are extraordinar, o omori. Dar noi gândim comercial, din păcate, în loc să gândim uman. Din cauza asta nu doresc valori. Ceea ce doresc e ceea ce face să crească totul și acestea sunt calitățile. Calitățile sunt cele mai importante pentru că, pe măsură ce le împarți, cresc. Inteligența este o calitate, împarți inteligența, crește inteligența. Bunătatea e o calitate. Împarți bunătate crește bunătate. Înțelepciunea e o calitate. Împarți înțelepciune, crește înțelepciune. Omenia e o calitate. Bani sunt o valoare – îi împarți, îi pierzi. Faima e o valoare, o împarți, o pierzi. Nu te poți duce să te bați cu cărămida în piept fără să te deteriorezi, ca faimă, ca imagine. Valorile sunt perisabile. Calitățile sunt nemuritoare așa încât ne este atât de greu să facem trecerea, schimbarea de paradigmă și ne vine greu pentru că noi suntem forțați de societate să ne adaptăm unor nișe înguste, în care nu ni se cere să facem minuni, din contră ni se cere să facem puțin, deseori nici măcar bine. Suntem forțați, într-un fel să ne deteriorăm ca spirit, ca gândire, ca personalitate, iar atunci ne pierdem orizontul, ne pierdem suflul. Ajungem ca niște găște domestice care doresc să zboare. Mai dau din aripi un pic, mai se înalță puțin deasupra drumului, dar aterizează înapoi pentru că sunt domestice și sunt grase, îngrașate. Nu mai avem puterea să ne schimbăm cu ușurință decât dacă ne dorim foarte tare. O găscă domestică, dacă se străduiește în fiecare dimineață și muncește mult până slăbește și își întărește mușchii, poate zbura, dar e un efort pe care nu toată lumea e dispusă să-l facă. Ca să te schimbi, să te dezvolți, să te transformi, să devii zburător e un efort adevărat. E mai confortabil, mai călduț să te târâi cu burta pe pământ și să te faci că din când în când vrei să zbori.

Tendențele naturale de evoluție ale dreptului nu se potrivesc cu artificialitatea lumii sociale în care trăim. Trebuie să fim convinși că trăim într-o lume totalmente artificială și irațională în care înlocuim adevăratele calități ale universului în care trăim cu valori episodice care deseori nu înseamnă decât o formă de manipulare a societății. De exemplu banul. Banul care reprezintă de fapt măsura administrației, nu reprezintă o valoare adevărată. O administrație competentă este în măsură să dea valoare banului, altfel, într-o administrație incompetentă banul își pierde orice urmă de valoare și ajunge să fie ban inflaționist. Deci este o lume artificială a banului. N-ai văzut nici o floare făcând bani. Ceea ce este adevărat și realmente prețios în Universul ăsta e gratis. Aerul e gratis, frumusețea naturii e gratis, bunătatea oamenilor e gratis, înțelepciunea e gratis. Dar noi învățăm să cumpărăm plăceri, care nu sunt gratis.

În fine, aş adăuga că se promovează în societate pe scară largă o așa-zisă libertate de a face orice de parcă scopul existenței noastre ar fi plăcerea și evitarea durerii. Televizorul, prin faptul că te hipnotizează să stai pasiv să-l privești, fără să te supună la vreun efort de gândire e o altă „realitate” care poate induce ideea urmării plăcerii ca scop în sine. Este o lume artificială, nu e o lume adevărată. Pentru nevoile noastre noi nu am avea mult de cheltuit și mult de făcut. Noi ne irosim viața însă pe tot felul de plăceri care îngrașă niște oameni de hârtie, care fabrică bani și manipulează pe alții cu bani în loc să ne uităm la nevoile celorlalți, să-i ajutăm cu puterile noastre. Așa cum mai spuneam, suntem încă tributari comunismului, în România întrucât orice formă de viață conservă istoria prin care a trecut anterior. Nu se pune problema să scăpăm vreodată de urmele comunismului. Ele au rămas și se manifestă din plin: suspiciune, ne-muncă, profituri necinstite pe seama altora, minciună, demagogie, lipsă de omenie. Dar se pot micșora în clipa în care noi creștem. Este ca o pată pe hartă: dacă harta este cât pata atunci harta devine neagră, dar dacă harta crește, devine imensă, pata respectivă devine ne semnificativă. Depinde de noi să creștem, să devenim noi mari, distingându-ne conștiința, distingându-ne personalitatea și atunci, în istoria noastră, acel punct care înseamnă comunismul nu va mai conta prea mult.

Iată de ce legiuitorul în sala de plen a parlamentului ar trebui să fie precum profesorul la clasă, cu sinceritate, în primul rând. Apoi cu multă omenie. Pentru că dacă nu are sinceritate și omenie nu va recunoaște niciodată că nu știe tot, că nu poate răspunde la toate solicitările, că are nevoie de sprijinul celor care l-au trimis, prin votul lor, să le reglementeze viața. În momentul în care cetățenii îl sprijină, toată lumea profită. Și oamenii profită pentru că au în fața lor un om care a învățat să fie om, care îi poate inspira, și parlamentarul profită pentru că înțelege unde sunt nevoile oamenilor și le poate aduce ceea ce au ei nevoie. Ce dă un ales al poporului dreptului societății? Dă ceea ce are. Dacă alesul a învățat să-și cultive calități îl va învăța și alegători să-și cultive calități. Ei devin *gifted* (talentați). A fi *gifted* nu ține numai de bagajul nativ, ci ține de modul de hrănire a acestor daruri, pe care dacă le hrănești, cresc. Cresc în tine, cresc în cei din jur. Se transmit, se duc mai departe.

Numai că, blestemul poporului român este că își alungă, în permanență, valorile. Și în loc să promoveze ceea ce este bun la nivel de vârf, promovează mediocritatea: „în toată lumea aceasta, există un înțelept al satului. La noi, la români, există un prost al satului. Vine din cultură, din rădăcinile istoriei: în loc să scoatem deasupra valorile, noi le alungăm. Din cauza aceasta, suntem încă în Evul Mediu, pornind chiar de la sistemul de guvernare pe care îl trăim acum, cu baroni locali.”⁴⁵ Și, cum prima acțiune care trebuie făcută este de a deschide ochii semenilor asupra legiuitorilor, trebuie să ne dedicăm instruirii poporului, ca acesta să înțeleagă „care e valoarea seminței, pentru că seminția românească mai are un pic și se stinge din cauza celor care nu prețuiesc sămânța bună”. Sunt mulți cetățeni care vin la specialist indignați și puși pe luptă cu sistemul, forțând o șansă pentru viitorul lor. Și au dreptate. Problema ține, mereu, de același șablon românesc, de a nu prețui valorile.

⁴⁵ A se vedea, pentru detalii, Marius Sumedrea, *Drum drept spre Lumină!*, articol preluat, pe 24 ianuarie 2017 de pe sit-ul: <http://jurnalul.ro/>.

Rezolvarea situației e multiplă. Trebuie programe educaționale românești care să asigure instruirea în spirit patriotic, național prin ridicarea nivelului de cunoștințe. Dumnezeu își pune sămânța lui unde crede de cuviință. Din cauza aceasta, programele educaționale trebuie să fie răspândite în toate școlile. În patternul nostru național, preferăm să avem la suprafață prostul satului, nu înțeleptul satului. Ne dăm deștepti, pentru a nu fi considerați prostul satului, dar de fapt, modelul lui e singurul pe care îl edificăm”. N-am obișnuit, aproape în nenumărate cazuri, cu situațiile când, veniți din străinătate cu diplome de la marile universități, copiii supradotați li s-a dat cu piciorul, deși, în România, avem din ce în ce mai puține cadre înalt calificate. Refuzați acasă, acești copii pleacă și nu se mai întorc. Nu se mai întorc, pentru că nu sunt bineveniți, ori sunt priviți cu reticență și li se spune: „*Ce-i atavismul ăsta la voi? Plecați în altă parte!*”. Toată această problemă ține de stilul de management. „E o lege, ne spune profesorul Florian Colceag, în contabilitatea managerială care arată că, atunci când managementul secundar al unei firme e făcut pe criterii clientelare (și la noi se aplică, mai ales la țară), atunci se petrec două fenomene, în primul rând, relații pe orizontală între cei care fac managementul secundar – ei se ajută între ei, formează o rețea în care se sprijină în tot ceea ce fac, să paraziteze managementul – și a doua, raportare falsă la vârf. Această raportare falsă la vârf conduce la o abureală asupra a ceea ce se întâmplă de fapt. În momentul acesta, noi suntem puși în situația de a face contabilitatea a douăzeci și șapte de ani de management de tipul acesta, plus alte multe zeci, dinainte. Și numărăm câte grăunțe mai avem; că recolta am terminat-o, de multă vreme, și acum ne vindem și sămânța⁴⁶.

Să ne uităm la mediul politic pe care îl avem. Pe ce criterii au fost selectați liderii? Pe criterii de profesionalism sau pentru că au susținut campaniile electorale ale partidelor? Cine a avut bani să susțină campanii electorale și interese? Sunt câteva întrebări minore. De ce Constituția, de exemplu, nu creează niște filtre pentru selecția pe bază de profesionalism, pe bază de responsabilitate și de calitate? Pentru că nu interesează. Acesta e managementul secundar făcut pe principii clientelare. Aceasta este marea noastră problemă, acum. De aici, a plecat și politizarea administrației și politizarea educației, peste tot pe unde te uiți. E o boală. E un cancer.”

Există, oare, un profil distinct al inteligenței românești? Am fost tentat, în dialogul cu profesorul Florian Colceag, să aflu locul pe care creierile românești îl ocupă între alte popoare. Există o excelență în termeni de etnogeneză, o genialitate tipic românească și am putea spune că România este una dintre țările care excelează în domeniu. Sunt foarte puține popoare care au inteligențe foarte înalte: chinezi, indieni, ruși, evrei și români. Românii se caracterizează printr-un cuvânt care spune totul: complexitatea. Capacitatea integratoare pe multe domenii și pe mai multe dimensiuni ale problemei și nivele de complexitate. Aceasta este caracteristica inteligenței românești. Dată, în mod paradoxal, tocmai de această paradigmă a prostului satului. Pentru că oamenii aceștia s-au confruntat cu o situație absolut uluitoare. Nefiind sprijiniți, au trebuit să se lupte cu o diversitate de probleme și atunci au dezvoltat o capacitate de a rezolva probleme de mare complexitate care este extraordinară și aproape unică. Nu e chiar unică, dar este, la câteva popoare menționate, mai prezentă. Alte popoare au alte

---

⁴⁶ Ibidem.

tipuri de genialitate. Tehnică, administrativă, etc. etc. Dar noi suntem oamenii haosului. Noi înflorim în haos. Și asta este partea extraordinară. Faptul că au plecat din țară milioane de români care erau profesioniști și așa mai departe, nu ne-a împușinat populația de genii.

Faptul că ne-am confruntat și ne confruntăm în continuare cu problemele pe care le avem de înfruntat acum, nu ne diminuează genialitatea. Din contră, cei care ies acum, generațiile mici, au niște abilități absolut fenomenale la vârste mici și multe dintre ele rămân și mai târziu. La nivelul vârstelor mici, capacitatea de a observa semnificativul și de a face scenarii pertinente este egală cu a evreilor și este foarte înaltă, dar, din păcate, neîncurajată. Dacă ar fi încurajată, noi am ajunge să performăm, la fel ca evreii, pe o grămadă de direcții. Mai departe, este inventivitatea și creativitatea care se dezvoltă exploziv, până la vârsta de 12 ani. Nefiind încurajată, mai târziu nu se mai dezvoltă. Unde există un mediu de încurajare, continuă să se dezvolte și ajunge la nivele extrem de înalte. Mai departe, în adolescență, apare vizionarismul și capacitatea de integrare pe foarte multe planuri, la mulți copii, dar, pe de altă parte, și tendința de a scăpa de sistem, care îi gâtuie, nu îi lasă să meargă mai departe și să respire. Atunci, se petrece și exodul de creiere tinere în afară. Noi, de fapt, hrănim vestul cu inteligențe. și pentru a încheia într-o notă de optimism, gândesc pozitiv 100%, vă îndemn să nu vă pierdeți speranța români, ne vom ridica din acest haos și, poate vom deveni națiunea întâistătătoare între națiunile lumii și nu prin mândrie, ci prin toleranță, iubire față de aproapele nostru și compasiune. Și nu în ultimul rând prin drept și prin geniu! De-a lungul istoriei moderne, dintr-o statistică la nivel mondial, suntem națiunea cu cele mai multe genii (descoperiri și invenții în toate domeniile), raportat la numărul de locuitori.

BIBLIOGRAFIE

- V.D. Zlătescu, *Introducere în logistica formală. Tehnica legislativă*, Editura Oscar Print, București, 1996;
 S. Popescu, V. Țândăreanu, *Probleme actuale ale tehnicii legislative*, Editura Lumina Lex, București, 2003;
 A. Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, Editura Universității din București, București, 2006.
 L. Ionescu-Ruxandoiu, *Conversația. Structuri și strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, Editura All Educational, București, 1999;
 P. Schweiger, *O introducere în semiotică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984;
 Horațiu Mărgoi, *Competența pragmatică – instrument de simplificare a discursului juridic Confluență și contradicție între tehnicitatea și accesibilitatea limbajului actelor legislative*, comunicare prezentată la Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, București, 2015, *Simplificarea – imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului*;
 Claudiu Ramon Butculescu, *Estetica dreptului românesc între complexitate și simplificare*, comunicare prezentată la Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, București, 2015;
 Mihai Bădescu, *Teoria generală a dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2013;
 Sofia Popescu, *Teoria generală a dreptului*, Editura Lumina Lex, București, 2000;
 Mihai Niemesch, *Teoria generală a dreptului*, Editura Hamangiu, București, 2014;
 Emilian Ciongaru, *Influence of Globalization on the Law Systems*, *Agora International Journal of Juridical Sciences*, no. 1(2014).
 Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H. Beck, București, 2008.
 Mircea Dușu, *Dreptul: între ipostaze teoretice și avatarurile mondializării*, Editura Universul Juridic, București, 2014.
 Radu Paraschivescu, *Fie-ne tranziția ușoară*, Editura Humanitas, București, 2006.
 Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Proarcadia, București, 1993.
 G.V. Von Wright, Georg Henrik, *Norma și acțiune*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
 A. Bidu-Vrânceanu, C. Călărășu, L. Ionescu-Ruxandoiu, M. Mancaș, G. Pana-Dindelegan,

- Dicționar general de științe. Științe ale limbii, Editura Științifică, București, 1997.
- Gh. Mihai, *Elemente constructive de argumentare juridică*, Editura Academiei, București, 1982.
- E. Vasiliu, *Introducere în teoria textului*, Editura Științifică și Enciclopedică București 1990.
- Ioan Ceterchi, *Legislația și perfecționarea relațiilor sociale*, Editura Academiei Romane, București, 1976.
- S. Popescu, V. Țăndăreanu, *Probleme actuale ale tehnicii legislative*, Editura Lumina Lex, București, 2003.
- S. Popescu, C. Ciora, V. Țăndăreanu, *Aspecte practice de tehnică și evidență legislativă*, R.A. Monitorul Oficial, București, 2007.
- I. Vida, *Legistica formală*, Editura Lumina Lex, București, 2010.
- A. Naschitz, *Teorie și practica în procesul de creare a dreptului*, Editura Academiei, București, 1969.
- Marius Sumedrea, *Drum drept spre Lumină!*, articol preluat, pe 24 ianuarie 2017 de pe sit-ul: <http://jurnalul.ro/>.
<http://www.voxeurop.eu/ro/content/article/2729711-avem-incredere-uniunea-europeana>.

PRINCIPIUL ABSTRACTIZĂRII

Aplicabilitatea doctrinei juridice Germane în sistemul Român de drept privind transferul unui drept real

drd CRISTIAN KRUGER

Rezumat: Sistemul de drepturi reale German este dominat de principiul abstractizării. Conform acestui principiu, străin sistemelor de drept civil de inspirație franceză, transferul unui drept real se realizează printr-un act juridic independent de contractul obligațional dintre părți. Analiza principiului și a compatibilității sale cu sistemul de drept civil român se impune datorită importanțelor consecințe pe care le atrage nu numai în ce privește transferul drepturilor reale de la un titular la altul, ci chiar în privința constituirii unor drepturi reale inedite, necunoscute în sistemul nostru de drept civil.

Introducere

Întregul sistem german al drepturilor reale, astfel cum a fost consacrat de Codul civil German din anul 1896 BGB (Bürgerliches Gesetzbuch), este dominat de ideile promovate de Friedrich Carl von Savigny, așa cum se poate desprinde din lucrarea „System des heutigen römischen Rechts”, lucrare care datează încă din 1840. Idei sintetizate ulterior de doctrina germană în conceptul de „principiu al abstractizării” (Abstraktionsprinzip, sau Abstraktionsgrundsatz).

Acest principiu a fost analizat precum și comentat de toți marii juriști germani ai drepturilor reale (e.g. F. Quak, K. Rebmann, F. Jurgen, J. Koler).

Conform acestui principiu, străin sistemelor de drept civil de inspirație franceză (cum este și sistemul nostru de drept), transferul unui drept real se realizează printr-un act juridic – act real – independent de contractul obligațional dintre părți. Analiza principiului și a compatibilității sale cu sistemul de drept civil Român se impune datorită importanțelor consecințe pe care le atrage nu numai în ce privește transferul drepturilor reale de la un titular la altul, ci chiar în privința constituirii unor drepturi reale inedite, necunoscute în sistemul nostru de drept civil.

Pentru a clarifica o problema de terminologie, menționăm că noțiunea de „principiu al abstractizării” desemnează uneori delimitarea strictă care există în dreptul civil german între raporturile juridice care se nasc cu ocazia înstrăinării unui bun (raportul juridic obligațional și raportul juridic real), alteori desemnează puternica abstractizare (obiectivare) a raportului juridic real.

Pentru o precizare a terminologiei juridice, dar și pentru consecvența în construcția logică a sistemului, doctrina germană a consacrat, pentru primul sens enunțat (acela al delimitării dintre raportul juridic obligațional și cel real) conceptul de „principiu al separațiunii” (die Trennungsprinzip).

Astfel, spre deosebire de această noțiune, dar totuși strâns legată de aceasta, principiul abstractizării este cel care răspunde la întrebarea dacă actele juridice reale trebuie să aibă o determinare causală („inhaltliche Abstraktion” – abstractiunea conținutului) și dacă eficiența sa este sau nu legată de cea a actului obligațional („ausserliche Abstraktion” – abstractia externă).

În ce privește principiul separațiunii (Trennungsgrundsatz), consecința acestuia este că juriștii germani văd în cel mai simplu contract de înstrăinare a unui bun (e.g. achiziționarea unei cărți, prin acord de voințe verbal și tradițiunea imediată a bunului) trei acte juridice distincte, și anume:

A. Contractul de vânzare-cumpărare, și,

B. Două acte de transfer – unul privind dreptul de proprietate și altul privind prețul.

Doctrina germană acordă o mare importanță acestui principiu, el delimitând clar cele două tipuri distincte de acte juridice cu conținut diferit.

Primul act juridic, contractul de vânzare-cumpărare, este un act de natură obligațională, dând naștere numai la obligații (das schuldrechtliche, obligatorische Verpflichtungs-geschäft) și, ca atare este reglementat codul civil german în cartea a II-a privind obligațiile (Recht der Schuldverhältnisse). Prin acest contract, vânzătorul se obligă să transmită cumpărătorului dreptul de proprietate.

Al doilea act, transferul dreptului de proprietate (Ubereignung), este un act juridic de natura reală (das sachenrechtliche, dingliche, Erfüllungsgeschäft), de realizare a obligației asumate de vânzător în ce privește transmiterea dreptului de proprietate. Ca atare, acest al doilea contract este reglementat în codul civil german în cartea a III-a privind drepturile reale (Sachenrecht).

De observat că până și forma celor două acte juridice identificate mai sus, este supusă unor reguli juridice diferite.

Astfel, potrivit art. 313. BGB (cod civil german), care reglementează vânzarea de imobile, prevede că un contract, prin care una dintre părți se obligă să transmită sau să dobândească dreptul de proprietate asupra unui imobil, trebuie să fie autentificat de notar. Un contract încheiat cu nerespectarea acestei forme este totuși, potrivit conținutului său, valabil, dacă este urmat de acordul de voință pentru intabularea dreptului astfel apropiat (Auflassung) și înscrierea în cartea funciară.

Deci în dreptul German, în materia imobilelor, chiar și actul obligațional (nu doar actul translativ de proprietate), este un act solemn, spre deosebire de dreptul nostru, unde actul obligațional (antecontractul de vânzare-cumpărare sau promisiunea sinalagmatică de vânzare-cumpărare) poate fi consensual, iar actul translativ de proprietate trebuie să fie solemn numai când are ca obiect terenuri (conform art. 2 alin. 1 din Legea nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor).

Pentru contractele de vânzare-cumpărare a bunurilor mobile, sunt incidente reglementările de drept comun în materia vânzării, cuprinse în art. 433 și urm. din codul civil german (BGB).

În ce privește actul juridic real, de transfer al dreptului de proprietate (Ubereignung), și acesta este reglementat diferit, pentru bunuri imobile și bunuri mobile.

Pentru transmiterea dreptului de proprietate asupra bunurilor imobile sau grevarea acestora cu drepturi reale, art. 873 cod civil german (BGB), impune două cerințe, și anume:

a. Forma solemnă a acordului de voințe al părților (Einigung) privind modificarea situației juridice a imobilului și,

b. Înscrierea în cartea funciară a respectivei modificări.

Înainte de înscrierea în cartea funciară, părțile sunt legate prin acordul lor de voințe numai dacă acest acord este fie autentificat de notar, fie exprimat în fața autorității competente la serviciul de carte funciară sau înregistrată la respectivul serviciu, fie cel îndreptățit a obținut de la partea adversă o declarație de acceptare a înscrierii conformă dispozițiilor regulamentului de carte funciară (Grundbuchordnung).

În acest sens, art. 925 din același cod (BGB), adaugă pentru transferul dreptului de proprietate (Auflassung) ca aceasta să fie declarat în prezența concomitentă a ambelor părți contractante și să fie autentificat de orice notar, astfel obținând greutatea juridică de act autentic.

Acest acord de voințe poate fi cuprins și într-o tranzacție juridică.

Este interzis acordul de voințe privind transferul dreptului de proprietate afectat de termen sau condiție.

Pentru transmiterea dreptului de proprietate asupra bunurilor mobile, art. 929 BGB (cod civil german), impune condiția acordului de voințe (Einigung) precum și tradițiunea bunului (Ubergabe). Dacă dobânditorul este deja în posesiunea bunului, este suficient acordul de voințe privind transmiterea dreptului de proprietate.

Conchidem că în dreptul German, orice contract privind transmiterea dreptului de proprietate mobilă, este un contract real (în terminologia folosită de dreptul civil Român).

De esența actelor juridice reale de dispoziție (Verfügungsgeschäfte), este că prin acestea se transmite, se grevează, se modifică sau încetează, în mod nemijlocit un drept real, în timp ce actele obligaționale (Verpflichtungsgeschäfte) stabilesc numai drepturi și obligații fără a afecta direct drepturile reale existente.

Desigur, orice contract cu caracter real se încheie numai în considerarea și în executarea unui contract obligațional (cel puțin putativ). Acesta din urmă este temeiul juridic, cauza actului juridic real. Din acest motiv, contractul obligațional care stă la baza actului de înstrăinare este numit în doctrina germană și „act juridic causal”.

Esența principiului abstractizării (Abstraktionsprinzip) constă în aceea că valabilitatea, eficacitatea celor două acte juridice diferite (actul obligațional și cel real) sunt apreciate în mod independent, adică ineficacitatea unuia dintre acte nu afectează valabilitatea celuilalt.

În numele siguranței juridice a circuitului civil și al clarității situației drepturilor reale, legiuitorul German a consacrat principiul conform căruia modificările drepturilor reale sunt obiective, independente în ce privește atât constituirea cât și existența lor, de existența controversată a actului obligațional causal.

Prin urmare, actul obligațional poate fi lovit de nulitate fără ca prin aceasta actul real de transmitere a dreptului de proprietate să fie afectat, cu excepția cazului când nulitatea a fost instituită de legiuitor ca sancțiune pentru încălcarea unei interdicții normative care are scopul declarat de a împiedica însuși transferul dreptului de proprietate. Cauzele de nulitate relativă; (viciile de consimțământ, lipsa capacității de exercițiu etc.) vor afecta de asemenea, numai actul obligațional, iar nu și transferul dreptului de proprietate.

Desființarea contractului de vânzare-cumpărare nu are ca efect repunerea părților în starea anterioară, ca în sistemul dreptului civil Român.

Totuși, în cazul dreptului de proprietate transferat printr-un act de dispoziție valid, având la bază un act obligațional nevalabil, înstrăinătorul va putea cere restabilirea dreptului său, în baza principiului îmbogățirii fără just temei (ungerechtfertigte Bereicherung) conform art. 812 alin. 1 codul civil german (Leistungskondiktion), întrucât din cauza nevalidității actului obligațional, prestația executată este lipsită de cauză-juridică.

În cazul în care actul obligațional este valabil încheiat, iar actul real, de transfer al dreptului este lovit de nulitate, dobânditorul va putea cere obligarea înstrăinătorului ca, în baza obligației asumate prin contractul obligațional, să procedeze la un nou transfer, valabil al dreptului de proprietate.

Dacă ambele acte juridice sunt nule, cumpărătorul nu va putea cere transferul de proprietate, în schimb vânzătorul va avea acțiunea în revendicare (Herausgebanspruch), prevăzută de art. 985 cod civil german.

Împotriva cumpărătorului posesor, vânzătorul are și acțiunea prevăzută de art. 812 alin. I cod civil german (acțiunea de „in rem verso”), dar obiectul acțiunii va fi nu restituirea proprietății, ci doar a posesiunii.

Aplicarea principiului abstractizării atrage câteva consecințe juridice importante, evidențiate de doctrina Germană dintre care menționăm:

I. Prin încheierea unui act juridic care obligă la modificarea situației unui drept real nu este încă afectată situația juridică a debitorului-înstrăinător (în ce privește dreptul real). Dobânditorul nu obține un drept de creanță, căruia îi corespunde obligația corelativă a debitorului de realizare a transferului dreptului real doar aceasta din urmă ducând la modificarea situației dreptului real.

Soluția este aceeași chiar și atunci când una dintre părți (cumpărătorul) și-a îndeplinit prestația la care s-a obligat (plata prețului).

Spre exemplu, vânzătorul, care s-a obligat, încheind numai actul obligațional, să vândă cumpărătorului un bun mobil, poate înstrăina acel bun unui terț, îndeplinind formalitățile cerute de lege pentru transferul dreptului de proprietate (acordul de voințe și tradițiunea bunului).

Terțul a devenit proprietar, independent de buna sau rea lui credință. Cumpărătorul nu are acțiune în revendicare împotriva vânzătorului, ci poate pretinde de la acesta numai despăgubiri, conform art. 433, 440 cod civil german. Excepție face doar cazul în care terțul a cumpărat cu intenția vădită de a-l păgubi pe cumpărător, caz în care va fi obligat să transmită proprietatea către acesta, cu titlul de despăgubire.

Întrucât bunul mobil aparține, până la predarea efectivă, vânzătorului, acesta îl poate gaja pentru un credit pe care l-a primit de la un terț.

Din cele arătate, rezultă că creditorul-cumpărător ar avea impetuos nevoie de garanții. Doctrinarii susținători ai principiului abstractizării n-au acceptat ca aceste garanții să se realizeze prin transmiterea dreptului de proprietate către vânzător în momentul încheierii contractului de vânzare cumpărare (acceptarea transferului dreptului de proprietate în momentul acordului de voință, prin simplul efect al acestui acord, ar fi însemnat acceptarea principiului consensualismului).

În opinia doctrinei juridice germane, o asemenea soluție ar face inutile, iluzorii, funcția de publicitate a înscrierii în cartea funciara (pentru imobile) și funcția posesiunii (pentru bunurile mobile).

În opinia acestor autori, cele două mijloace puse la dispoziție de lege sunt suficiente pentru a-i garanta pe creditorul-cumpărător prenotarea în cartea funciara (Vormerkung) și interdicția de înstrăinare dispusă prin ordonanță (ein durch einstweilige Verfügung angeordnetes Veräußerungsverbot).

II) Modificarea situației juridice, în ce privește dreptul real, se petrece indiferent dacă raportul obligațional (cauzal) este valid sau chiar inexistent.

Dobânditorul este considerat titular al dreptului și poate dispune valabil de acesta, indiferent dacă terțul dobânditor cunoaște sau nu neregularitatea primei dobândiri.

III) Valabilitatea transferului dreptului real este independentă de constatarea ulterioară a nevalidității raportului obligațional, chiar și când cauza de nevalabilitate are efect retroactiv. Astfel, conform art. 142. (BGB) cod civil german (Wirkung der Anfechtung – efectul revocării), efectul declarației de voință prin care cel îndreptățit, potrivit legii, revocă un contract, este retroactiv.

Ca exemple de revocabilitate prin declarație unilaterală de voință, cităm: art. 199 codul civil german (pentru eroare – Irrtum); art. 123 cod civil german (pentru dol – Täuschung și amenințare – Drohung) sau art. 2078 (revocarea testamentului pentru eroare sau amenințare).

Actul real prin care s-a transferat dreptul de proprietate rămâne valabil și în aceste cazuri.

Cât privește originea acestui principiu, susținut de Savigny și adoptat de legiuitorul german de la 1896, s-a inițiat ca părintele principiului abstractizării l-ar fi preluat din izvoare ale dreptului roman, dar aceasta ipoteza s-a dovedit, în urma unor cercetări mai noi, a fi falsă. Determinantă a fost, mai mult ideea ocrotirii siguranței circulației juridice.

În cazul în care dobânditorul înstrăina la rândul său, dreptul dobândit, validitatea actului juridic încheiat cu terțul dobânditor nu trebuia să depindă de eventualele neregularități ale raportului juridic cauzal (Kausalgeschäft) dintre dobânditor și înstrăinător. Era un punct de vedere limpede, convingător, cu atât mai mult cu cât în dreptul roman nu exista o protecție (imediată) a dobânditorului de bună-credință, în sensul articolului 932 cod civil german.

Principiul pare să fi fost preluat mai degrabă, din vechiul drept german. Un prilej de critică pentru oponenții principiului l-a constituit armonizarea insuficientă a unor principii diferite, preluate din două mari sisteme istorice de drept, astfel a fost preluat vechiul principiu de drept german de ocrotire a dobânditorului, dar lipsește o argumentare convingătoare pentru preluarea, concomitentă, a teoriei

despre contractul real (dinglicher Vertrag) presupus a fi de drept roman care, urmărește aceeași ocrotire a dobânditorului.

Terminologia folosită de codul civil german nu trebuie să ne inducă în eroare. La redactarea codului civil german de la 1896, prima comisie a considerat „contractul real” (der dingliche Vertrag) ca fiind instituția centrală a materiei drepturilor reale. Cea de a doua comisie a înlocuit însă această noțiune cu cea de acord de voințe (Einigung, Einigsein), care a fost consacrată în articolele 929, 873, 925 cod civil german.

Prin aceasta s-a urmărit o subliniere a faptului că este vorba de un acord de natură specială prin care se modifică situația unui drept real. Se subliniază delimitarea față de contractul de natură obligațională, întrucât, spre deosebire de acesta, nu cuprinde nici o obligație, ci este un act juridic cu caracter real. Cum este de necontestat că art. 145 și urm. din codul civil german, care reglementează contractul, sunt aplicabile și în cazul art. 873, 929, 925; manualele de drept civil german arată faptul că, „acordul de voințe” – Einigung (pentru transferul dreptului real) este contract real.

Analizând și numeroasele contraargumente, aduse de opoziții principiului, doctrina a conchis că prin aplicarea principiului abstractizării s-a obținut, de fapt, doar o mutare a problemei din domeniul drepturilor reale în domeniul obligațional, unde a dat naștere la raporturi juridice deosebit de complicate. Edificiul complex al principiului abstractizării este inaccesibil nespecialiștilor și foarte greu accesibil celor ce studiază dreptul, ceea ce îl face străin de realitățile vieții. Aceasta nu înseamnă însă o negare a valorii acestui principiu.

Stabilitatea, trăinicia reglementărilor din codul civil german în aplicarea principiului enunțat, confirmă faptul că scopul unei bune funcționalități a fost atins și că principiul nu a constituit o piedică în calea circulației juridice a bunurilor. Mai mult, cu ocazia reunificării Germaniei, s-a putut constata că reglementările din fosta Germanie Democrată, bazate pe principii opuse celui menționat, sunt departe de a fi superioare.

De asemenea, în favoarea menținerii principiului abstractizării s-a adus ca argument faptul că cele două forme moderne de garanție a creanțelor în dreptul civil german, rezerva dreptului de proprietate (Eigentumsvorbehalt) și garanția-proprietate (Sicherungsübereignung) pot fi construite mult mai ușor și mai adecvat în sistemul principiului abstractizării, garanțiile reale imobiliare, abstracte, prezentând toate avantajele pentru creditori și clienți (în dreptul comercial), în raport cu garanțiile accesorii cunoscute (drept civil român, spre exemplu).

În temeiul instituției rezervei dreptului de proprietate, deși cumpărătorul a intrat în posesiunea nemijlocită a bunului mobil cumpărat, vânzătorul rămâne, în continuare, titularul dreptului de proprietate, până la plata prețului. Este un mijloc de garanție deosebit de eficient pentru vânzător, întrucât în caz de neplată a prețului la scadență, vânzătorul poate declara rezoluțiunea fără a fi nevoie de somație prealabilă și fără acordarea unui termen de garanție.

Situație este cu atât mai avantajoasă pentru vânzător, cu cât în dreptul german, rezoluțiunea își produce efectele de drept, prin simpla declarație universală de voință a celui care și-a rezervat acest drept la încheierea contractului, fără a fi nevoie de o hotărâre judecătorească.

Instituția rezervei dreptului de proprietate (Eigentumsvorbehalt) este consacrată de art. 455 codul civil german, care prevede: „Dacă vânzătorul unui bun mobil și-a rezervat până în momentul plății prețului rezerva proprietății, atunci se prezumă că, transmiterea dreptului de proprietate s-a făcut sub condiția suspensivă a plății prețului și că proprietarul este îndreptățit la rezoluțiunea contractului, în măsura în care cumpărătorul întârzie plata prețului devenită scadentă”.

O delimitare între actul juridic obligațional (cauzal) și actul juridic real, în cazul oricărei transmisiuni de drept real o regăsim și în dreptul civil austriac.

Față de dreptul civil german există însă o deosebire esențială, și anume recunoașterea existenței a două acte juridice distincte la orice transmisiune de drept real (numită în dreptul german principiul separațiunii) nu are ca urmare și recunoașterea existenței abstracte, independente de existența și valabilitatea actului cauzal, a actului real. Deci, în dreptul civil austriac, nu este aplicabil și principiul abstractizării.

Condiția actului dublu (Zweiaktigkeit) pentru dobândirea dreptului de proprietate, este consacrată de art. 380 al codului civil general austriac de la 1811, care prevede; „Ohne Titel und ohne rechtliche Erwerbungsart kann kein Eigentum erlangt werden”, adică: Fără de titlu și fără de mod legiuit de dobândire, nu se poate căpăta proprietatea.

Instituția juridică a garanției-proprietate (Sicherungsübertragung) deși unanim recunoscută în dreptul german, nu este expres reglementată în codul civil german. Ea constă în transmiterea dreptului de proprietate imobiliară, cu titlul de garanție către creditor, cu dreptul debitorului de a păstra posesiunea nemijlocită.

Instituția este avantajoasă pentru debitor, întrucât dacă ai trebui să gajeze bunurile respective pentru garantarea creditului, ar trebui să predea creditorului posesiunea asupra acestora, conform art. 1205 alin. 1 din codul civil german, scoțându-le din circuitul comercial.

Pe de altă parte, spre deosebire de un contract obișnuit translativ de proprietate, în cazul instituției analizate, locul tradițiunii bunurilor este luat de un pact posesoriu (Besitzkonstitut), pe baza căruia creditorul devine numai posesor mijlocit, iar comerciantul-debitor posesor nemijlocit. Acesta din urmă poate folosi mai departe bunurile în cauză, potrivit activității sale economice obișnuite, de parcă nu ar fi intervenit nici un raport juridic între acesta și creditor. Dacă la scadență debitorul nu achită creanța, creditorul va putea revendica bunurile respective – în calitate de proprietar – și să se îndestuleze din valoarea lor. Până la împlinirea scadenței, creditorul-proprietar nu poate înstrăina dreptul de proprietate către un terț, ba mai mult, nu poate valorifica dreptul de proprietate nici pentru sine însuși.

Noțiunea de titlu este folosită de codul civil general austriac într-un sens foarte larg, cuprinzând, practic orice posibilitate legală de dobândire a dreptului de proprietate.

Doctrina a criticat această concepție a redactorilor codului civil general austriac, considerând că nu are sens a se vorbi de „titlu” de dobândire, acolo unde nu există nici un act juridic ci, eventual, legea ar putea fi considerată ca „titlu” al dobândirii, cum este în cazul ocupațiunii sau uzucapiunii cunoscută și de dreptul civil român. De aceea, doctrina civilă austriacă optează pentru folosirea termenului de

„titlu” doar pentru a desemna actul juridic obligațional (sau actul de ultimă voință) care naște dreptul de a pretinde transferul de proprietate.

Modul de dobândire „modus” este actul care realizează posibilitatea de dobândire a dreptului real. Acesta constă, în primul rând, într-o manifestare exterioară, la bunurile mobile constă în tradițiunea bunului, la bunurile imobile, în intabularea în cartea funciară. Pe lângă această manifestare exterioară, conform opiniei majoritare, este necesar și acordul de voință al părților cu privire la transmiterea dreptului (dinglicher vertrag – contract real).

În concepția redactorilor codului civil general austriac, „modus” era un simplu fapt (ein blosses Faktum). Sub influența dreptului comun de mai târziu, doctrina austriacă a acceptat și ea existența unui act juridic real. Concepția Curții Supreme de Justiție a Austriei este că actul juridic real este, ce-i drept indispensabil, dar de regulă este cuprins în însuși actul obligațional (în „titlu”).

Doctrina subliniază diferența dintre concepția austriacă, cea germană cât și cea franceză, explicabilă din punct de vedere istoric. Redactorilor codului civil german le-ar fi stat la dispoziție și alte variante. Astfel, se spune, conform dreptului francez, proprietatea asupra bunurilor de specie se transmite dobânditorului o dată cu încheierea actului juridic obligațional. Dimpotrivă, codul civil german, adept al principiului abstractizării, nu pretinde pentru dobândirea dreptului real, existența vreunui titlu obligațional valabil.

În dreptul civil austriac domnește principiul tradițiunii cauzale (kausale Tradition), spre deosebire de dreptul civil german, unde principiul tradițiunii abstracte (abstrakte Tradition) permite dobândirea dreptului de îndată ce înstrăinătorul predă dobânditorului bunul, cu intenția de a-i transmite dreptul de proprietate, iar dobânditorul îl preia cu intenția dobândirii dreptului de proprietate.

Comentarii dreptului privat maghiar (drept aplicabil în unele părți ale României, ca și codul civil austriac, până la extinderea codului civil român), subliniază și ei că, la baza acestui sistem de drept stă principiul cauzal. Însă adaugă și că, în pofida acestui principiu general, există texte în codul civil general austriac care susțin contractul real în mare parte independent de baza obligațională de drept, adică independent de cauza lui. Sunt citate în acest sens articolele 878, 879, 991, 1058, 1174, 1431, 1435, 1447, din codul civil general austriac, în care existența contractului real ca act abstract apare evidentă întrucât nu se admite „in rem actio”, ci numai „condictio”, adică nu se admite acțiune absolută, ci numai relativă, personală.

Deci principiul actului cauzal nu acoperă întru totul punctul de vedere pozitiv al codului și, de aceea, autorii din literatura de drept privat austriac și-au construit opiniile, deducându-le din întregul sistem al codului civil german.

S-au remarcat trei puncte de vedere principale:

1. Pentru validitatea contractului real „traditio” este suficient acordul de voință al părților spre a produce schimbarea dreptului real, nefiind necesară o cauză în sens subiectiv.
2. Pentru validitatea contractului real ca părțile să fie de acord și în privința scopului actului juridic (cauza subiectivă). Mai mult, acestui acord de voință urmează să i se dea și expresie, în caz contrar

contractul real neluând ființă, totuși, existența actului real nu este condiționată de existența valabilă a actului obligațional.

3. Existența unui temei legal, a unei „baze de drept” pentru contractul real, dar aceasta nu trebuie să fie neapărat o obligațiune prealabilă.

Reținem, din aceste opinii, că necesitatea existenței unui act causal, care să stea la baza transferului de drept real, este controversată în dreptul civil austriac.

Oricum, în nici un caz nu se poate susține aplicabilitatea, în dreptul civil austriac, a principiului abstractizării din dreptul german, până la ultimele sale consecințe.

Făcând o paralelă cu dreptul civil român, credem că principiul abstractizării nu ar trebui să pară prea străin nici juriștilor educați în sistemul de drept civil român (sau francez). Cel puțin, în acele cazuri în care legislația română impune forma autentică pentru actul juridic translativ de proprietate, iar părțile încheie anterior, un antecontract (promisiune sinalagmatică de vânzare-cumpărare), deosebirea dintre actul obligațional și actul real, translativ de proprietate, este evidentă și în sistemul de drept civil român.

Cu atât mai mult, principiul abstractizării poate fi înțeles și acceptat în regiunile în care se aplică sistemul de publicitate imobiliară al cărților funciare, unde intabularea în cartea funciară are efect constitutiv de drept real, iar intabularea se face în baza consimțământului titularului din cartea funciară al dreptului asupra căruia se face înscrierea.

Sistemul de carte funciară, fiind similar celui german, contractul de vânzare-cumpărare poate fi calificat, la fel ca în sistemul din codul civil german, un act juridic de natură obligațională, iar acordul de voințe privind intabularea în cartea funciară, astfel, declarația expresă prin care acel al cărui drept, urmează să fie strămutat, grevat, restrâns ori stins, consimte la intabulare, conform art. 45 pct. 3 din Decretul-Lege nr. 115/1938 poate fi calificat ca fiind actul juridic real, translativ de proprietate (sau de alt drept real).

Prevederile art. 12 alin: 1 din Decretul-Lege nr 115/1938 privind transferul drepturilor reale amintesc de condițiile impuse de art. 873 cod civil german (Erwerb durch Einigung und Eintragung – dobândire prin acord de voință și intabulare). Drepturile reale asupra imobilelor se vor dobândi numai dacă între cel care dă și cel care primește este acord de voință asupra constituirii sau strămutării, în temeiul unei cauze arătate, iar constituirea sau strămutarea a fost înscrisă în cartea funciară.

Asemănarea cu sistemul de drept real german, în ce privește transferul drepturilor reale imobiliare, din cauza efectului constitutiv de drepturi al înscrierilor în cartea funciară, a fost și mai pregnantă în perioada antebelică. În acea perioadă doctrina și jurisprudența s-au pronunțat ferm în sensul că actul juridic prin care s-a convenit transmiterea dreptului de proprietate nu produce efecte translative de proprietate nici măcar între părțile contractante înainte de înscrierea în cartea funciară. Doctrina vremii a precizat că „dintr-un contract de vânzare se naște numai un drept personal”, cumpărătorul are dreptul să ceară transmiterea imobilului numai de la vânzător. Din înscrierea dreptului de proprietate în cartea funciară se naște un drept real, dreptul de proprietate care se poate

valida în contra tuturor. Prin urmare, cartea funduară întregeste orice contract, numai amândouă laolaltă pot să dea naștere unui drept real.

Sau, într-o exprimare mai generală; „orice operațiune juridică prin care se tinde la strămutarea sau constituirea unor drepturi reale imobiliare se compune dintr-un act obligațional (jus ad rem), care dă naștere obligațiunii de a strămuta ori a constitui un drept real, și din actul real, prin care partea împotriva căreia se face înscrierea consimțite la aceasta, dreptul real (jus in re) născându-se numai prin înscrierea în cartea funciară.

Această concepție, reflectată de normele procedurale de carte funciară din Decretul-Lege nr. 115/1938, se baza pe normele dreptului material reprezentat de codul civil general austriac și dreptul privat maghiar (în vigoare până la extinderea codului civil român în Transilvania și Bucovina) – norme, conform cărora, contractele translative de proprietate erau contracte reale, impunând alături de consimțământul părților și tradițiunea lucrului, iar în materia imobilelor, tradițiunea lucrului se realiza prin înscrierea transferului de proprietate în cartea funciară.

Continuând tradiția Digestelor romane, aceste sisteme de drept material nu recunoșteau sistemul consensualist de dobândire a proprietății consacrat de codul civil român.

După înlăturarea sistemului de drept material pe care se bazau dispozițiile procedurale de carte funciară (prin extinderea codului civil român – esențialmente consensualist – în Transilvania și Bucovina), principiul efectului constitutiv de drepturi reale al înscrierii în cartea funciară s-a mai atenuat, art: 17. din Decretul Lege nr 115/1938, fiind interpretat mai elastic.

Au fost recunoscute, astfel, drepturi reale extratabulare cu efecte reduse alături de drepturile dobândite în modurile prevăzute de Decretul-Lege nr. 115/1938.

Suprema noastră instanță (ICCJ) a argumentat faptul că „un drept real, constituit prin voința părților, este opozabil nu numai părților ci și terților care au cunoștință de existența lui, deși nu este înscris în cartea funciară. Numai terții care, neavând cunoștință de existența unui drept neînscris și, încrezându-se în cartea funciară, au dobândit cu titlu oneros drepturi, pe care și le-au înscris, le pot opune dobânditorului anterior”.

Literatura juridică actuală a mers chiar mai departe, apreciind că art. 17 din Decretul-Lege nr. 115/1938 s-ar referi nu la constituirea dreptului real în sine – care în sistemul codului civil român se realizează prin simplu acord de voință –, ci la opozabilitatea față de terți a dreptului real dobândit prin convenție. Între părți s-ar naște nu doar un drept personal, ci un veritabil drept real. Se rezolvă, astfel, contradicția dintre reglementările de drept material consensualiste ale codului și reglementările de carte funciară tradiționaliste, printr-un compromis: până la înscriere, raporturile dintre părțile unui act juridic constitutiv de drept real sunt guvernate de codul civil, iar după înscriere, de regulile de carte funciară, cuprinse în Decretul-Lege nr. 115/1938.

Prin art. 27 din Legea cadastrului și publicității imobiliare, nr. 7/1996, efectul constitutiv de drepturi reale al înscrierilor în cartea funciară a fost suprimat și înlocuit cu efectul opozabilității față de terți. Astfel, ne-am depărtat și mai mult de sistemul german al transferului de drepturi imobiliare, chiar și în cadrul sistemului de publicitate al cărților funciare.

Mai dificil, dacă nu chiar imposibil de înțeles și de aplicat, este principiul abstractizării în sistemul de publicitate al registrelor de inscripțiuni și transcripțiuni, deci acolo unde operează principiul de drept comun din codul civil român, principiul consensualismului (art: 971 și, cu privire specială la contractul de vânzare-cumpărare, art. 1295, alin. 1 cod civil). De vreme ce, în baza acestui principiu, transferul dreptului de proprietate are loc prin simplul consimțământ al părților, chiar fără tradițiunea efectivă a lucrului, iar predarea lucrului și plata prețului sunt privite doar ca executarea accesorie a unor obligații contractuale, juristul român nu va putea distinge în actul vânzării cele trei acte juridice diferite din dreptul german.

CONSIDERAȚII EUROPENE ALE DREPTURILOR PROFESIONIȘTILOR

ALINA MARIA DASCĂL

Rezumat: Cunoașterea principiilor fundamentale ale acestei ramuri distincte ale științei juridice este necesară în aceasta fază de dezvoltare a dreptului comercial European, în lumina evoluțiilor înregistrate la nivelul Comunității Europene astfel încât funcționarea deplină a instituțiilor specifice a dreptului European să fie asimilată pe deplin.

Prefață

Facem scurtă prezentare a importanței cunoașterii principiilor fundamentale de drept al profesioniștilor, care stau la baza sistemului de funcționare al dreptului comercial European, și care au ramuri diversificate al dreptului Român cât și al dreptului Comunitar European. Aceste principii au fost recunoscute ca atare de Noul Cod Civil implementând astfel o nouă noțiune ce aparține exclusiv profesioniștilor.

Cunoașterea principiilor fundamentale ale acestei ramuri ale științei juridice apar necesare pentru ca, pe de o parte, în actuala fază de dezvoltare a dreptului nostru comercial în lumina evoluțiilor înregistrate la nivelul Comunității Europene, pe de altă parte încă nu avem un sistem juridic european integrat deplin în cerințele Uniunii Europene astfel încât funcționarea deplină a instituțiilor dreptului European să fie asimilată pe deplin.

Prezentarea precum și studierea principiilor fundamentale ale dreptului profesioniștilor parte a Uniunii Europene s-a făcut prin examinarea atentă a diferitelor izvoare legislative Europene, a legilor și a actelor normative ce reglementează această ramură a dreptului Roman, de asemenea trebuie luate în considerare diferite soluții ale instanțelor judecătorești naționale cât și internaționale comunitare, cât și a literaturii de specialitate în domeniu.

De menționat este faptul că, noțiunea de profesionist în accepțiunea Noului Cod Civil nu este definită în mod juridic concret, dar în aliniatul 2 al art. 3 se stipulează faptul că „Sunt considerați profesioniști toți cei care exploatează o întreprindere”, astfel, Noul Cod Civil definește exploatarea întreprinderii ca fiind „o exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce consta în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ“ (art. 3 alin. 3 NCC).

De asemenea este de menționat faptul că, Codul Comercial a fost doar parțial abrogat la data de 1 octombrie 2011, restul prevederilor urmând a fi abrogate la momentul intrării în vigoare a Legii nr. 134/2010 (Noul Cod de Procedura Civilă și a Codului Maritim).

Legea nr. 287/2009 (Noul Cod Civil), pus în aplicare prin Legea 71/2011 (punere în aplicare a Noului Cod Civil) promovează o concepție monistă de reglementare a raporturilor de drept privat. Cu alte cuvinte, prin intermediul aceluiași act normativ (în speță noul codul civil) va încorpora quasi-totalitatea reglementărilor privitoare la subiectele de drept civil, respectiv, persoane, relații de familie, relații comerciale, precum și dispozițiile de drept internațional privat care privesc raporturile juridice având un element de extraneitate (e.g. una din părțile contractului nu este de naționalitate română sau locul executării contractului se află în afara teritoriului României).

Data fiind concepția monistă reflectată în Noul Cod Civil, acesta dorește a acoperi reglementarea atât a raporturilor dintre persoane fizice (ca subiecte de drepturi și obligații corelative ale relațiilor sociale interpersonale), cât și a relațiilor sociale cu conținut patrimonial, indiferent de domeniul de drept în care se manifestă acestea (comercial, muncii, financiar, funciar etc.).

Drept urmare, normele de drept cuprinse în Noul Cod Civil vor reprezenta dreptul comun pentru toate domeniile de reglementare avute în vedere și care intră sub incidența acestuia.

Cu toate acestea, trebuie să subliniem faptul că, reglementarea anumitor materii speciale (precum societățile comerciale, activitatea bancară, insolvența, protecția consumatorului, etc.) rămân în principiu supuse legilor speciale.

La nivel terminologic, noțiunile de comerciant și de acte sau fapte de comerț vor dispărea, fiind înlocuite cu „profesionist” și respectiv „activități de producție, comerț sau prestări de servicii”.

Noul Cod Civil definește specia juridică a profesioniștilor ca fiind toți cei care exploatează o întreprindere, având o arie de aplicare mult mai largă decât cea a „comerciantului” din reglementarea actuală.

Legea nr. 71/2011 privind punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind noul Codul Civil prevede expres faptul că noțiunea de „profesionist” va include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale. Prin urmare logică, și profesiile liberale (avocați, practicieni în insolvență, evaluatori, executori, asesori judiciari etc.) vor intra în sfera noțiunii juridice de profesionist.

Pe de altă parte, mai trebuie subliniat faptul că, prin Legea nr. 287/2009 se substituie noțiunea de „comerciant” cu cea de „persoane fizice” sau, după caz, „juridice” supuse înregistrării în Registrul Comerțului, potrivit prevederilor art. 1 din Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului.

Noțiunea de „comerciant” supraviețuiește în sistemul juridic românesc modern sub denumirea de „profesionist” în măsura în care această noțiune este explicit menționată în Noul Cod Civil cât și de norme speciale care conțin un sens propriu al acestei noțiuni, precum și într-o

serie de acte normative menționate expres de către legislator. Astfel putem întâlni dispozițiile Legii nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice republicată, a Ordonanța Guvernului nr. 130/2000 privind protecția consumatorilor la încheierea și executarea contractelor specifice la distanță, republicată, cu modificările ulterioare, a legii nr. 296/2004 privind Codul consumului, republicată, cu modificările ulterioare, a legii nr. 363/2007 privind combaterea practicilor nelegale anticoncurenționale ale comercianților în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația Europeană privind protecția consumatorilor, cu modificările ulterioare, a legii nr. 158/2008 privind publicitatea înșelătoare și publicitatea comparativă, a legii nr. 321/2009 privind comercializarea produselor alimentare, cu modificările și completările ulterioare), a Legii nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori, republicată, cu modificările ulterioare, a legii pomiculturii nr. 348/2003, republicată, cu modificările ulterioare.

Prin definiția dată de Legea 71/2011, legea Română clarifică noțiunea de „profesionist” arătând că această noțiune include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a noului Cod Civil.

Cu toate acestea, juridic, comerciantul nu este identic cu profesionistul, ci doar o specie de profesionist.

Art. 6 din legea 71/2011 de punere în aplicare a Noului Cod Civil, arată faptul că referirile la comercianți se consideră a fi făcute la persoanele fizice sau, după caz, la persoanele juridice supuse înregistrării în Registrul Comerțului, potrivit prevederilor art. 1 din Legea nr. 26/1990 privind Registrul Comerțului, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu cele aduse prin normele legale de punere în aplicare a acestora.

După cum s-a subliniat în literatura de specialitate, dreptul comunitar al afacerilor prezintă următoarele caracteristici esențiale.

- Este un drept suprapus sistemelor juridice naționale, întrucât transferul anumitor competente ale statelor către Comunitatea Europeană se realizează în mod parțial și progresiv. Dreptul comunitar nu se substituie pur și simplu sistemelor juridice naționale, ci cuprinde reguli complementare sau, uneori, concurente celor din sistemele juridice ale statelor membre. În situația în care apar conflicte între normele comunitare și cele naționale, acestea sunt soluționate prin aplicarea normelor comunitare;

- Este un drept descentralizat, deoarece particularii pot să invoce în fața organelor de jurisdicție ale statelor membre regulile dreptului comunitar al afacerilor, dacă acestea au efect direct. Dispozițiile legale comunitare care au efect direct trebuie să fie clare, precise, necondiționate și să nu necesite măsuri de executare. Principalele reglementări din Tratatul Comunității Europene referitoare la libera circulație și la concurență corespund criteriilor arătate;

- Este un drept integrator, pentru că Tratatul Comunității Europene este un tratat-cadru fundamental, care necesită existența cât și adaptarea unui drept intern derivat. Ansamblul

dispozițiilor din dreptul derivat favorizează aprofundarea procesului de integrare a statelor membre.

Din anul 1952 până în prezent, dreptul comunitar al afacerilor a cunoscut o dezvoltare inegală.

Între 1952-1986 au fost adoptate majoritatea prevederilor legale fundamentale consacrate liberei circulații a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor, precum și reglementările prin care se asigură protecția, menținerea și stimularea concurenței.

Prin Actul Unic European a fost afirmat intențional obiectivul realizării pieței interne europene, a fost restabilită încrederea europeană reciprocă între statele membre, revenindu-se la votul cu majoritate calificată. În cadrul Consiliului s-au introdus două noi texte în Tratatul Comunității Europene, art. 100 A și 100 B care stabileau, primul, instaurarea unei proceduri de armonizare a legislațiilor statelor membre europene, pe temeiul deciziei Consiliului, adoptată cu majoritate calificată, iar, cel de-al doilea, posibilitatea de a hotărî, tot prin decizie cu majoritate calificată, că dispoziții în vigoare într-un stat membru trebuie recunoscute ca fiind echivalente cu cele aplicate de un alt stat membru, a fost instituționalizat Consiliul European.

Prin Tratatul de la Nisa au fost create premisele lărgirii Uniunii Europene spre Europa Centrală și în special spre axa Est, a fost schimbat modul de formare a majorității calificate în Consiliu au fost îmbunătățite metodele de activitate ale Curții de Justiție, menținându-se posibilitatea informării corespunzătoare a acestora cu privire la sistemele de drept ale statelor membre, întrucât fiecare țară din cadrul Uniunii Europene propune un judecător pentru Curtea de Justiție Europeană cât și pentru Tribunalul European de primă instanță a fost extinsă, în continuare, la folosirea procedurii de codecizie.

Constant, a sporit de la un tratat la altul puterea executivă a Comisiei, Parlamentul European a fost implicat într-o măsură tot mai mare în procesul normativ, s-a trecut la adoptarea, în Consiliu, a unui număr mereu mai însemnat de decizii cu majoritate calificată.

Subliniem, totodată, contribuția aparte a Curții Europene de Justiție la formarea și dezvoltarea dreptului comunitar al afacerilor, aceasta afirmând efectul direct al unor dispoziții esențiale din Tratatul Comunității Europene care prezintă relevanță în contextul acestui demers, precum cele privitoare la interzicerea, între statele membre, a drepturilor de vamă la import și la export și a taxelor cu efect echivalent (art. 25 din Tratatul Comunității Europene); interzicerea, între statele membre, a restricțiilor cantitative la import și a măsurilor cu efect echivalent (art. 28) interzicerea, între statele membre, a restricțiilor cantitative la export și a măsurilor cu efect echivalent (art. 29), obligația de adaptare a monopolurilor de stat cu caracter comercial (art. 31), libera circulație a lucrătorilor salariați (art. 39), dreptul de stabilire (art. 43), libera prestare a serviciilor (art. 49 și 50), libera circulație a capitalurilor și a plăților între statele membre (art. 56), înțelegerile monopoliste între întreprinderi (art. 81), abuzul de poziție dominantă (art. 82), taxele interne (art. 90).

Evoluția generală a Comunităților Europene a înregistrat și neajunsuri. Astfel, în absența unei politici industriale globale, dezvoltarea internațională a societăților comerciale a fost stânjenită.

Unele reglementări nu au putut să fie, în pofida eforturilor Comisiei Europene, adoptate. Între ele vom reține directivele consacrate grupurilor de societăți comerciale și fuziunii internaționale a societăților pe acțiuni, precum și proiectul de instituire a societăților comerciale Europene.

Amintim că tratatului încheiat la Porto, la 2 mai 1992, între Comunitatea Europeană și statele membre ale comunității, pe de o parte, și țările din Asociația Europeană a liberului schimb (Islanda, Liechtenstein și Norvegia), pe de altă parte, prin care a fost instituit Spațiul Economic European, sunt similare reglementărilor din Tratatul Comunității Europene în domeniul liberei circulații a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor, a înțelegerilor monopoliste între întreprinderi, abuzului de poziție dominantă și a ajutoarelor acordate de către statele contractante.

MARI LEGIUITORI AI LUMII: ZEUTAS – PRECURSOR, ZAMOLSE – FONDATOR ȘI DECENEU – CONTINUATOR, ILUSTRE FIGURI ALE FILOSOFIEI DREPTULUI EUROPEAN ȘI FILOSOFIEI SOCIALE EUROPENE

---

dr. GEO STROE

*„Filosofia a fost și este, în primul rând, înțelepciune;
adică: gând și faptă cumpănite. Gând cumpănit:
prin ordinea și unitatea puse în cunoștințe; faptă cumpănită:
prin stabilirea principiilor din care decurg normele de conduită.
Sub ambele aceste raporturi, filosofia mijlocește omului
orizonturi largi și luminoase. Un om, cu cultură filosofică,
este presupus a fi înzestrat cu spirit critic în judecată
și în același timp, stăpân pe hotărârile voinței.”*

C. Rădulescu-Motru, *Rolul educativ al filosofiei*,

Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii literare, seria III, tomul XIII, mem. 2, Monitorul oficial și imprimeriile
statului. Imprimeria Națională, București, 1944, comunicare făcută în ședința publică de la 18 februarie 1944.

Titulul pare să aducă elemente de noutate și interes deosebite. Conexiunile făcute ulterior între ultimele cercetări și informații de origine antică au pus într-o lumină nouă documentele existente ca premise pentru ipoteze de lucru îndrăznețe, demne pentru *Societatea română de filosofie a dreptului și filosofie socială** și din care ar rezulta adevărul că rădăcinile filosofiei dreptului european sunt ancorate în pământul românesc.

Elementul bibliografic central al comunicării îl reprezintă lucrarea lui Carolus Lundius, profesor de științe juridice la Universitatea din Upsala, asesor regal, mai apoi președinte al Curții Supreme de Justiție care a fost însărcinat de Carol al XI-lea al Suediei cu revizuirea întregii legislații suedeze. Prin urmare, Lundius, președintele Academiei de Științe a Suediei, arhiepiscop creștin de Upsala, s-a documentat prin marile biblioteci al Europei, inclusiv la Biblioteca Vaticanului. A redactat lucrarea sa în latina

---

* La data de 30 septembrie 2005, în Sala de consiliu a Institutului de cercetări juridice, în cadrul acestei societăți autorul a făcut prima comunicare cu acest conținut.

medievală, intitulată *Zalmoxis, primus getarum legislator*, 1687**, publicată la 21 de ani, după începerea studiilor – cum aflăm din cuvântul adresat cititorilor – și împărțită în 9 capitole. Lucrarea a fost tradusă de doamna Maria Crișan, căreia autorul îi mulțumește și pe această cale pentru strădania sa temerară.

În cele ce urmează, pentru a facilita parcurgerea textului, majoritatea referirilor sunt din această lucrare, iar unele comentarii sunt aduse pentru conexiuni la lucrările mai nou apărute în bibliografia de specialitate.

Iată, mai jos, doar câteva repere care ne invită la o reflecție aprofundată referitoare la consecințele care se impun asupra paternității unor idei europene de filosofie a dreptului și de filosofie socială de largă circulație mondială.

A. ZEUTAS. Iordanes (*De origine actibusque Getarum*) scrie că Zeutas a fost primul mare erudit care a dat legi, după care urmează Zamolse și Deceneu. Un comentariu se impune: să fie oare Zentas sau Sentes cum semnalau frații Ioannes și Olaus Magnus Joannes Magnus (cel care, pentru prima oară, a publicat alfabetul getic, precum și legile lui Zalmoxis în cartea *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus*, Roma, 1554)? Să fie Zen asiaticul filosof sau pur și simplu ZEUS, Dzyeus, Theseus, thestis transfigurat, tradus din latină în greacă? Geos, Gia, Geea, Egeea, adică un Taut de la fenicieni, un Theut de la egipteni, Theos, Allah de la mahomedani, deuths, Dac, Dacul theut-on, Attin? Redau textual: mai târziu ZEUTAS a fost considerat unul dintre regii externi, din afara Regatului Scandinaviei, care în ordine cronologică este primul mare legiuitor al lumii considerat a fi originar tot de la Dunăre și Carpați din Valahia, în opinia lui Joannes Magnus Gothus, precum sunt Dromichete, Burebista, Scorrillo, Durpaneus, Decebal, Tomiris (sec VI î. Chr.).

B. ZAMOLSE. Conform documentelor studiate, rezultă că acesta, grecizat Zalmoxis, ar fi cel de-al doilea mare legiuitor al dacoromânilor după Zeutas. Carolus Lundius ne arată mai întâi că numele corect al acestui mare legiuitor este cel de Samolse, pentru că așa apare în corpurile vechi de legi ale Nordicilor, precum și în manuscrise, și nu Ζαμολξις, cum corupt apare la scriitorii greci. El a fost get, got și scit totodată, pentru că Geții descind din sciți. Deci, mai întâi au fost Sciții și apoi sueonii. Geții care s-au numit și ei Sueoni, sunt unul și același popor cu Goții (*unam eandemque gentem Getas et Gothos fuisse*); Lundius este primul savant care lămurește probleme de importanță majoră, cum este și cea legată de geți.

Zamolse (după unii, 3 500 î.d. Chr., mai recent aprox. 12 000 î.d. Chr.) rămâne zeul total, complex, simbol al monoteismului – poate prima religie monoteistă de pe Terra la acea vreme. Studii mai recente stabilesc faptul că el a fost asociat unui nume generic de ZALMOXE cu apariție astrală, la echinocșii, solstiții, când lumina biruia întunericul. De unde și creșterea luminii, stăpânul luminii, al timpului,

---

** Carolus Lundius, *Zalmoxis, primus legiuitor al geților*, 1687, Editura Arvinpress, București, 2004, în traducerea Maria Crișan, membră a Academiei Dacoromâne. Dintre alte cărți, publicate de el, amintim: *De legibus Hyperboreis* (Despre legile la Hiperboreeni) 1686, *Collatio juris sueonici cum romano* (Comparație între dreptul sueonic și cel roman) 1699, *De justitia et jure Sueonum* (Despre justiția și dreptul Sueonilor), 1708.

crescătorul de lumină, creștinismul în cele din urmă. El devine de fapt întâiul Iisus, prin filosofia lui zamolsiană, al dacoromânilor.^{***} Ca om, apoi rege, filosof, preot, purtător de credință, înțelept în consacrarea terminologică antică, întemeietor de credință în nemurire, a fost ulterior zeificat de dacoromâni (geți). Este considerat primul întemeietor de religie urmat mai târziu de Zarathustra (sec VII-VI î. Chr., după alții XII-X, și de Moise (1230 î. Chr.). Avea capacitatea de a face minuni în sens biblic. Trimiterea periodică, la patru ani, zeului a unui sol (jertfă umană) aruncat spre cer ca să cadă în sulii, incinerarea morților, generalizată cu multe secole înainte de era noastră, filozofia plantelor medicinale extrem de bogate în principii active ale acestor locuri dau o componentă naturistă acestei religii zamolsiene care ajunsese la un nivel de spiritualizare superior religiilor popoarelor învecinate (Radu Florescu). Zamolse tămăduitorul este eternizat de Platon. Acesta religie nu a dispărut, nu s-a dizolvat în creștinismul venit ulterior aici, ea coexistă sub forma exoterică, a poporului și alta ezoterică, a preoților, a sihaștrilor înțelepți dacoromâni, a țăranilor bătrâni și buni, în tradiția simbolică și în obiceiurile nemuritoare, în folclor, în basmele vechi, în comportamente atemporale parțial secretizate, parțial inexplicabile pentru străini și neinițiați (ceremonialuri stranii, sărbătorile și vrăjile băbești, descântece, superstiții enigmatice, ritualuri magice, priveghiul mortului etc.).

A trăit conform lui Herodot (IV, 96), cu mult înainte de Pitagora, necum să fi fost sclav al acestuia.

Zamolsianismul își avea rădăcini mai vechi decât orfismul și pythagorismul. El a contribuit la dezvoltarea acestor școli în Grecia. Grecia care a fost populată de triburi venite din Hiperboreea, de la nordul Dunării, din Carpați, cum o spun istoricii lor. Rădăcinile cultului lui Zamolse coboară spre vatra comună a euroindienilor, ca și înrudirea sa cu druidismul, atestată de Diodor din Sicilia. Interpretarea Zalmoxis – Zeul Mocșei – arată și legături cu cultura indică, iar tradiția ca marele preot să ia numele Zeului a făcut să fie comparat și cu credințele tibetane și tradiția lui Dalai-Lama de azi.

De obicei, marele preot și discipolii săi locuiau în munți, iar muntele, numit de greci Cogaionon, era este și va fi un loc sfânt pentru dacoromâni (geto-daci). Acolo într-o peșteră, lângă o apă, era o sihăstrie. De altfel, toți călugării ortodocși români au continuat tradițiile geto-dace, dacoromânești, retrăgându-se în sihăstria înălțate în creierul Munților Carpați. Contemplativi, echilibrați, optimiști și modești, ei se hrăneau cu vegetale și trăiau fără femei, fiind respectați și denumiți cuvioși sau călători prin nouri. și în secolul trecut ca și azi, o serie de oameni de cultură, cărturari, filosofi, mari oameni de spirit, credincioși ortodocși zamolsieni s-au retras la mănăstiri, în sihăstria, pentru a continua cugetarea, redactarea unor opere de cultură și înțelepciune demne de identitatea noastră dacoromânească.

Codul lui Hammurapi a fost conceput între 1792-1750 î. Chr. Foarte interesant este că el începe cu invocația lui Zamolse, ceea ce arată că apariția lui Zamolse în spiritualitate este anterioară apariției acestui cod, pentru că lucrarea ca atare, dacă este astfel promulgată, presupune o credință mai veche, cunoscută de câteva generații inclusiv în Mesopotamia. Este încă un argument în favoarea ipotezei conform căreia păstorii carpatini au fost fondatori acestei civilizații, iar pictogramele de la Tărtăria

^{***} dr. Geo Stroe, *Tempus. În căutarea lui Zamolse în DacoRomânia*, Ed. DacoRomână Tempus DacoRomânia ComTerra, București, 2005.

(mileniul VI î.Chr.) sunt mai vechi cu un mileniu decât scrierea cuneiformă în care a fost redactat codul de mai sus.

Un alt monument al vechilor epoci este *Manava-Dharma-Sastra*; *sastra* – carte și știință, *dharma* – lege, iar *Manava* – *Manu* – autor, „primul om”: cu datarea aproximativă sec. XIII î.Chr.-VI d. Chr. Comparativ, lucrurile sunt evident posterioare celui alt document juridic temporal și, bineînțeles, ale lui Zamolse.

C. DECENEU este al treilea mare legislator la dacoromânilor. După unele documente ale vremii lui ar fi dat primele legi scrise pentru dacoromâni. Se știe că regii daci erau șefi de stat, șefi ai justiției și mari preoți. *Deceneu* dă poporului primele legi scrise (*conscriptos*) potrivite cu structura societății. Probabil *Deceneu* a reformat și a adaptat legile lui *Zeutas* și *Zamolse*. *Strabo* (VII, 3,5) afirmă că "pentru a se face ascultat de geți, *Burebista* își ia ca ajutor pe *Decaeneus*, un fel de magician care călătorise mult în Egipt și care învățase acolo cunoașterea semnelor ca să tălmăcească voințele zeilor".

Nu vom insista asupra datelor de la 1 și 3 ci mai mult asupra punctului 2 adică asupra lui *Zamolse* și a *zamolsianismului* său care are componente multiple: religioase, filosofice, medico-terapeutice, doctrinare în ce privește organizarea statului, de filosofie a dreptului, temporale, pedagogice prin Școala instituită ca preacademie platoniană denumită *Aula academica zamolsiană*.****

Legende spun, dar și documente juridice și istorice demne de încredere confirmă faptul că marele *Zamolse*, ulterior zeificat, a fost cel care a propovăduit primele legi, legile belagine, pelasgice în spațiul carpato-danubiano-balcano-pontic. Bazându-se pe originea comună a geților și a popoarelor germanice, *Lundius* înțeleptul a descoperit înțelepciunea unui mare legiuitor al lumii, *Zamolse*.

**** La începuturi, pe la 387 înainte de *Christos*, termenul denumea grădinile lui *Akademios*, de lângă *Atena*, un parc după cum ar spune azi un european. *Platon* a fondat *Academia*, ca pe o asociație în care tinerii dornici de învățătură puteau dezbate liber diverse teme de istorie și filosofie. Unii profesori, specialiști predau tinerilor lecții de retorică și de științe exacte. Învățământul a fost la început privat, apoi a devenit public și o obligație a cetății, astfel că educația a devenit o misiune necesară a cetății pentru a avea cetățenii pregătiți pe care și-i dorea. După secolul XV un grup de umaniști italieni au redefinit termenul *academie* drept instituție în care se reuneau umaniști pentru a discuta, a face un schimb de păreri referitoare la viața culturală a epocii, mersul culturii în lume. Ulterior, a devenit o modalitate, un loc, un punct în care se studia opera unui maestru deja consacrat, de regulă, sculptor, pictor, în care învățăceii trebuiau să-și însușească toate cunoștințele, luând drept model pe maestru. În secolul următor Europa, îndeosebi Franța, a cunoscut fenomenul școlilor academice din care au ieșit mari poeți, artiști, pictori sculptori și muzicieni, în general, artiști de mare clasă. *Jean-Baptiste Colbert*, cunoscut om de stat, a fondat vestita instituție *Academia Regală de Pictură și Sculptură* în secolul XVIII. *Academia Regală Britanică* a fost fondată la *Londra* în 1768. Ulterior, termenul de *Academie* a denumit o instituție de învățământ superior în care accesul era permis doar studenților eminenți care doreau să se specializeze în diverse domenii artistice sau științifice. Azi, *Academia DacoRomână*, reprezintă o instituție privată de cercetare fundamentală a problematicii tempologiei ca știința a timpului, dacoromânisticii ca știință despre conștiința națiunii dacoromâne, a comteristicii ca știință a problemelor globale precepute din perspectivă dacoromânisticii, în care problemele de știința conducerii, dreptul, filosofia, istoria, lingvistica, artele, creativitatea în general sunt dezbătute împreună la manifestări săptămânale, planificate în fiecare joi, între orele 16-18. În prima joi, au loc comunicări ale rezultatelor unor cercetări fundamentale, a doua joi din fiecare lună, un laborator de creație, în penultima joi se abordează problemele naționale, iar în ultima joi a lunii – problemele comterriste, adică globale, internaționale. Poate că nu este o academie în sens clasic, ci doar o organizație nonguvernamentală creată de *Fundația TEMPUS* și susținută financiar de editura cu același nume, ca o continuatoare a *Aulei Zamolsiene* despre care vorbea pr. cerc. ist. *Dumitru Bălașa*. La începuturile ancestrale *Aula zamolsiană* se reunea la umbra unor copaci bătrâni. Ei îi sunt datori *Pitagora*, *Socrate*, *Platon*, dar mai presus de toate, noi ca dacoromâni, îi suntem datori lui *Zamolse* – creatorul acestei școli a nemuritorilor în DACOROMÂNIA, în premieră mondială.

Este cunoscut faptul că după ce ajungeau regi, prin înțelepciunea și faptele lor, unii oameni urmau a fi zeificați. Prin urmare Zamolse a fost întâi *om*, din getă, pătruns în elină ca *omoios*, adică de aceeași natură, asemănător, ființe cu aceleași preocupări ca oamenii, ca toți ceilalți. El ar fi fost instruit cu instrucție aleasă la școli ioniene și în Egipt, și întors în patria sa, a strâns în jurul său pe cetățenii de vază ai cetății, ținându-le lecții de filozofie, precum mai târziu filozofii elini (Socrate, Platon, Aristotel, Thales etc.)

Se susține că învățătura lui era pur umană, insuflându-le iubire de glie și de neam, introducând conceptul de nemurire a sufletului, astfel că strămoșii lui erau viteji în războaie, avântându-se cu pieptul deschis în fața dușmanului, știind că după plecarea din această viață ajung la zeul lor Zamolse, unde îi aștepta un trai tihnit, lipsit de griji și o fericire veșnică, formulă care este regăsită în slujba de înmormântare la ortodocși: nu este nici întristare, nici suspin și viață fără de sfârșit. Prin doctrina pe care o recomanda semenilor săi contemporani, principiile de drept bazate pe dreptate, echitate și blândețe, cerând pedepse meritate pentru toți cei vinovați, inclusiv pentru judecătorii corupți, tot astfel și după moarte, pe baza unei judecăți minuțioase a trei judecători, corespunzând lui Minos, Rhadamantes și Aeakos la greci, vor fi date răsplăți celor drepti și buni și pedepse celor răi. Astfel de judecăți, autorul Lundius le relatează pe baza Monumentelor literare Eddice (culegeri de legende-poeme din Islanda) narând despre fapte petrecute cu multe secole înainte de era creștină, legate de Zamolse.

Lege și *obicei*, ca termeni, primul pare a fi venit din latinescul *lex, legis*, iar al doilea din slavonă, dar sunt pur dacoromânești (getice), fenomenul de împrumut având loc exact invers, primul a fost mai străvechiul *lagh*, trecând prin *leage*, ajuns actualul *lege*, iar *obicei* se trage din dacoromânul^{****} (geticul) *biuths*, care stă la baza legilor bellagine, *bijlagines*, cum subliniază Lundius, după cum găsisese el în manuscrisele vechi, mai apoi trecând prin *lex antiqua valachorum*, au devenit cutumă, obicei al pământului, fiind vorba de la origine de o lege nescrisă, un *jus moribus constitutum* – adică un drept constituit pe bază de obiceiuri.

Un astfel de spirit de dreptate atât de pregnant la dacoromâni este explicat de Lundius datorită faptului că această seminție de *gautai-gutar-gotar-goth-geți*, respectiv dacoromâni, ca fiind cea mai nobilă, cea mai aleasă dintre semințiile acestui pământ care a dat lumii întregi împărați, regi, domnitori, nobili și curteni, cum de altfel se considerau și suedezii din vremea lui Carol al XI-lea. Filosofia zalmoșiană a inspirat și jurisdicțiile germanice pornind de la principiile, zis geometrice, ale definițiilor. Temelia unei astfel de filosofii este *Cauza*, ca fiind ceva de la care se pleacă, atunci când se întâmplă ceva, acel ceva de la care toate pornesc. Exista *cauza primară* de la care purced celelalte și *cauze secundare* care sunt acele care se raportează la cauzele primare, unde își au obârșia. Apoi *Mișcarea* este

---

**** Precizăm ca termenul de *dacoromân* reprezintă o denumire a identității comune de-a lungul a zece milenii pentru locuitorii pământurilor strămoșilor noștri, cunoscuți ca fiind neamul dacilor, românilor, mai precis a atlanto-pelasgo-ramano-valaho-latino-romano-traco-geto-goto-scito-sarmato-iliro-macedo-daco-rumîno-dacoromânilor, constituind împreună neîntreruptă existență a populațiilor autohtone, creatoarea Matcă de Europa, a euroindienilor. Prin urmare, între Dacia și România nu există nici o deosebire, nici măcar o liniuță de despărțire a gramaticii. Cuvântul dacoromân semnifică, în opinia noastră cea mai bună expresie științifică a identității națiunii dacoromâne.

izvorul oricărei acțiuni, chiar și în cazul lucrurilor neînsuflețite, nu numai animalelor, atâta vreme cât acestea participau la ideea de bine și de frumos a celor vii.

Este cunoscut faptul ca universitățile din Evul Mediu, îndeplineau și rolul de academii de știință de mai târziu. Carolus Lundius încă din capitolul 1 afirmă: Zamolxis(...) la el sunt raportate începuturile legilor paternale și aceasta este o certitudine. Cine este el și de unde vine? El aparține Geților, care sunt aceeași cu Goții și Sciții. El s-a născut pe pământ tracic. Olaus Magnus relatează că a văzut cu ochii lui în Italia, la Perusia (în Etruria, între Lacul Trasimene și Tibru) un volum de legi gotice-getice scris cu caractere gotice, conservat, reunind un ansamblu de legi care sunt și azi în vigoare (la vremea lui – n.a.). Geții, când au plecat spre Italia, au luat cu ei și codurile de legi. Este cunoscut faptul că triburile ramano-dacice între anii 2000-1600 î. Chr. au migrat din Câmpia getă, triburile *tities* și *luceres*, iar din spațiul moldav – tribul roman probabil de lângă Roman, Roma veche, și i-au găsit acolo pe *prisci* și *etrusci* plecați mai dinainte din Munții Apuseni și de pe Tisa. Totodată, după războiul Troiei, fondate de către dardanii de pe Istru, devenită centrul lumii la vremea ei, refugiații conduși de Enea au fondat ulterior, prin Romulus și Remus noua Troie, adică Roma de azi. Dacă la dacoromâni simbolul este lupul, la romani lupoanca este mama.

Despre cele de mai sus a vorbit și Joannes Metellus Sequanus, un strălucit istoric al împăratului romanilor. În opinia noastră, probabil că legile erau cântate precum niște psalmi (probabil de aici și *salmo*, *psalmodiere*, *psalmoxiere*), dovedindu-se prin aceasta ca limba lor era armonioasă și melodiosă, așa cum a dovedit și Ovidiu care a putut adapta prosodia latină la limba dacoromână.

Despre *Lex Attinis*, *lex lata*, așa cum demonstrează Messenius, grecii și alte popoare au luat literele alfabetului de la geți (dacoromâni). Iordanes recomandă cu toată convingerea legile scrise ale lui Zamolxe și Deceneu. Prin urmare, acestea erau scrise, scrisul se inventase cu mult înaintea legilor? De altfel, ce este mai ușor să faci un cod de legi sau să inventezi câteva duzini de litere ale alfabetului? Și la urma urmei, fără alfabet nu s-ar putea promova legile pe cale orală? Probabil că, întâi de toate, ele erau recitate, psalmodiate oral învățate pe deasupra, memorate. și pentru a fi ținute minte și de cei neinițiați, se trece la scrierea lor, Însemnarea, transcrierea lor grafică pare logică și ulterioară. Nevoile sociale de organizare, de constituire a unei ordini sociale trebuie să fie logice. Nevoia a creat scrisul ca memorie socială, ca regulă de viață, și reprezintă desacralizarea legilor, cultură a timpului celor care știu pentru cei ce vor să trăiască precum părinții lor. Înainte de toate, legile nescrise, ca și în natură, în regnul vegetal și cel animal, erau, asigurau progresul. Teopomp afirma că geții, dacoromânii, au învățat pe de rost legile, așa trecând cunoașterea lor din generație în generație. La dacoromâni, spune Lundius, s-a voit ca legile să fie stabilite după un ritual și să fie păstrate cu sfințenie, de aceea, pentru a fi mai temeinic păstrate în minte tuturor, în vechime, la o zi și la un loc dinainte stabilit, legile erau recitate și corectate în fiecare an, nu numai la sat și în provincii, ci și în municipii, spre a fi identice pe tot cuprinsul țării lor. Conflictul de legi ar putea fi prima formă de diferențiere a societăților umane autohtone. Practic până unde ținea cultura proprie al legilor strămoșilor se întindea și puterea socială de aplicare ca factor de unitate spirituală și acțională. Limba și scrisul, conștiința descendenței din strămoși comuni constituiau liantul pentru societățile supraviețuitoare, alcătuind practic retemporizarea, resocializarea, renașterea,

continuitatea neamului respectiv. Un alfabetul getic este cel de douăsprezece milenii, dinainte de glaciațiunea Wurm, iar evoluția lui mai apropiată cu dovezi datează imediat după potop, identificat în timp la 7 500 de ani înaintea erei noastre. Prof. Ballard susține, conform cercetărilor sale efectuate recent în Marea Neagră, că Potopul biblic este consecința legendară a inundării acestei mări de către apele Mediteranei ca urmare a creșterii nivelului apelor oceanului planetar după glaciațiune. Tata Noe este patriarh dacoromân din Vechiul Testament Zamolsian. Poemele lui Ghilgameș sunt extrase din acest vechi testament. Araratul este mai aproape de Carpați decât de Sion. Acest fenomen teribil, planetar, a provocat ruperea pragului dintre ele și crearea strâmtorilor cunoscute pentru accesul corăbiilor în Marea Marmara. Până atunci legătura dintre Europa și Asia Mică era, evident terestră, relativ ușoară și explică transhumanța dacoromânească în Asia Mică, Orientul Apropiat și Mijlociu, ipoteza conform căreia hitiții sunt frații noștri de sânge. Așa cum esenienii de la Marea Moartă, au propovăduit zamolsianismul ca paleocreștinism ortodox dacoromânesc, al întâiului Iisus care a fost Zamolse pentru pelasgo-ramano-dacoromâni, la care s-a adăpat însuși Iisus Christos înainte de a întemeia creștinismul iudeogrecesc. Manuscrisele de la Marea Moartă stau mărturie acestei ipoteze pe care unii încă o suspectează a fi erezie, blasfemie.

Au a fost descoperite pe niște pietre splendide, de mărime considerabilă, așa cum spune Joannes Magnus în lucrarea sa *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus*, Roma, 1544, c. I, cap. 7, ca suport de publicitate astfel și legile lui Zamolse.

Cl. Salmasius susține că primii oameni care au populat Grecia de azi sunt și autori ai limbii eline, au fost cei veniți din regiunea nordică și scitică. De fapt elinii, grecii înșiși spun ca au venit din Nord, de dincolo de Dunăre. Herodot spune că grecii, înainte de folosi literele aduse de la fenicieni de Cadmus, le-a adus unele corecturi adaptându-le la graiul lor. De fapt, nu fenicienii le-au inventat, ci le-au folosit, spunea Diodor din Sicilia. Popor al mării, buni navigatori și negustori, fenicienii au răspândit acest alfabet ca fiind al lor. De fapt la vremea aceea, dreptul de autor aparținea celui care îl folosea, iar recunoașterea inventatorului, ca și a inovatorului, nu era o instituție evoluată ca în vremea de azi.

Conform traducerii textului, în fond, cuvintele de mai jos au semnificații fundamentale pentru filosofia dreptului contemporan. Să luăm de exemplul cuvintele *Lag* și *biuts*. De fapt *biuthan* înseamnă a porunci, deci poruncile erau Legile lui Zamolse. Este posibil ca Buda, budele de pe teritoriul dacoromânesc să fie de fapt locurile de păstrare și venerare a legilor belagine (frumoase, plăcutele, doritele, râvnitele). Acolo, la vatra de foc, acolo unde Vestalele zeiței Hestia, țineau focul aprins pentru societate, acolo trebuie să fi fost și legile păstrate, recitate, psalmodiate, îmbogățite în jurul focului, de comunitatea de spirit și de acțiune. *Lag* ar putea fi la originea legăturilor, conexiunilor al acelu *nexum* dintre oameni din latină. Orice lege este o relație care leagă părțile, un acord ca lege consimțită a părților la un raport juridic. *Laga* ar însemna de fapt *fundare, dispunere, ordinare*, a stabili, așeza solid, a pune în ordine, a lega și de la a lega – lege, legal. Cato, în *De re rustica*, scria: *Majores nostri sic habuere et sic in legibus stautere*. Strămoșii noștri așa cum s-au administrat, tot astfel au statuat prin legi. Wulfila înlocuiește cuvântul *ordinare* cu *lagian*, ajuns azi legal. Înțelepciunea conducerii cerea ca ținuturile să aibă nevoie de legi care să nu fie statuate prin forță, iar ocrotirea lor se urmărea prin cutuma, prin

interpretarea și adaptarea corectă a legilor. Tribonianus, un vestit jurist care a alcătuit, din ordinul lui Justinian, *Digestele*, spunea că autoritatea legilor constă în aceea că ea ordonează corect lucrurile divine și cele umane.

În vremea lui Ludius exista o lege foarte veche. În toate procesele dubioase se aplica metoda fierului înroșit în foc spre a proba nevinovăția și astfel era supus judecății lui Dumnezeu; prin fier este purificat vinovatul, prin fier condamnatul este corect pedepsit, fierul este însăși judecata lui Dumnezeu.

La geți era o lege străveche care permitea pedeapsa de a fi îngropat de viu. Goții sunt geții nesedentarizați. Cicero afirma în *De claris orationibus qui dicitur Brutus* că au existat poeți, ba chiar și înaintea lui Homer care l-au cântat pe Zamolse în poeziile lor festive. Ori acest lucru nu poate fi scos din istorie. Herodot afirma totodată: Zamolxis a fost cel dintâi care, cu un deosebit meșteșug și-a scris legile. Să înțelegem oare, că Zeutas, doar le concepuse și le impusese pe cale orală? Atunci erudiția sa, confirmată tot de Herodot, ce semnificație mai are? El, care fusese sclav al lui Pitagora din Samos (poate nu este întâmplătoare asemănarea numelui locației cu cel al lui Zamolse) și s-a eliberat, a sosit la noi și comițiile formate din cetățeni strânși laolaltă (sueonilor, sueonii-suetoni sunt daci, dacoromâni), au venit pentru a-l sărbători. Cu înțelepciunea lui, care întrecea cu mult pe ce a celor adunați în for, el a construit o casă, în care a invitat ca oaspeți pe rege și pe toți nobilii. Acolo, printr-o cuvântare care a durat mai mult decât cina, a susținut imparțialitatea zeilor și eroilor la sciții dispăruți, că nemuritor va fi și el și cei din neamul său dintre multe popoare, insuflându-le totodată că acesta este locul nemuritorilor; nu mult după aceea, a dispărut dintr-o dată. După o absență de trei ani, s-a întors din nou printre ai săi spunând ca aceasta are legătură direct cu spusele lui de mai înainte. Mă întreb – scria autorul – oare dacă mai exista un exemplu asemănător în care să se poate face dovada legături dintre vorbă și faptă?

Joannes al III-lea: deja se născuse în acest neam al geților un copil care, de îndată ce se făcuse mare, s-a angajat sclav la filosoful Pitagora, vestit în toate Grecia care cunoștea ca în palmă succesiunea stelelor, cultul lui Zeus (sau Zeutas?) și diferențele dintre bine și rău. Apoi, ajungând în Egipt, s-a instruit în instituțiile religioase ale aceluia popor. și în cele din urmă s-a întors acasă. Pe acesta regele l-a primit cu mare cinste și l-a numit/avut ca prim ministru, iar el, și treburile regale și pe cele divine, le administra pe toate prin voința/prin semn cu capul (probabil da/nu).

Acesta, din cauza oboselii a coborât în cavernă, iar acolo a întocmit legislația suetonilor-geților/dacoromânilor pe care întregul popor o duce mai departe la urmași. Peștera, cu o intrare pe care o voia neștiută, era inabordabilă celorlalți. Geții socot sfânt pe Zamolse urmașul lui Cronos, relatează Herodot. Oricum ar fi, în Soare, și inclusiv în Zamolse, recunoaștem un Saturn, adică un Tempus pentru că Zamolse, ca zeu, mai este numit și Cronos, adică Saturnus. De aici, nu este departe denumirea de Tempus, ca timp. O secție a Academiei Dacoromâne, prima din cele trei, denumită Tempus, are ca patron spiritual pe Zamolse. A mai fost numit și Bal, Ballaur, Aballur și Apollo cum o demonstrează Ludius. I s-a zis și Soare. De unde și sintagma Soarele Dreptății din troparele bisericii creștin-ortodoxe de sorginte zamolsiană. Este o identificare a lui cu Attin, Osiris și Horus care indica tot Soarele.

Legile hiperboreenilor s-au răspândit la egipteni, sirieni și la greci. Așa probabil se explică de ce tăblițele de la Tărtăria sunt datate cu cel puțin un mileniu înaintea scrisului în Sumer (șu – divin, me – este, ra – soare, ca și la vechii egipteni), adică pământul înșorit sacru. Alte denumiri din Lundius: Samnaa, Samnaltius, Samnmalses, Samalses, Samolses, Samel, Samelitz, El, Bel, Belsamen.

Diodor din Sicilia afirmă: Toți făuritorii vestiți de legi susțin că ei îi datorează lui Dumnezeu invenția, acesta fiind redat prin diferite nume, Zoroastru la bactrieni și persani, făcând legi prin Horomasis, Trismegistul la egipteni, prin Mercur, Moise la iudei, prin Jove (Iahwe), Charonda la cartaginezi prin Saturn, Lycurg la spartani prin Apollo, Draco și Solon la atenieni prin Minerva, Pompilius la romani prin Egeria (Geea, Egeea), Mahomed la arabi prin arhanghelul Gabriel, Zalmoxe la sciți, prin Vesta, Platon al nostru (cetatea autorului antic) la magnezieni și sicilieni prin Jupiter și Apollo. Zeița Themis este Zeița Dreptății, fiică a Cerului și Pământului.

Se crede ca Pitagora a fost primul care a vorbit despre nemurirea sufletului. Cineva însă a spus că Perekide Sirianul, dascălul lui Pitagora a fost primul care a susținut că sufletele oamenilor sunt nemuritoare, această părere a transmis-o discipolului său care a întărit-o și mai mult. Pitagora profetise ca fiul lui Pantous care fusese ucis de Menelau la Troia va învia și a înviat, iar profetia lui Pitagora a fost luată în seamă întrucât a fost recunoscut după scutul pe care îl purtase acesta. Troia a fost Roma lumii cu un mileniu înaintea Romei italiice. Se cunoaște că Troia însăși a fost fondată de dardanii (dacoromânii) lui Tros, de unde și zamolsianismul continuator.

Sufletele sunt veșnice *sempiterni*, sau *immortales*, nemuritoare cum zice Cicero. Herodot amintea că nemuritorii acționează în felul următor, ei nu credeau despre ei că mor, ci că individul decedat se duce la Zamolse, pe care oamenii acestui neam îl socotea a fi același cu Gebeleizis. Așa sunt relatate lucrurile/de fapt, trăiesc la fel ca Zeul și pe picior de egalitate, acolo sus își găsesc tihna starea de liniște fiind departe de tulburările celor invidioși, o duc într-adevăr în fericire. Desigur ei erau convinși că toate aceste așa se vor întâmpla, iar viața își va urma cursul. Gebeleizis este un dătător de odihnă, cel dătător de fericire și nu tunătorul, fulgerătorul, tunând în înaltul cerului, bucurându-se de fulger. Altminteri nu ar avea logică nemurirea.

Vulcanius, citat de Lundius afirmă: "Nu pot să trec sub tăcere faptul că întotdeauna a fost admiratorul mai mult decât al tuturor, al acestui nume prin excelență nobil al unui neam care crede din adâncul inimii lui în nemurirea sufletelor, căci, după judecata mea, condamnăm puternic moartea, ei capătă un curaj nețărmurit de a înfăptui orice. După cum se vede neamul geților s-a ivit dintotdeauna așa de la natura, el a fost și este un popor cu totul aparte și veșnic. Zeul să fie mai binevoitor cu sufletul acestuia. Zeul să ajute sufletul acestuia, zeul să facă numai bine sufletelor tuturor acestora. Zeul să se bucure veșnic sufletele tuturor acestora."

Cercetătorul dacoromân Constantin Pașcu-Tașbuga în lucrarea sa lansată la Academia Dacoromână, intitulată *Graiul lui Zamolxis****** ar un punct de vedere original. El susține că, pomind de la ideea preconcepută că toate credințele religioase își căutau originea în totemism, etnologii și istoricii

***** Constantin Pașcu-Tașbuga, *Graiul lui Zamolxis*, Editura Paco, București

religiilor au căutat semnificația apelativului Zamolxis în existența unui totem al dacilor. Porphyryus, precum și alți istorici din antichitatea greacă, precum și unii scriitori contemporani, cum este și Romulus Vulcănescu citează, în lucrarea *Mitologie română*, pe Barengott, Rey Carpenter, care, preluând ideea lui Porphyryus, afirmă că etimologia numelui Zalmoxis (înlocuind numele omului Zamolxis, cu Zalmoxis, numele divinității) este explicabilă prin divizarea arbitrară (după C.P.T. – n.a.) a acestui apelativ în *zalmos* – care ar fi însemnat piele cojoc, nebridă – o piele neargăsită și *olxis*, care în limba tracă ar fi însemnat urs. Prin urmare *Zalmos-oxis* ar fi definit pielea de urs pe care sacerdoții primitivi o purtau pe timpul oficierei ritualului religios. Carpenter traduce chiar prin urși adormiți. Numai profesorul Miulescu în lucrarea sa *Dakṣa, Țara Zeilor* afirmă corect (după C.P.T. – n.a.), că etimologia apelativului Zalmoxis provine din expresia dacică Zăul Mokṣa, în sensul de divinitate stăpână a sufletelor celor decedați. *Mokṣa*, *mokīṣa*, ar proveni din expresia inițială *mo kī ṣa*, lexeme care fac parte din vocabularul monosilabic primitiv pelasgo-ramano-dacic, în care *mo* înseamnă moarte, *kī* înseamnă pământ, moșie, iar *ṣa* este sacru de la teonimul Dumnezeu din ramano-dacică adică *Ṣău, Zău, Zeu*. Așadar, el exprima o ipostază a lui *ṣău* – ca zeu nenumit, ca *divinitate stăpână a toate pe care le des-ființează* și pe care tot ea le-a înființat în calitate de Gebeleizis adică *ge – pământ, bele – frumoasă, albă, bălană, attis – atta is tată puternic*, ca mamă și tată în același timp, ca *Părinte divin ceresc*.

Herodot, din lipsa de informații directe a creat această confuzie care face din Zalmoxis, ca ipostază a divinității și Zamolse, grecizat Zamolxis, ca preot genial dacoromân, omul care s-a retras într-o peșteră etc. etc. de unde și faptul că ulterior exegeții au interpretat a fi numele unei divinități ctonice, legate de lumea subpământeană unde ar merge sufletele celor decedați. Ori acestea merg în cer, sus pe tărâmul celălalt prin vămile văzduhului în al noulea cer, și nu sub pământ. A se vedea Făt Frumos cel care l-a înlocuit pe călugărul luptător Cavalerul Trac, ori Cabir, care nu ajunge pe tărâmul celălalt coborând, ci zburând în văzduh, purtat spre înalt de calul fermecat ce mănâncă foc, ori de o pasăre măiastră, nu de vreo barcă a vreunui luntraș spre infern.

Iulian Apostatul, împărat și filosof (331-373) scriind despre Traian, cel care a ocupat militar o parte, după unii doar a zecea, din Dacia nemuritoare, amintește lucruri semnificative: "*Iar eu, O! Jupiter, zice Traian adresându-se zeilor, și voi zei, primind de la început imperiul și găsindu-l într-o stare de letargie, aprins înlăuntrul său de o tiranie destul de lungă și în afară de năvălirile geților, am fost totuși și singurul care am îndrăznit să pornesc împotriva popoarelor de dincolo de Dunăre și am subjugat poporul geților, cei mai războinici din câte au fost vreodată, nu atât prin puterea trupurilor, cât prin învățăturile lui Zamolxis, cel mai de cinste dintre ei, că nu vor muri, ci socotind că-și schimbă locuința merg la moarte mult mai degrabă decât ar merge într-o oarecare altă călătorie. și eu n-am întrebuițat pentru aceasta decât cinci ani*".

A. Nour face o binemeritată precizare: "geto-dacii mureau bucuroși în luptă, fără teamă de moarte, dar nu aruncându-se în ce dintâi suliță dușmană ivită în cale, fără nici o opunere și veseli că scapă de viață. Ei luptau și încă cu îndârjire, cu hotărâre, cu aprigă vitejie, fiindcă numai moartea dobândită prin această dârzenie era plăcută lui Zamolse și deschidea poarta nemuririi." De aceea dacoromânii se bucurau la moartea și plângeau la nașterea unui om. Această credință în nemurire avea

adânci reflexe în viața de toate zilele a geto-dacilor. Austeritatea traiului cu masa frugală de lapte și legume, lipsită de carne, cu locuința simplă până la sărăcia cea mai expresivă, cu ocolirea tuturor poftelor trupești, izvora, spune A. Nour, fără îndoială, din marea credință a nemuriri sufletului. Altfel se negau pe ei înșiși. Trecerea la nemurire se făcea nu prin rătăcire sub pământ, ca la egipteni și asiro-chaldeeni, ci prin înălțare la cer, prin elevațiune, precum Iisus. De aceea apostolului Andrei i-a fost atât de ușor să creștineze pe dacoromânii zamolsieni care aveau rădăcinile paleocreștine în credința lor.

A. Nour identifica cinci concluzii demne pentru noi:

1. trimiterea solului la Zamolse nu este un sacrificiu în sensul chtonic, deci nu este un dar anticipativ pentru vreo rugăciune sau drept mulțumire pentru împlinirea unei dorințe, ci o misiune către zeu a întregului popor, când cel trimis este zvârlit spre cer, nu în fundul pământului, ci împiedicat în vârful lăncilor de a mai atinge pământul.

2. tunetele și fulgerele din cer sunt un semn pentru cei de pe pământ că acolo, în împărăția lui Zamolse, a năvălit un zeu străin și dușman, contra căruia el se apără cu tunetele și fulgerele sale, ajutat de săgețile pământenilor; dacă zeul nu s-ar afla în cer, ci sub pământ sau în vreo peșteră oarecare, nu ne putem explica acest text precis al lui Herodot;

3. lipsa totală de știri despre ospățurile orgiastice și despre sărbătorile epifanice, atât de caracteristice și de esențiale în cultul lui Dionysos-Sabazius, este încă un indiciu că nu existau, astfel că nici raportul de dependență sau de contingentă între religia tracilor (în general-n.a.) și a geților (în special – n.a.) nu putea să existe;

4. de asemenea, lipsa oricărui indiciu metempsihozic în concepția nemuririi, atât de limpede definită de Herodot, este încă o dovadă că acest cult al lui Zamolse se menține pe un plan de totală independență față de influențele sud-mediteraniene, în marea lor majoritate chthoniene;

5. astfel fiind, religia geto-dacilor, așa cum o înfățișează textele analizate mai sus se dovedește a fi de *cel mai pur caracter uranian*, ca toate religiile nord-europene, total deosebită din acest punct de vedere de religiile sudului mediteranean, care sunt sau numai chthoniene ca a egiptenilor, sau o țesătură de chthonism și uranism ca a grecilor și romanilor.

Reînviere nu exista în cultul lui Zamolse pentru ca dacoromânii nu știau ce este moartea, ei NU mureau, ci își slobozeau sufletul din cătușele trupului, se înălțau la cerul zeului ca într-o schimbare de locuință.

Viața se desfășoară între cer și pământ, iar dualismul aparent privește însă adevărul că numai cerul stăpânește pământul ca parte a unui întreg în tot cerul.

Aurora Peșan în comunicarea „*Plăcuțele de plumb de la Sinaia – o sursă excepțională a istoriei și civilizației*” aduce argumente în sensul că legea belasgină după care trăiau dacii ar fi Codul de norme elaborat de *Zamolse-omulu samo lexis*. Nu întâmplător aceste tăblițe, la origine de aur, topite de regele României de atunci pentru a-și construi Palatul Peleş cu legile lui Zamolse, au fost găsite la poalele Bucegilor sub Sfinx, nu departe de Vârful Omu și de Peștera Ialomiței. Ialomița, ca râu sacru, ca Iordan al dacoromânilor este apa sfântă pentru spiritualitatea zamolsiană dacoromânească. Copiile de plumb

trebuie descifrate interdisciplinar urgent și în totalitate pentru ca adevărul să fie adus la lumina culturii europene și universale. În Delos, Opis (un alt nume dat Dianei) primise niște tăblițe de aramă de la hiperboreeni pentru a învăța că după ce sufletul a ieșit din trup coboară undeva într-un loc sub pământ necunoscut în care se vede palatul lui Pluton, nu mai mic decât cel a lui Joe.***** 5

Filosofia dreptului zamolsian se baza pe următoarele teze:

t1. Cauza este acel ceva din care se naște ceva, înseamnă ceva de la care se pornește.

t2. Cauza primară este aceea din care se nasc toate celelalte.

t3. Cauze secundare sunt acele care trimit la origine se afla în cauza primară, și prin urmare, depind de ea.

t4. Orice mișcare este și izvor al acțiunii, în cadrul căreia se disting și obiectele neînsuflețite, chiar și animalele care, în diverse chipuri, participă la calitățile și operațiunilor oamenilor, determinând ideea lor de bine și frumos. Astfel, prin aceste premise nu înseamnă deloc că eu îmi iau ceea ce vreau, ci numai ceea ce îmi este îngăduit de către toți.

Așadar, cer dimpreună cu strămoși noștri ca să fie îngăduit.

i. Orice se întâmplă s-a iscat dintr-o cauză. Căci dacă nu s-ar fi ivit cauza, ar fi fost și acum același lucru de mai înainte. Ceea ce este socotit de către toți a fi absurd din punct de vedere juridic și pe bună dreptate.

ii. Nu este îngăduit progresul la infinit. De aceea orice rațiune de a filosofa corect este sigur înlăturată. Așadar, după ce a atins apogeul, va fi oprit, deși mintea, rațiunea lui, forța, întreaga-i putere ar putea să funcționeze mai departe. De aceea, chiar și Cicero (*De. N.D.*, lib III, p. 61 și urm.) afirma că dintre fleacurile naturii până la cea mai înaltă perfecțiune a ei, apără ceea ce urmează să se nască.

Adică principiile:

A. Primul a fost Dumnezeu, căci el a apărut înaintea tuturor. Zic Dumnezeu a fost unul singur și făuritor al cerului și al pământului și semănător al tuturor lucrurilor, săditor și hrănitor al tuturor: *en to pan EN*, căci ca unul care sare în ajutor, stând la îndemâna oamenilor, din ignoranță, multe nume i s-au mai adăugat. Să socotim și disertațiunea lui Cotta și a lui Maximus din Tyr: unicul Dumnezeu este înțelept, puternic și dătător de fericire. Să luăm aminte: cei din tabăra scepticilor, cu Pyrrhonii în frunte, susțineau că atâta vreme cât nu poate fi văzut, nici auzit nu există: sigur că pentru filosofi este rușine să (nu – n.tr.) te îndoiești, de ce atunci nu s-ar îndoii și cei care trăiesc la țară (...). Cât de mult se îndoiesc țărani dacoromâni de toate cele, chiar fără a fi citit Glossa lui Eminescu zamolsianul care spunea: vreme trece, vreme vine, ce e val ca valul trece, de te-ndeamnă, de te cheamă, tu rămâi la toate rece, nu spera și nu ai teamă...

B. Așa stând lucrurile, rămâne de văzut principiul care urmează. Așadar, nu încapă îndoială că *Dumnezeu domnește peste toate cele care le-a creat, inclusiv peste cugetări.*

C. Dumnezeu este acela care hotărăște cu dreptate în această viață răsplățile și pedepsele oamenilor. Căci dacă Dumnezeu domnește, dacă se îngrijește de oameni, este firesc ca binele să fie

***** A se vedea A.Nour, *Cultul lui Zalmoxis*, Ed. ANTETXX PRESS, Alecu Mioara Călușuță, *Zalmoxis*, Ed. Miracol, 1992

răsplătit cu cele bune, iar răul cu cele rele și cu pedepse, chiar dacă uneori, mai târziu, totuși, ele trebuie să fie. Să fie oare fundamentul zamolsian al filosofiei pedepsei în penal?

Dar aceste pedepse nu pot fi admise mai înainte de fi fost cântărite faptele din punct de vedere al stăpânirii și al perfecțiunii divine. Căci altminteri poate avea loc o perturbare a lucrurilor umane, a vieții și o confuzie imensă, având drept consecințe pierderea încrederii în societatea umană, o degradare a neamului omenesc. De aceea Justiția lui Jupiter, după cum o demonstrează antichitatea, este prezentă prin acel act de blândețe (...).

D. Ideea perfectă a Dreptății Divine nu poate fi înțeleasă de mintea umană. Căci atâta vreme cât Dumnezeu este infinit, mintea noastră – după cum este știut – este finită, prin natura ei, ea nu este în stare să priceapă universalitatea ei.

E. După plecare din aceasta viață, pe toți ne așteaptă răsplăți și pedepse. Căci, după cum se vede, nici familia și nici statul nu sunt întemeiate pe o rațiune justă, dacă în ele nu sunt prevăzute răsplăți pentru fapte bune și nu sunt impuse pedepse pentru delict; tot astfel guvernarea divină a lumii și a oamenilor este socotită nulă, dacă în ea nu se face deosebirea dintre faptele bune și cele rele, între oamenii buni și oamenii răi), în acea zi în care judecata va avea loc în fața tribunalului divin. Ca să nu-și piardă încrederea în speranță, strămoșii noștri au făcut apel la superstiții, ceea ce este nemuritor trebuie potrivit la ceva nemuritor.

Lundius extrage din înțelepciunea lui Zamolse preceptele zamolsiene: *p1. Pe primul loc este cinstirea lui Dumnezeu; p2. Să-ți cinstești părinții, p3. Să trăiești în cinste; p4. Să nu faci rău altuia; p5. Să-ți însușești numai ceea ce este al tău, însemnând că trebui să dai fiecăruia ceea ce merită.*

Și din aceste principii optime ale naturii se trag nu numai drepturile civile, ci și acel drept pe care îl numim al popoarelor, adică al ginților – ridicând nivelul de afirmare de la cel inter-uman, inter-individual, la cel inter-neamuri, internațional, cu totul distinct de dreptul civil sau de cel natural, cum spune Lundius.

Acum este de înțeles de ce dacii erau cei mai viteji și mai drepți dintre traci. Cei trei înaintași ai noștri, Zeutas, Zamolse, Deceneu, constituie temeiul ca acele cuvinte scrise despre strămoșii noștri nu erau deloc întâmplătoare: Herodot în celebrele sale Istorii: *Geții sunt cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci (IV, 93). Iată în ce mod sunt ei nemuritori. Ei nu (cred că) mor, dar cred că cei care au răposat, merg la zeul Zalmoxis; unii din ei dau acestui (zeu) numele Gebeleizis (IV, 94).*

Prin urmare, analizând preceptele fundamentale ale filosofiei drepturilor omului, religia mileniului III, putem identifica originile înțelepciunii zamolsiene ca fundament al dreptului european contemporan.

Un loc deosebit de important îl are filosofia pedepsei la dacoromâni, care, după cum este știut, îi alungau din obște, ceea ce însemna că le mai dea o șansa infractorilor, sau îi îngropau de vii. Nici judecătorii strâmbi nu mai aveau o soartă mai bună, gândindu-ne la reforma justiției de azi și la fenomenul corupției ca obiectiv de toleranță zero, cel puțin programatic afișat în politică. Spectrul filosofiei dreptului din România reflectă oarecum pregătirea externă, influența germană, franceză, italiană, rusă, americană etc. și nu în mod necesar necesitățile culturii naționale, spiritului

dacoromânesc la care să se adapteze ca o școală de filosofie a dreptului românească. Așa cum remarca și C. Rădulescu-Motru la începutul anului 1944, parcă tocmai acest filon intern lipsește acum, ca și atunci. În acest sens, cred că trebuie să ne aplecăm mai mult asupra înțelepciunii zamolsiene și să o identificăm în folclor, basme, proverbe, aforisme, cuvinte înțelepte din popor.

Astfel putem spune cu certitudine, iată filosofia dreptului proprie națiunii noastre, iată de ce este ea aproape de spiritul românesc și cel european deopotrivă. Parcă avem un fel de rețineră să ne întoarcem la originile filosofiei noastre. Nu mai este un secret faptul ca filosofia greacă este, provine din spațiul de la nord de Dunăre de unde chiar grecii spun că ei au venit ca și vechii elini, nici ca dreptul roman este vechiul drept din Carpați din primul val etrusc, cultura Vilanova, apoi de Eneia refugiat de la Troia, constituită tot de tracodardano-dacoromâni, din care Eneia cu legile sale, prin Romulus și Remus reface spiritul nostru, alături de vechiul strat extins în peninsula italică, tot de la Dunăre, cu un mileniu înaintea Romei, pe fundamentul dreptului din Cele 12 table, aduse de vestalele de la Dunăre și Carpați, cel care a influențat întreaga lume euroasiatică și africană. Azi, studiem filosofii ale dreptului la modă, ne raportăm la ele, în afara zamolsianismului autohton. Este ora renașterii filosofiei dreptului autohton zamolsian. Ar trebui să afirmăm acest lucru cu tărie, este dreptul și proprietatea noastră intelectuală, face parte din patrimoniul nostru cultural și european, din marca de identitate europeană. Dialogul deschis, critic, comparativ și creator cu celelalte școli moderne și contemporane este util, vital chiar. Filtrul rațiunii și cumpătarea în fapta românească trebuie să fie privită prin prisma autohtoniei filosofiei dreptului european. Mihai Eminescu este în *Glossa* sa, ca și în *Luceafărul*, unul dintre marii zamolsieni, poate cel mai mare.

Noi suntem acasă, strămoșii noștri sunt născători ai filosofiei dreptului european, avem înaintași recunoscuți pe plan mondial, dar nu i-am cunoscut, nu i-am studiat. Nu am făcut decât să studiem și să copiem pe alții când rădăcinile lor, ale altora sunt de fapt la noi. Dacă noi nu afirmăm acest lucru, dacă noi nu suntem în stare să eternizăm valorile acestei filosofii zamolsiene nu o vor face alții care nu au interes în numele lor. Este de înțeles interesul unor cercetători autohtoni care afirmă existența unui vechi testament zamolsian dacoromânesc. El mai subzistă în folclorul românesc, în basmele inițiatice precum *Povestea porcului* sau *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, în dansuri ancestrale precum *Călușarii*, *Ciuleandra* cu profunde simbolistici inițiatice. Sunt proiecte de cercetare și redactarea unui Testament Zamolsian Dacoromânesc, ca o restituire a Cărții de învățătură pentru dacoromânii cu vocație europeană. Cosonii dacoromânești de aur par mai presus decât simple monezi folosite în schimburile comerciale; după ultimele cercetări ele ar fi cărți de înțelepciune dacoromânească cu pictograme-idei, astfel că o grămadă de cosoni de aur reprezintă o bibliotecă inestimabilă pentru înțelepți și nu o comoară banală cum o percep comercianții.

Probabil că istoria filosofiei, chiar și cea a dreptului vor confirma existența celor trei titani înaintași și atunci se vor remarca aceste adevăruri de către oamenii onești. Deocamdată, nici un dicționar, nici o lucrare de sinteză nu se referă la acest lucru. Nici din România, nici, poate, din lume. Este adevărat că, așa cum cere *Consiliul Europei* prin *Recomandarea nr. 1283, din 1996*, în art. 1: *popoarele au dreptul la*

trecutul lor (numai unele!), *așa cum, ele au dreptul să și-l renege* (adică tocmai originarii, autohtonii, mai ales noi, ca națiune matcă a Europei!).

Să încercăm să îi facem noi cunoscuți prin filiala noastră, în țara noastră mai întâi. Avem datoria morală la această restituire, să scriem în limba dacoromână, precum și în alte limbi europene de circulație internațională. Suntem datori pentru că zamolsianismul este în noi, în profunzimea gândului și spiritul nostru pe care ni l-au lăsat părinții din părinți înainte de a aborda filosofia europeană ca stat în curs de aderare și ca viitor stat membru plin al Uniunii Europene, ca dacoromâni cu dublă cetățenie, românească și europeană în același timp.

În primul trimestru al anului 2016 va apărea prima **Revistă română de filosofie a dreptului** sub semnul Gânditorului de la Hamangia, care, sub egida asociației cu același nume, va dezvolta abordarea academică dacoromânească pentru o școală zamolsiană europeană.